

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет міжнародного туризму та економіки
Кафедра туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної дипломної роботи
другого (магістерського) рівня вищої освіти

на тему

ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ТА ЙОГО РОЛЬ В РОЗВИТКУ
ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

Виконав: студент II курсу, групи МТЕ-110м

Спеціальності: 242 Туризм

Освітня програма: Туризмознавство

Клименко А.В.

(прізвище та ініціали)

Керівник Віндюк А.В.

(прізвище та ініціали)

Рецензент Соколов А.В.

(прізвище та ініціали)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Міжнародного туризму та економіки

Кафедра Туристичного, готельного та ресторанного бізнесу

Ступінь вищої освіти Другий (магістерський) рівень

Освітньо-кваліфікаційний рівень магістр

Спеціальність 242 Туризм
(шифр і назва)

Освітня програма (спеціалізація) Туризмознавство
(назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ТГРБ

В.М. Зайцева

«__» _____ 2021 року

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ ДИПЛОМНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Клименко Альони Володимирівни
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи (проекту) Туристичний потенціал України та його роль в розвитку внутрішнього туризму

керівник роботи (проекту) Віндюк А.В., д.п.н., проф. _____ ,

затверджені наказом закладу вищої освіти від 14 вересня 2021 року № 337

2. Строк подання студентом роботи (проекту) 13.12.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи (проекту) в роботі використанні навчальні посібники, підручники, статті наукових видань, Інтернет-джерела, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, монографії, законодавчі та нормативно-правові акти України, дані первинного бухгалтерського обліку, статистичні звіти

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1) Туристичний потенціал як важлива складова для розвитку внутрішнього туризму.

2) Сучасний туристичний потенціал України.

3) Розвиток внутрішнього туризму в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Графічний матеріал кваліфікаційної дипломної роботи має бути: 10 таблиць і 8 рисунків.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної дипломної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Віндюк А.В., професор каф. ТГРБ	01.09.2021	11.10.2021
2	Віндюк А.В., професор каф. ТГРБ	01.09.2021	25.10.2021
3	Віндюк А.В., професор каф. ТГРБ	01.09.2021	08.11.2021
Нормоконтроль	Цвілий С.М., доцент каф. ТГРБ	01.09.2021	19.11.2021

7. Дата видачі завдання 1 вересня 2021 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Узгодження теми, складання змісту	01.09.2021	виконано
2	Вивчення літературних джерел	01.09-10.09.2021	виконано
3	Збір матеріалу на кваліфікаційну дипломну роботу	01.09-01.10.2021	виконано
4	Групування та аналіз зібраного матеріалу	01.09-11.10.2021	виконано
5	Виконання першого розділу	11.10.2021	виконано
6	Виконання другого розділу	25.10.2021	виконано
7	Виконання третього розділу	08.11.2021	виконано
8	Формування висновків та рекомендацій	15.11.2021	виконано
9	Оформлення кваліфікаційної дипломної роботи	19.11.2021	виконано
10	Перевірка роботи на плагіат	22.11.2021	виконано
11	Перевірка роботи керівником	26.11.2021	виконано
12	Одержання відгуку та рецензії	29.11.2021	виконано
13	Попередній захист кваліфікаційної дипломної роботи	03.12.2021	виконано
14	Подання роботи на кафедру	13.12.2021	виконано
15	Захист кваліфікаційної дипломної роботи	22.12. 2021	виконано

Студент

_____ (підпис)

Клименко А.В.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи (проекту)

_____ (підпис)

Віндюк А.В.
(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Актуальність теми. Туризм є одним із важливих чинників виходу економіки України з кризи в якій країна опинилася у зв'язку з карантинном COVID19, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету, підвищення зайнятості населення та розвитку у ринкових відносинах. Слід зазначити, що у звичайних умовах українські курорти не витримують конкуренції з іноземними за ціною та якістю. Тому можна сказати, що COVID19 дав Україні шанс на розвиток туристичної сфери тому, що на тлі карантинних обмежень у світі українці подорожують своєю країною значно більше, ніж раніше. Саме тому обрано тему «Туристичний потенціал України та його роль в розвитку внутрішнього туризму».

Метою кваліфікаційної дипломної роботи є оцінка туристичного потенціалу України та визначення його ролі в розвитку внутрішнього туризму. Виходячи з поставленої мети, доцільно виконати **задачі**: охарактеризувати туристичний потенціал та визначити його роль в розвитку внутрішнього туризму; проаналізувати сучасний туристичний потенціал України; дослідити розвиток внутрішнього туризму в Україні та розробити тур «Привабливий Київ».

Об'єктом наукового дослідження є туристичний потенціал України.

Предметом дослідження є вплив туристичного потенціалу України на розвиток внутрішнього туризму.

Методи дослідження : Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження використовувалися такі методи дослідження як: системний підхід, структурний аналіз і синтез, метод порівняння, картографічний, районування, графічний, статистичний, моделювання, анкетування, літературний та математичний.

Інформаційну базу дослідження становлять: законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні матеріали Всесвітньої туристичної організації, Міністерства економіки України, наукові публікації українських

вчених з проблем розвитку внутрішнього туризму України та Інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розширенні змісту про сучасний туристичний потенціал України, доповненні даних про проблеми та перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні на сьогодні.

Практичне значення результатів полягає у тому, що запропоновані у кваліфікаційній дипломній роботі положення щодо туристичного потенціалу України та його роль в розвитку внутрішнього туризму можуть бути використані при розробці нових турів та при викладанні дисциплін «Туроперейтинг», «Туристське країнознавство», «Рекреалогія та санаторно-курортне лікування», «Аналіз і оцінка потенціалу туристських територій» для студентів спеціальності «Туризм 242».

Апробація результатів кваліфікаційної дипломної роботи. Основні результати магістерської роботи були викладені і ухвалені на Міжнародній науково-практичній конференції: «Формування сучасного економічного простору: реалії та перспективи на майбутнє» (м. Дніпро, Наукова економічна організація «Перспектива», 19 грудня 2020 року) та на щорічній науково-практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів «Тиждень науки-2021» (м. Запоріжжя, Національний університет «Запорізька політехніка», Інститут управління та права, 19–23 квітня 2021 року).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (67 найменувань) та трьох додатків. Загальний обсяг роботи – 123 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 96 сторінках. Робота містить 10 таблиць та 8 рисунків.

АНОТАЦІЯ

Клименко А.В. Туристичний потенціал України та його роль в розвитку внутрішнього туризму. – Кваліфікаційна дипломна робота.

У роботі охарактеризовано туристичний потенціал та визначено його роль в розвитку внутрішнього туризму. Проаналізовано сучасний туристичний потенціал України. Досліджено розвиток внутрішнього туризму в Україні та розроблено тур «Привабливий Київ».

Ключові слова: туристичний потенціал, внутрішній туризм, природні ресурси, історико-культурні ресурси, рекреаційні ресурси, туристична інфраструктура, туризм.

ANNOTATION

Klymenko Alona. Tourism potential of Ukraine and its role in the development of domestic tourism. – Qualifying work.

The paper characterizes the tourist potential and defines its role in the development of domestic tourism. The modern tourist potential of Ukraine is analyzed. The development of domestic tourism in Ukraine has been studied and the «Attractive Kyiv» tour has been developed.

Keywords: tourist potential, domestic tourism, natural resources, historical and cultural resources, recreational resources, tourist infrastructure, tourism.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ

га – гектар

грн. – гривня

див. дод. – дивись додаток

ДІТБ – Донецький інститут туристичного бізнесу

ЄТР – Єдиний туристичний реєстр

ІКТР – історико-культурні туристичні ресурси

ін. – інше

км – кілометр

КМДА – Київська міська державна адміністрація

м – метр

НУ – Національний університет

ПДВ – податок на додану вартість

ПЗФ – природно-заповідний фонд

р. – рік

рис. – рисунок

ст. – стаття

табл. – таблиця

тис. – тисяч

ТРР – туристично-рекреаційні ресурси

у т.ч. – у тому числі

COVID-19 – коронавірусна інфекція

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ	13
1.1. Теоретичні основи формування туристичного потенціалу	13
1.2. Значення внутрішнього туризму для розвитку індустрії гостинності	24
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ	32
2.1. Природні ресурси України	32
2.2. Історико-культурні ресурси України	44
2.3. Рекреаційні ресурси та туристична інфраструктура України	57
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ	71
3.1. Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні	71
3.2. Розробка туру «Привабливий Київ»	85
ВИСНОВКИ	94
ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ	97
ДОДАТКИ	105

ВСТУП

Туризм є важливою галуззю економіки України. На сьогоднішній день внутрішній туризм стає основним видом туризму, який сприяє збереженню та відродженню галузі туризму в Україні загалом. У ситуації, що склалася з закордонними поїздками у зв'язку з карантинном COVID19, чимало українців поїхали на місцеві курорти. Без сумніву, зараз відбувається підйом внутрішнього туризму. Проте внутрішній туризм в Україні, за мобільністю, спрямованістю та темпами розвитку, поступається міжнародному туризму, який може значно відрізнятись від широкого та різноманітного туристичного потенціалу в Україні. Це пов'язано з недостатньою вивченістю території України з точки зору туристичних можливостей, а українське туристичне виробництво є значно менш популярним не лише серед іноземних громадян, а й серед українців.

Для розвитку національного туризму важливе значення мають туристичні ресурси, які є основною метою подорожей. Вони зумовлюють і визначають найважливіші економічні показники туризму, такі, як кількість туристів, ціни на послуги, географію подорожей, їх сезонний графік, тривалість перебування та ін. Україна має значні рекреаційні-ресурси міжнародного значення. Україна володіє багатими природно-кліматичними, культурно-історичними та національно-етнографічними ресурсами, які створюють передумови для розвитку багатьох видів туризму. Більшість регіонів України має туристичні ресурси, які відносяться до всіх трьох груп. В Україні значну частину природного потенціалу складають рекреаційні ландшафти (Карпати, Чорне та Азовське море), оздоровчі ресурси: мінеральні води та лікувальні грязі (Трускавець, Східниця, Моршин, Поляна (Свалява), Солотвино, Кваси, Шаян, Синяк, Міжгір'я, Ужок), природно-заповідні об'єкти («Асканія-Нова», Дунайський біосферний заповідник, Карпатський біосферний заповідник, Чорноморський біосферний заповідник, національний природний парк «Подільські Товтри»),

національний природний парк «Бузький Гард», національний природний парк «Синевир» і т.д.), території історико-культурного призначення (пам'ятки архітектури та містобудування, історико-архітектурні заповідники: Національний заповідник «Софія Київська», Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, Національний заповідник «Херсонес Таврійський», Національний заповідник «Хортиця» та ін.). Це унікальні ресурси для довгострокового розвитку туризму, відпочинку та курортів та найкраще збережена частина природного середовища.

Дослідженням цих проблем займаються багато українських вчених, географів та економістів, серед яких варто відзначити Бейдика О.О. [3], який ретельно прокласифікував рекреаційні ресурси України і запропонував цікаві методики, як для їх оцінки, так і для картографічної візуалізації їхнього поширення, Кузик С.П. та Касянчук З.О. [40], які запропонували варіант бальної оцінки пізнавальної цінності історико-культурних ресурсів та дуже передові науково-методичні рекомендації щодо оцінки рекреаційних ресурсів на регіональному рівні, зокрема туристичних ресурсів антропогенного походження, в умовах трансформації рекреаційного господарства, Поколотну М.М. [4], яка детально вивчила стан розвитку рекреаційного господарства та рівень забезпеченості рекреаційними ресурсами, зокрема шляхом застосування прогресивної матричної моделі їх оцінки, Корнієнко О.М., Цвілій С.М., які розглядали проблему посткоронавірусного відновлення мікропідприємств туристичного бізнесу регіонів [36] тощо.

Актуальність теми полягає в тому, що туризм є одним із важливих чинників виходу економіки України з кризи в якій країна опинилася у зв'язку з карантинном COVID19, стабільного і динамічного збільшення надходжень до бюджету, підвищення зайнятості населення та розвитку у ринкових відносинах. Слід зазначити, що у звичайних умовах українські курорти не витримують конкуренції з іноземними за ціною та якістю. Тому

можна сказати, що COVID-19 дав Україні шанс на розвиток туристичної сфери тому, що на тлі карантинних обмежень у світі українці подорожують своєю країною значно більше, ніж раніше. Саме тому обрано тему «Туристичний потенціал України та його роль в розвитку внутрішнього туризму».

Метою даної кваліфікаційної дипломної роботи є оцінка туристичного потенціалу України та визначення його ролі в розвитку внутрішнього туризму.

Для досягнення мети поставлені такі наукові завдання:

- охарактеризувати туристичний потенціал та визначити його роль в розвитку внутрішнього туризму;
- проаналізувати сучасний туристичний потенціал України;
- дослідити розвиток внутрішнього туризму в Україні та розробити тур «Привабливий Київ».

Об'єктом дослідження є туристичний потенціал України.

Предмет дослідження – вплив туристичного потенціалу України на розвиток внутрішнього туризму.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань у процесі дослідження використовувалися такі методи дослідження як: системний підхід, структурний аналіз і синтез, метод порівняння, картографічний, районування, графічний, статистичний, моделювання, анкетування, літературний та математичний.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативно-правові акти, статистичні матеріали Всесвітньої туристичної організації, Міністерства економіки України, наукові публікації українських вчених з проблем розвитку внутрішнього туризму України та Інтернет-ресурси.

Наукова новизна дослідження полягає в розширенні змісту про сучасний туристичний потенціал України, доповненні даних про проблеми та перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні на сьогодні.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у

тому, що запропоновані у кваліфікаційній дипломній роботі положення щодо туристичного потенціалу України та його роль в розвитку внутрішнього туризму можуть бути використані при розробці нових турів та при викладанні дисциплін «Туроперейтинг», «Туристське країнознавство», «Рекреалогія та санаторно -курортне лікування», «Аналіз і оцінка потенціалу туристських територій» для студентів спеціальності «Туризм 242».

Апробація результатів дослідження. Основні результати кваліфікаційної дипломної роботи були викладені і ухвалені на Міжнародній науково-практичній конференції: «Формування сучасного економічного простору: реалії та перспективи на майбутнє» (м. Дніпро, Наукова економічна організація «Перспектива», 19 грудня 2020 року) [33] та на щорічній науково -практичній конференції викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів «Тиждень науки-2021» (м. Запоріжжя, Національний університет «Запорізька політехніка», Інститут управління та права, 19 – 23 квітня 2021 року) [34].

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань (67 найменувань) та трьох додатків. Загальний обсяг роботи – 123 сторінки комп'ютерного тексту, основний зміст викладено на 96 сторінках. Робота містить 10 таблиць та 8 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ

1.1. Теоретичні основи формування туристичного потенціалу

Туристична галузь є однією з найбільш прибуткових і перспективних галузей економіки сучасного світу. Вона відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку багатьох країн та їх окремих регіонів, забезпечуючи додаткові робочі місця та покращуючи якість життя місцевого населення, впливаючи на споживчий попит та рівень валютних надходжень. Роль туризму в розвитку національної економіки важко переоцінити.

Індустрія туризму має об'єктивні умови для свого розвитку, сформовані на основі історико-географічних та культурно-економічних факторів [26].

Крім того, туризм є справжнім каналом міжкультурного спілкування, сприяє збереженню культурної спадщини та традицій країн і народів, сприяє розвитку їх ремесел, відновленню та збереженню культурно-історичних пам'яток.

Успіх туристичної сфери країни безпосередньо залежить від ступеня реалізації її туристичного потенціалу, оскільки туристичний потенціал є основоположним чинником формування та розвитку туристичної діяльності держави. Важливу роль в інтеграції суспільства також може відігравати туристичний потенціал.

Для України формування туристичного потенціалу є одним із ключових питань державного управління для забезпечення сприятливих умов для національного розвитку на державному, регіональному та місцевому рівнях, відповідно до стратегічних орієнтацій внутрішнього туризму [39]. Україна має потужний туристичний потенціал, але реалізує його недостатньо.

Основними параметрами формування рекреаційно-туристичного

потенціалу регіону, крім ресурсів (рекреаційно-туристичних, трудових, фінансово-інвестиційних, технічних), є стан інфраструктури (виробничої та соціальної), інституційне середовище, геоекономічна ситуація та геополітична складова.

Отже, під рекреаційно-туристичним потенціалом регіону мається на увазі сукупність рекреаційно-туристичних ресурсів і всіх наявних ресурсів (природних, виробничих, трудових, фінансово-інвестиційних, технологічних, інформаційних та екологічних) та можливостей регіону, які можуть бути використані або використовуються для забезпечення фізіологічного існування людини (відпочинок, оздоровлення та туризм), підтримання діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери економіки, набуття стабільності регіонального розвитку.

У рамках інтенсивного розвитку туризму відбувається формування, уточнення та вдосконалення понятійного апарату, що відноситься до сфери туризму та відпочинку. Таким чином, спочатку в наукових колах було вирішено використовувати визначення «рекреаційний» (рекреаційна діяльність, рекреаційні ресурси тощо). Нині все частіше використовується комплексне поняття, що поєднує різні аспекти діяльності в рамках одного туристично-господарського комплексу. Так, наприклад, можна зустріти словосполучення «туристично-рекреаційний ресурс», «туристично-рекреаційна діяльність», «туристично-рекреаційний комплекс», «туристично-рекреаційний потенціал», підкреслюючи тим самим новий підхід до сучасних потреб господарського комплексу, не змінюючи суттєвого змісту концепцій, запропонованих попередніми дослідниками.

Аналіз наукових публікацій показує, що в одних роботах використовується вираз «туристичні ресурси», в інших – «туристичний потенціал», а іноді ці поняття вживаються одночасно як синоніми. У ряді публікацій вживаються терміни «туристично-рекреаційний потенціал» та «рекреаційно-туристичний потенціал». Все це підкреслює необхідність уточнення понятійного апарату для його застосування в науково-практичній

діяльності з вивчення проблем і перспектив розвитку туризму [48].

Поняття «рекреаційно-туристичні ресурси» як фундаментальна основа рекреаційно-туристичного потенціалу регіону в сучасній економіці має велику подію інтерпретацій. Загальноприйнятим і найбільш поширеним є визначення українського фізико- та економіко-географа, доктора географічних наук Олександра Олексійовича Бейдика, яке вважається багатьма дослідниками найбільш вдалим, рекреаційно-туристичні ресурси – це об’єкти та явища природного, природно-антропогенного, соціального походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування зон відпочинку, їх спеціалізацію та економічну ефективність [3].

Крім визначення Олександра Олексійовича Бейдика [3–3] все ж існують деякі інші пояснення та трактування терміна «туристично-рекреаційний потенціал», вони наведені нижче в таблиці (див. табл. 1.1).

Клапчук О.О. виділяє наступні складові рекреаційно-туристичних ресурсів регіону [35]: природні рекреаційно-туристичні, культурно-історичні, рекреаційно-туристичні, соціально-економічні, рекреаційно-туристичні ресурси.

Таблиця 1.1 – Трактування терміна «туристично-рекреаційний потенціал» різними вченими у науковій спеціалізованій літературі

Автор	Визначення
Закон України «Про туризм»	Туристичними ресурсами України є пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об’єктів державної, комунальної чи приватної власності [57].
Кусков А.С., Лисікова О.В.	Туристично-рекреаційним потенціалом території називають відношення між фактичною і гранично можливою чисельністю туристів, яка визначається виходячи з наявності туристично-рекреаційних ресурсів. Туристично-рекреаційний потенціал – це здатність території прийняти певну (граничну) кількість туристів (рекреантів), при якій не відбувається порушення стану природної та екологічної рівноваги [44].

Г.В. Горин	Туристично-рекреаційні ресурси – це сукупність як безпосередньо рекреаційно-туристичних ресурсів, так і всіх наявних ресурсів (природно-ресурсні, виробничі, трудові, фінансово-інвестиційні, технологічні, інформаційні та екологічні) і можливостей відповідного регіону, які можуть використовуватися або використовуються в цілях виконання фізіологічного існування людини (відпочинок, оздоровлення та туризм), забезпечення діяльності суб'єктів рекреаційно-туристичної сфери економіки, досягнення стійкості регіонального розвитку [13].
Т.І. Ткаченко, К.О. Соколова	Туристичний потенціал території – це сукупність належних до нього природних та створених людиною явищ, умов, можливостей та засобів, придатних до формування туристського продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій та програм [18].
Н.В. Шабаліна	Туристично-рекреаційний потенціал – це сукупність туристично-рекреаційних ресурсів, їхніх територіальних поєднань і умов, що сприяють задоволенню потреб населення в туристичній та рекреаційній діяльності.
Ю.Є. Дащук	Ресурсний потенціал регіону – інтегрована система взаємозв'язків та властивостей, що характеризується здатністю використовувати природні ресурси, реалізуючи при цьому можливості, через призму умов, які продукують готовність до ведення рекреаційної діяльності, що здійснюється під впливом комплексу засобів для задоволення потреб рекреанта у відпочинку та відновленні [15].
А.В. Дроздов	Туристично-рекреаційний потенціал – сукупність пов'язаних із певним об'єктом (територією) природних і рукотворних тіл та явищ, а також умов, можливостей і засобів, придатних для формування туристичного продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій, програм.
І.В. Смаль	Туристичні ресурси – сукупність природних і соціально-культурних комплексів та їхніх елементів, що сприяють задоволенню фізіологічних та соціальних потреб людини, відновленню її працездатності й які за сучасної та перспективної структури рекреаційних потреб і техніко-економічних можливостях використовуються для прямого й опосередкованого споживання та виробництва туристичного продукту [21].
Т.В. Ніколаєнко	Туристично-рекреаційний потенціал території – сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних, геополітичних та інших передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території.

Розглянемо більш детально .

Природні рекреаційно-туристичні ресурси – природні та природнотехнічні геосистеми, тіла, природні явища, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності та можуть використовуватися для її організації протягом певного часу [25]; компоненти та їх територіальні поєднання, які мають сприятливі властивості для рекреаційної діяльності та служать або можуть служити матеріальною основою для відпочинку,

туризму, лікування, оздоровлення [27]. До них відносяться:

а) бальнеологічні ресурси – природні лікувальні речовини, що використовуються для не медикаментозного лікування на курортах і в поза курортних умовах (лікувальні мінеральні води та пелоїди (грязі);

б) ресурси природно-заповідних територій та об'єктів. Землі природно-заповідного фонду – це території наземного та водного простору з природними комплексами та об'єктами особливої охорони природи екологічного, наукового, естетичного, рекреаційного та іншого значення, яким відповідно до закону надано статус територій та об'єктів природного-заповідного фонду [7]. До земель природно-заповідного фонду належать території та природні об'єкти (природні заповідники, національні природні парки, біосферні заповідники, регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочистості), а також штучно створені об'єкти (ботанічні сади, дендрологічні парки, зоологічні парки, парки, парки та пам'ятки мистецтва, сади та парки);

в) ландшафтно-рекреаційні ресурси (кліматичні, лісові, гідрологічні ресурси, ресурси ландшафтного різноманіття);

Культурно-історичні, рекреаційно-туристичні ресурси – це сукупність створених у процесі історичного розвитку певної території пам'яток матеріальної та духовної культури, які є об'єктами туристичного інтересу (об'єкти культури (музеї), історичні пам'ятки (пам'ятники та меморіали), архітектура (житлові будинки, сакральні комплекси), археологія (заклади, кургани), характеристика етнографічні аспекти території, що є важливим засобом задоволення потреб у пізнавальному та культурному відпочинку) [25].

Соціально-економічні, рекреаційно-туристичні ресурси – ресурси, які включають матеріально-технічну базу відпочинку, частину матеріального виробництва, що забезпечує відвідувачів, рекреаційну інфраструктуру, трудові ресурси, зайняті в рекреаційному господарстві [43]. До них належать санаторії, готелі, мотелі, хостели, пансіонати, туристичні бази,

будинки відпочинку та інші заклади тимчасового проживання, ресторани, транспортна інфраструктура.

Існує багато інших класифікацій туристичних ресурсів. За словами С.І. Поповича туристичні ресурси включають:

- природні ресурси
- історичні та культурні ресурси;
- соціально-економічні умови та ресурси;
- географічне положення, розвиненість транспорту, тощо[51].

До туристичних ресурсів, на думку І.М. Школи, належать:

- економічні;
- природні;
- кліматичні;
- культурно-історичні;
- трудові;
- фінансові;
- соціальні;
- виробничі [19].

Туристично-рекреаційний потенціал – це сукупність природно та фізично пов'язаних ресурсів, які здатні виробляти продукт або продукти в процесі взаємодії. Кожне збільшення кожного джерела призводить до зростання туристично-рекреаційного потенціалу. Використання туристично-рекреаційних ресурсів, тобто природних, оздоровчих, культурно-історико-рекреаційних об'єктів, які можуть бути використані для організації туристично-рекреаційної діяльності, може підвищити потенціал регіону шляхом інвестування в туризм, оздоровлення та відпочинок зовнішніх та внутрішніх споживачів. створення умов для ефективного функціонування капіталу.

Вивчення туристичного потенціалу туристичної галузі країни та її регіонів полягає у визначенні ефективності використання ресурсів, визначенні потенційної конкурентоспроможності на ринку, маркетингу всіх

своїх пропозицій, а також виявлення попиту за ці пропозиції.

Навіть при наявності хороших та високих природно-кліматичних, культурно-історичних ресурсах можливий низький рівень попиту, а це означає, що стратегія не чітко визначена, а туризм в регіоні не є пріоритетною галуззю.

Основні фактори, що визначають туристичну привабливість регіонів України [8]:

- екологічний (характеризується загальною екологічною ситуацією регіону і з такими показниками, як наявність природних ресурсів, екологічна складова та кліматичні умови, ризик катастроф, рівень розвитку сільського господарства, споживання чистої води, викиди забруднюючих речовин в атмосферу);

- політичний (показники, які включають інформацію про правове регулювання туризму в країні, криміногенний рівень);

- економічний (показники, що відображають рівень інфляції, безробіття, прибутки та ціни на туристичні товари та послуги, обсяг інвестицій в основні фонди, внесок туризму в макроекономічні показники);

- інфраструктура (показник стану дорожнього та транспортного зв'язку, готельних комплексів, закладів харчування та відпочинку, комп'ютерної техніки, Інтернету, комунікаційних технологій, транспорту (швидкісні потяги, пароми, літаки);

- соціальний (показники, що характеризують демографічну ситуацію в регіоні та країні, тобто рівень природного приросту, наявність субкультур в регіоні та по країні, кількість безробітних працездатного, працездатного та старого віку);

- культурний (кількість загальноосвітніх навчальних закладів, вищих навчальних закладів, книжковий фонд – бібліотечний фонд, кількість місць для глядачів у залах демонстрування фільмів, кількість місць у клубних закладах).

Наявність вищевказаних факторів вимагає вміння оцінювати

туристичну привабливість регіонів України з метою визначення найбільш перспективних напрямків розвитку туризму, які становлять ефективну стратегію розвитку туризму в регіонах за підтримки та стимулювання з боку державного рівня.

Доцільність і необхідність кількісної оцінки туристичної привабливості на рівні країни, галузі чи регіону пояснюється визначенням територій, стимулювання розвитку, яких дає можливість досягти найшвидших економічних результатів, тобто низки ефектів. Під час оцінювання туристичного потенціалу слід ураховувати всю сукупність внутрішніх (ендогенних) та зовнішніх (екзогенних) факторів, що обумовлюють пріоритети та перспективи розвитку туризму в цьому регіоні території [64]. Групи факторів для оцінювання потенціалу туристичної галузі регіону:

I. Історико -культурна спадщина:

- насиченість території історико-культурними пам'ятками;
- рівень значущості історико-культурних пам'яток (світове, національне, державне надбання);
- кількість необхідного та достатнього часу для огляду цінностей, що розраховується задля порівняння різних територій для розвитку історико-культурного туризму;
- історична, культурна, інша цінність пам'яток;
- сучасний стан та рівень збереженості історико-культурних ресурсів.

II. Природно-рекреаційні умови та ресурси:

- рельєф, водні об'єкти, ландшафти та зонування територій, ґрунти, гідромінеральні ресурси, сільськогосподарські угіддя, корисні копалини, ліси, клімат та біоклімат тощо.

III. Інфраструктура:

- забезпеченість території засобами розміщення для різних категорій туристів та рекреантів;
- кількість місць у засобах розміщення;

- коефіцієнт завантаження засобів розміщення;
- прибуток із розрахунку на одне місце у закладах розміщення;
- кількість працівників означеної галузі;
- середня площа засобів розміщення в розрахунку на 1 місце, метрів квадратних;
- кількість підприємств ресторанного господарства;
- кількість посадочних місць у підприємствах ресторанного господарства в розрахунку на тисячу жителів регіону;
- товарообіг підприємств ресторанного господарства.

IV. Інформація:

- законодавча база щодо питань розвитку та використання засобів масової інформації;
- рівень розвитку засобів масової інформації, інформаційних систем та технологій;
- технологічні можливості використання інформаційних систем та технологій суб'єктами туристично-рекреаційної діяльності;
- наявність спеціалізованих інформаційних продуктів для туристично-рекреаційної сфери.

V. Фінанси:

- державні дотації у сферу туризму та рекреації;
- кошти споживачів, сплачені за туристично-рекреаційні послуги;
- кошти суб'єктів господарювання, спрямовані на розроблення та впровадження нових технологій використання туристичних ресурсів;
- фінансування заходів, вжиття яких спрямоване на підвищення рівня обслуговування туристів та якості послуг, що надаються.

VI. Інвестиції:

- обсяг внутрішніх та іноземних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу;
- обсяг реальних та портфельних інвестицій у туристично-рекреаційну сферу;

- кількість укладених договорів з інвесторами;
- кошти інвесторів, спрямовані на будівництво, реконструкцію та модернізацію туристично-рекреаційних підприємств;
- кошти інвесторів, спрямовані на створення або розвиток підприємств туристично-рекреаційної інфраструктури;
- кількість новоутворених підприємств завдяки інвестиційній діяльності.

VII. Управління:

- нормативно-правові акти, що регулюють діяльність туристично-рекреаційної сфери;
- показники ефективності управлінської праці;
- коефіцієнт оперативності роботи апарату управління;
- надійність системи управління;
- стабільність системи управління.

VIII. Соціальні умови:

- кількість працівників туристично-рекреаційної сфери;
- кількість навчальних закладів усіх видів, які здійснюють підготовку спеціалістів туристичного профіля;
- ліцензійний обсяг навчальних закладів усіх видів для підготовки спеціалістів туристичного профіля.

IX. Кадрове забезпечення:

- ринок робочої сили, який забезпечує туристично-рекреаційні підприємства обслуговуючим персоналом;
- експерти та консультанти з підбору кадрів;
- навчальні заклади різних рівнів, які забезпечують підготовку спеціалістів для сфери туризму та рекреації;
- навчальні заклади, які забезпечують підготовку спеціалістів економічного та юридичного профілів.

X. Екологічні умови:

- рівень забрудненості повітряного басейну, водних об'єктів,

забруднення ґрунтів, наявність електромагнітних хвиль, шум, радіаційне забруднення.

XI. Архітектурно -естетичні умови:

– наявність заповідників, пам'яток архітектури та містобудування, археології, історії, природи, культури.

За допомогою такої послідовності аналізу можна якнайкраще описати та проаналізувати сучасний стан потенціалу туристичної галузі України та її регіонів. Крім того, це дає можливість поступово та комплексно збирати матеріал та оцінювати туристичний потенціал у відриві від усіх факторів, тобто оцінювати туризм регіону як важливу складову розвитку, яка суттєво впливає на всі фактори життя та економічного розвитку регіону. Такий підхід до оцінки туристичного потенціалу свідчить про важливість і перспективи розвитку туристичної галузі в кожному регіоні.

Для отримання достовірних результатів для оцінки туристичного потенціалу країни чи регіону необхідно застосовувати комплексні методи, що забезпечують інтегральний результат за кількома показниками. Такі дослідження повинні також враховувати ефективність використання ресурсів, якими володіє країна чи регіон і які впливають на загальну привабливість туризму [11].

Економіко-географічне положення, наявність природних ресурсів, рекреаційних зон, розвинена транспортна та соціальна інфраструктура, наявність пам'яток історії та культури дозволяють віднести Україну до країни з високим потенціалом туристичного розвитку та високою інвестиційною привабливістю. Майже 15 відсотків території країни займають курорти, рекреаційні зони, гірські та прибережні ландшафти, де збереглися національні традиції, музеї, архітектурні, історичні та культурні пам'ятки [54].

Туристичний потенціал території динамічно розвивається в часі. Його структура та розміри змінюються під впливом суспільного прогресу (у тому числі науково-технічного) та розвитку самої території. Ці зміни можуть

проявлятися як через включення нових ресурсів у функціонування туристичної системи (через залучення резервів, перерозподіл ресурсів між підсистемами території, перетворення можливостей у резерви, так і ресурси через розвиток нових технологій та ін.), зміни співвідношення ресурсної депривації ресурсів від функціонування туристичної системи, наприклад внаслідок нераціонального використання або виснаження. Крім того, такі категорії, як «Терміни», «Сезонність», «Цикл», «Дати» тощо, є вирішальними в більшості процесів і явищ у туристичній галузі [45].

Таким чином, туристичний потенціал є унікальною особливістю кожної країни, національним надбанням, тому його необхідно оптимально використовувати та зберігати. Незважаючи на потужний туристичний потенціал України, він недостатньо використовується і потребує створення державною адміністрацією сприятливих умов для процесу формування туристичного потенціалу як чинника соціальної інтеграції.

1.2. Значення внутрішнього туризму для розвитку індустрії гостинності

В світі туризм здійснюється в різних формах, що і створює необхідність його класифікувати. Критеріями класифікації туризму може бути мета подорожі, спосіб пересування, місця розміщення. Залежно від напрямку туристичного маршруту туризм буває міжнародний і внутрішній (див. рис. 1.1). Згідно статті 4 Закону України «Про туризм»: «Внутрішнім туризмом є подорожі в межах території України громадян України та осіб, які постійно проживають на її території» [8].

Він популярний серед населення країн світу, адже не вимагає оформлення документів на переїзд чи права на перетин внутрішніх адміністративних кордонів тощо. Всі держави світу зацікавлені в тому, щоб їх громадяни відпочивали всередині країни, тим самим забезпечуючи розвиток сфери туризму і утримуючи фінансові кошти в межах держави.

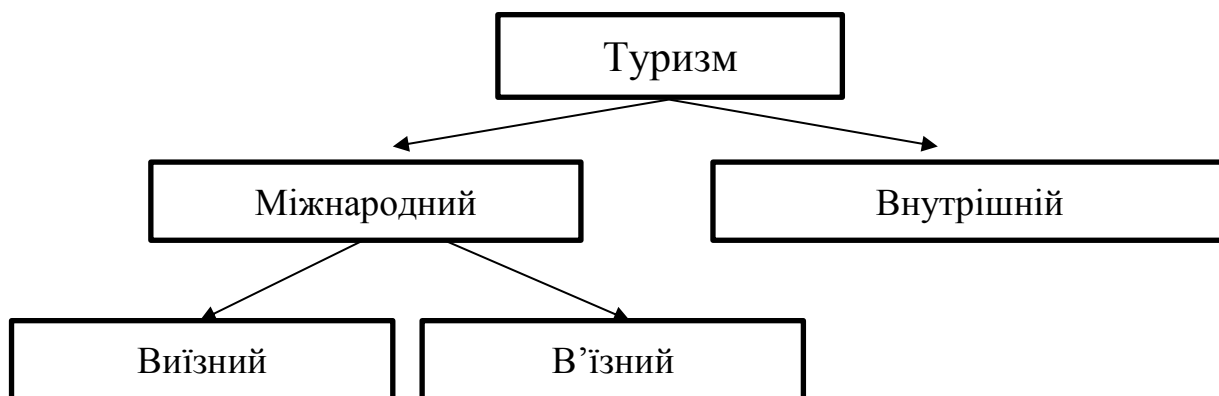

Рис. 1.1 – Класифікація туризму

Нормативно-правовою основою функціонування внутрішнього туризму є Конституція України, Закон України «Про туризм», інші законодавчі акти України, що їх доповнюють, міжнародні договори та угоди, в яких бере участь Україна. Основним документом, який регулює туристичну діяльність в Україні, є Закон України «Про туризм» (прийнятий у 1995 р.), Закон «Про внесення змін до Закону України «Про туризм», прийнятий Верховною Радою у 2003 р., в якому визначено основні правові, організаційні, виховні та соціально-економічні принципи реалізації політики України в галузі туризму. Крім того, регулювання туризму здійснюється Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, центральним органом виконавчої влади в галузі туризму, Верховною Радою Автономної Республіки Крим та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, а також іншими органами в межах їх компетенції [23].

29 квітня 2021 року Верховна Рада України ухвалила законопроект № [4162](#) про внесення змін до Закону України «Про туризм». За відповідне рішення під час пленарного засідання Верховної Ради України проголосували 261 народний депутат. Документом визначено внутрішній та в'їзний туризм пріоритетними напрямками. Також передбачено створення Єдиного туристичного реєстру (ЄТР) як інструменту для ефективної

комунікації з суб'єктами туристичної діяльності та запровадження комплексної статистики [20].

Внутрішній туризм не представляє собою окрему сферу, а пов'язаний з усіма іншими секторами національного життя. Національна стратегія у сфері внутрішнього туризму (туристичної пропозиції) повинна враховувати інтереси як місцевих, регіональних, так і центральних організацій. Поліпшення якості пропозиції, що враховує інтереси споживача, є метою, до якої необхідно постійно прагнути. В організації та активізації внутрішнього туризму велика роль регіонів.

Для здійснення туристської діяльності в сфері внутрішнього туризму, туристські фірми використовують:

- капітал (фінансові кошти, які можуть бути використані для організації туристської діяльності). Капітал може мати ряд джерел: власні кошти бізнесменів, позикові кошти (банки, кредити, позики), інвестиції та ін;

- кадри (невід'ємна умова, від використання якого залежить якість наданих підприємством послуг, і якісна робота яких може знизити негативне враження від об'єкта в умовах обмеженості капіталу, технологій і турсресурсів). Кадри формуються для безпосереднього обслуговування туристів в компанії і на маршруті. Туристські кадри діляться на: персонал турфірм і готелів; гідів та екскурсководів; персонал організацій, послуги яких використовуються у сфері туризму.

- технології (дозволяють здійснити бізнес відповідно до сучасних вимог ринку). До них відносяться: технології бронювання (місць в готелях, транспорту), транспортні технології, технологія зв'язку, банківські технології, технології організації робочого місця і т.д;

- туристські ресурси – природні, історичні, інфраструктурні, соціально-культурні об'єкти, що включають об'єкти туристського показу, а також інші об'єкти, здатні задовольнити духовні та інші потреби туристів, сприяти підтримці їх життєдіяльності, відновленню та розвитку їх фізичних

сил.

На внутрішній туризм у світі припадає 80 – 90 % поїздок. Вартість цього в 5 – 10 разів перевищує вартість міжнародного туризму. Основним напрямком розвитку в кожній країні є внутрішній туризм. Його інтенсифікація передбачає диверсифікацію субринків видів та ускладнення територіальної структури внутрішнього ринку через формування локальних територіальних ринків на основі інтенсифікації ресурсної бази туризму та розвитку туристичної інфраструктури. Основним регуляторним органом внутрішнього туризму є реалізація регіональної туристичної політики щодо заохочення малого та середнього підприємництва до внутрішнього туризму та організації екскурсій.

Внутрішній туризм вимагає уваги з боку держави, так як на даний момент існує безліч проблем, які гальмують розвиток туристичної галузі в цілому. Внутрішній туризм функціонує в рамках взаємодії трьох ключових сторін:

- туроператор;
- турист;
- туристична територія.

Внутрішній туризм має на увазі інтерес громадян до рекреаційних ресурсів країни, до пам'яток культури і історії. Він підкреслює рівень взаємини держави і громадян. Турбота держави про туризм має супроводжуватися свідомістю бізнесу в сфері послуг, повагою між людьми і прагненням не просто нажитися або заощадити один на одному як на разовому варіанті, а залученням туристів на постійній основі [44].

Таким чином до основних характеристик внутрішнього туризму, можна віднести:

- просторово територія тимчасового виїзду особи з місця постійного проживання, надання та отримання послуг внутрішнього туризму обмежена кордонами країни;
- споживачами послуг внутрішнього туризму країни є її громадяни;

– правові відносини між об'єктами й суб'єктами послуг внутрішнього туризму регулюються національним законодавством країни.

Важливу роль у вирішенні соціальних проблем держави відіграє розвиток туризму. У багатьох країнах світу саме завдяки туризму створюються нові робочі місця, підтримується високий рівень життя та створюються передумови для покращення платіжного балансу країни. Розвиток туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи охорони здоров'я, впровадженню нових засобів поширення інформації та багато іншого. Туризм безпосередньо впливає на соціальне, культурне та економічне життя держави.

У багатьох країнах туризм входить до трьох основних галузей країни, швидко розвивається і відіграє важливу соціально-економічну роль.

Перевагами внутрішнього туризму є [30]:

- збільшення місцевих доходів;
- створення нових робочих місць в секторі туризму і в суміжних з ним галузях та зниження рівня безробіття в країні;
- розвиток всіх галузей, пов'язаних з виробництвом туристичних послуг;
- розвиток соціальної та виробничої інфраструктури у туристичних центрах;
- активізація діяльності народних промислів і розвиток культури;
- забезпечення зростання рівня життя місцевого населення;
- збільшення валютних надходжень;
- формування престижу регіону і країни в цілому.

Переваги туризму у систематизованому вигляді представлено на рисунку 1.2.

Незважаючи на значні відмінності, міжнародний і внутрішній туризм тісно пов'язані. Це сприяє освоєнню нових ресурсів і зон відпочинку, створенню базової туристичної інфраструктури, підготовці кадрів і, отже, відродженню інтеграційних процесів та формуванню унікального світового

туристичного простору.

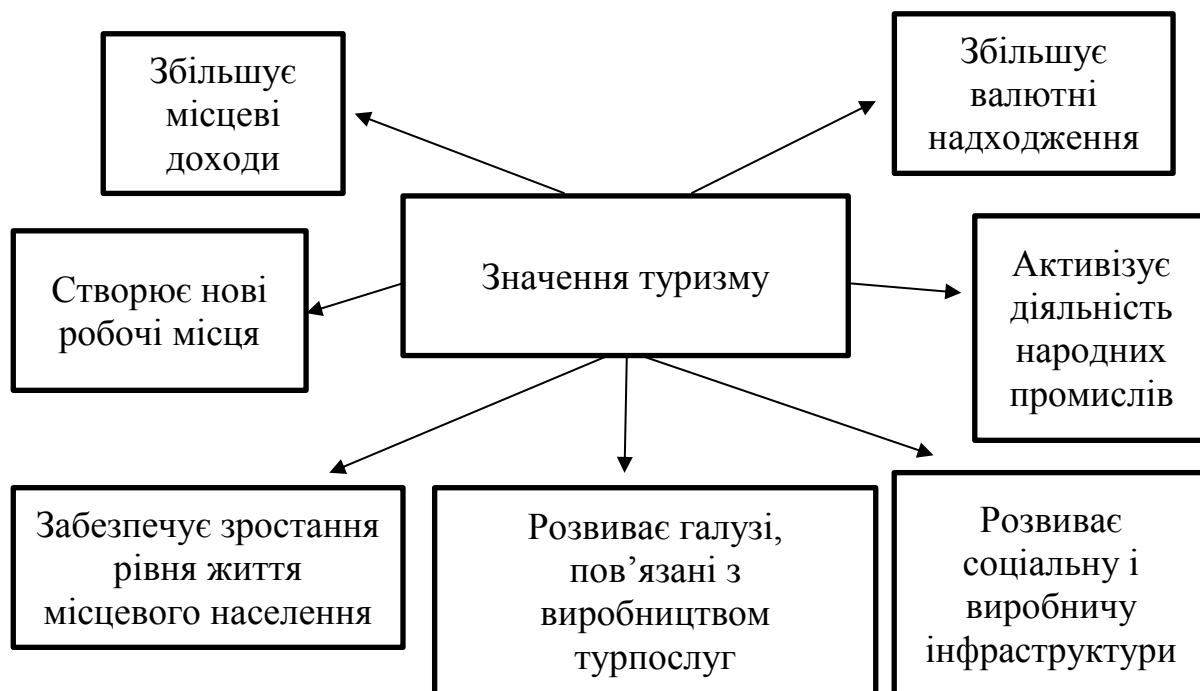

Рис. 1.2 – Переваги туризму для розвитку країни

Внутрішній туризм є каталізатором міжнародного туризму.

Визначальними принципами розвитку внутрішнього туризму є:

- формування якісного туристичного продукту, здатного конкурувати з подібними продуктами інших регіонів-рецептивів, які представляють повний набір якісних характеристик, що відповідають сучасним уявленням про туризм;
- стратегічний розвиток та інвестиції в розвиток бренду (бренд включає такі компоненти: туризм; люди; ринки та продукти; політика; інвестиції; культура та традиції);
- продумана рекламно-інформаційна політика в регіоні (позитивне уявлення про внутрішній туризм);
- поточний рівень обслуговування; професійно підготовлений обслуговуючий персонал;
- залучення інвестицій для розвитку туристичної інфраструктури

(внутрішньої та зовнішньої).

У внутрішній туризм входить:

- відпочинок на курортах;
- лікувально-оздоровчий відпочинок;
- екскурсії та пізнавальні тури по культурно-історичних та природних пам'яток;

- активний і екстремальний відпочинок.

- У порівнянні з виїзним туризмом внутрішній має ряд переваг таких як:

- це найбільш дешевий варіант подорожей;
- для поїздки не потрібно мати закордонний паспорт;
- немає необхідності звертатися в туристичну компанію або консульство для оформлення візи;

- не виникає проблем з акліматизацією, здатної зіпсувати відпочинок;

- дозволяє громадянам більше дізнатися про свою батьківщину, відвідати історичні та культурні місця і пам'ятки.

Сьогодні існує багато туроператорів, які пропонують різні види внутрішнього туризму. У сучасній літературі види туризму навряд чи підлягають суворій класифікації, особливо враховуючи зростання популярності комбінованих турів. Основними цілями сучасного туризму є пізнавальний, рекреаційний та розважальний. Крім того, люди відправляються в оздоровчі, професійні, ділові, спортивні, весільні та гостьові подорожі.

Отже, туристично-рекреаційний потенціал – це сукупність природних засобів і органічно взаємопов'язаних матеріалів, які в процесі взаємодії здатні виробляти продукцію або продукт. Будь-яке збільшення кожного ресурсу веде до збільшення туристично-рекреаційного потенціалу. Використання туристично-рекреаційних ресурсів дає змогу нарощувати потенціал регіону, одержуючи кошти від туристично-оздоровчих та

рекреаційних послуг для зовнішніх і внутрішніх споживачів, відновлюючи та створюючи умови для ефективного функціонування капіталу. Пріоритетним напрямком розвитку будь-якої країни є внутрішній туризм.

Розвиток внутрішнього туризму відіграє важливу роль у вирішенні соціальних проблем держави. У багатьох країнах світу саме завдяки туризму створюються нові робочі місця, підтримується високий рівень життя та створюються передумови для покращення платіжного балансу країни. Розвиток туризму сприяє підвищенню рівня освіти, удосконаленню системи охорони здоров'я, впровадженню нових засобів поширення інформації та багато іншого.

Внутрішній туризм хоч і не забезпечує притоку іноземної валюти, але він пожвавлює економічну кон'юнктуру, сприяючи розвитку туристського господарства та безпосередньо впливає на соціальне і культурне життя держави.

Основним регулятором внутрішнього туризму є реалізація регіональної туристичної політики щодо заохочення малого та середнього підприємництва до внутрішнього туризму та організації екскурсій.

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ

2.1. Природні ресурси України

Наявність на території природних ресурсів є чи не найважливішою умовою розміщення продуктивних сил регіону. Структура природних ресурсів, розміри їх запасів, якість, ступінь вивченості та напрями економічного розвитку безпосередньо впливають на економічний потенціал регіону. Наявність багатих і ефективних природних ресурсів сприяє економічному розвитку і значною мірою визначає обґрунтованість і реальність планів і прогнозів соціально-економічного розвитку регіону.

Природні ресурси – це сукупність об'єктів та систем живої та неживої природи, компоненти природного середовища, що оточують людину, які використовуються в процесі суспільного виробництва для задоволення матеріальних і культурних потреб людини та суспільства [9].

Україна є однією з країн з найбільшою інтенсивністю використання природних ресурсів, завдяки багатству та доступності, а також зростанню потреби населення у відпочинку.

Важливу роль у розвитку туристичної й рекреаційної діяльності грають об'єкти природно-заповідного фонду – місця організації масового відпочинку й екскурсій. В Україні створено 11 національних природних парків, 4 біосферних заповідники, 16 природних заповідників, численні дендропарки, пам'ятники садово-паркового мистецтва [58]. Найбільш відомими є Асканія-Нова (Херсонська область, кінець XIX в.), Шацький національний природний парк (Волинська область), дендрологічні парки – «Софіївка» (Черкаська область), «Олександрія» (Київська область), Тростянецький дендропарк (Чернігівська область), а також пам'ятники природи – Скелі Довбуша на Івано-франківщині і Львівщині, Кам'яні Могили в Донецькій і Запорізькій областях, Великий каньйон у Криму.

Природні умови і природні ресурси України формувалися впродовж

тривалого часу, різноманітні та добре вивчені. Їх утворюють маси земної кори та їхні поверхневі форми, ресурси надр, кліматичні умови й ресурси, водні маси, ґрунти, рослинний і тваринний світ, а також природні ландшафти.

Україна є країною зі значними запасами природних ресурсів. Займаючи 0,4% суші, Україна, за оцінками багатьох експертів, володіє 5 % світових запасів корисних копалин. Значна кількість природних ресурсів території України має неперевершені економічні та природні якісні характеристики.

Орографічне й гіпсометричне різноманіття поверхні України зумовлене її розташуванням у межах південно-західної частини Східноєвропейської рівнини (95% площі) та середньовисотних гірських пасом Українських Карпат і Кримських гір (5% площі). 70% рівнинної частини становлять низовини, 30% – височини. Середня абсолютна висота рівнинної частини України – 175 м, її максимальна позначка – на Хотинській височині (г. Берда, 515 м). Гірські хребти сягають 1500 – 2000 м; найвищою точкою України є гора Говерла (2061 м) в Карпатах.

Сучасний рельєф земної поверхні України сформований у новітній, неотектонічний етап розвитку (неоген-антропоген) за провідної участі на рівнинах слабких та помірних диференційованих здіймань й опускань, у районах сучасних гірських споруд – складчастих, розривних чи горизонтальних рухів земної кори. Неотектоніка у взаємодії з екзогенними геоморфологічними процесами надала рельєфу України його сучасного вигляду.

Рівнинна частина України лише на перший погляд видається власне рівниною. За тривалий час у формуванні її поверхні брала участь низка різних природних чинників. Вертикальні диференційовані тектонічні рухи, тобто підняття та опускання (їхні темпи на платформах вельми незначні – 1 – 3 мм/рік), хоча й поволі, однак сформували на поверхні України сучасні нерівності. Серед найбільших низовин України виокремлюються: Поліська

– з висотами 150 – 200 м і лише на Словечансько-Овруцькому кряжі – 315 м; Придніпровська терасована низовина з висотами 100 – 150 м і загальним похилом на захід і південний захід; Причорноморська низовина, абсолютні позначки якої не перевищують 120 – 150 м з наявними різними за розмірами блюдцями і подами з пологими схилами. Височини на західній Україні представлені Волинською і Подільською, абсолютні позначки поверхні яких становлять 320 – 350 м. У межах Подільської височини виділяються окремі масиви – Вороняки, Гологори, Кременецькі гори, Розточчя та Опілля; Волинської – Волинсько-Мізоцький кряж та Повчанські висоти. Поверхня височин дуже розчленована – глибина ерозійних врізів – 50 – 100 м, у Придністер'ї – 150 – 200 м. У центральній частині України розташована Придніпровська височина (із найвищою позначкою 321 м у межиріччі Роставиці, Росі (притока Дніпра) та Десни (притока Південного Бугу), у межах якої виокремлюються Канівські гори (253 м), а на південно-східній – Приазовська височина (г. Могила-Бельмак, 324 м). Глибина ерозійного розчленування височин відповідно 100 – 150 м і 150 – 200 м. На сході України розташована Донецька височина, найвища розчленована частина якої називається Донецьким кряжем (г. Могила-Мечетна, 367 м), та відроги Середньоруської височини з позначками 200-250 м із щільною долинною та яружно-балковою мережею.

Гірські пасма середньовисотних (1200 – 1600 м) Українських Карпат мають північно-західні простягання. В їхніх межах виділяються зовнішні (Бескиди, Горгани та Покутсько-Буковинські гори), внутрішні або Центральні (Вододільно-Верховинський, Полонинсько-Чорногорський хребти, Рахівські та Чивчинські гори) Карпати, на південному заході простягається Вулканічний (Вигорлат-Гутинський) хребет (900 – 1000 м), а прилягає до Українських Карпат Закарпатська низовина (100 – 120 м). Кримські гори розчленовані на три пасма: головне (1200 – 1500 м), внутрішнє (400 – 600 м), зовнішнє (250 – 350 м). Вони мають асиметричні схили. Для головного пасма характерні вирівняні масиви — яйли.

Максимальні позначки Кримських гір: г. Роман-Кош – (1545 м), г. Екклізі-Бурун – 1525 м, г. Ай-Петрі – 1223 м [29].

Мінеральні ресурси – природні речовини мінерального походження, що використовуються у господарстві як різноманітна сировина або джерела енергії.

У структурі паливних ресурсів України домінують кам'яне та буре вугілля. Основні запаси вугілля зосереджені в Донецькому та Львівсько-Волинському басейнах; буре вугілля – особливо в басейні Дніпра.

В Україні відкрито 307 родовищ нафти та газу, зосереджених переважно на північному сході країни, в Карпатах та Чорному морі. Крім того, на балансі державного резерву є 127 родовищ метану з вугільних родовищ.

На території України налічується понад 1500 родовищ торфу, які переважно зосереджені у Волині, Рівненській, Житомирській, Київській, Чернігівській, Черкаській, Хмельницькій, Сумській та Львівській областях.

Україна має певні запаси руд кольорових металів. Низькопотентні запаси нікелю зосереджені у Вінницькій, Кіровоградській та Дніпропетровській областях; ртуть – на Донбасі та Закарпатті; титан – у Житомирському, Київському, Черкаському, Дніпропетровському, Чорному та Азовському морях; боксит – у Дніпропетровській області; алуніти – на Закарпатті; нефелін – в Азовському морі. На Житомирському Поліссі та в Приазов'ї виявлені унікальні родовища сировини для видобутку різних рідкоземельних елементів і рідкоземельних елементів. На Закарпатті розпочалася розробка золоторудного родовища.

Україна багата на металеві корисні копалини, серед яких: кухонні солі, натуральні сири, жароміцні масла, високоякісний каолін, лицьова цегла тощо. Велика кількість кухонної та гарячої солі (аж 2,7 мільярдів тонн) зосереджена в Івано-Франківській та Львівській областях.

Земельні ресурси – землі, що використовуються або можуть бути використані у різних галузях господарства; вони характеризуються

територією, якістю ґрунтів, кліматом, рельєфом, гідрологічним режимом, рослинністю тощо. Він є основою для розміщення господарських об'єктів, основних засобів виробництва в сільському та лісовому господарстві, де використовується родючість ґрунтів. Всі землі України незалежно від їх цільового призначення, господарського використання і особливостей правового режиму належать до земельних ресурсів і становлять єдиний земельний фонд держави.

Геополітичне положення України та її високий земельно-ресурсний потенціал визначають провідну роль земельного фонду як одного з важливих ресурсів держави, що є першорядним фактором виробництва та своєрідною основою економічного розвитку. Земельний фонд України становить 60,4 млн. га і складається із земель різного функціонального призначення, якості та правового статусу.

Водні ресурси – це поверхневі та підземні води, придатні для використання в народному господарстві. Водні ресурси – це поняття в широкому розумінні включає воду в річках, озерах, водосховищах, каналах, морях і океанах, підземні і підземні води, води гір і полярних льодовиків, атмосферні води, а також водойми (річки, озера, моря тощо); їх використовують для судноплавства, гідроенергетики, рибальства, відпочинку та ін. Водойми мають велике значення для відпочинку, туризму, спорту.

Рівень водопостачання в Україні є недостатнім і визначається формуванням річкового стоку, наявністю підземних і морських вод. Потенційні ресурси річкового стоку оцінюються в 209,8 куб. км, з яких місцевий стік на території України становить в середньому 52,4 куб. км, приплив – 157,4 куб. км.

Запаси підземних вод, які не пов'язані з поверхневим стоком, становлять 7 куб. км. Крім того, господарство України використовує до 1,0 куб. км морської води. На душу населення місцевий поверхневий стік становить приблизно 1045 куб. м. Найвищий рівень водопостачання у

західних та північних областях України.

Територіальний розподіл водних ресурсів в Україні нерівномірний і не відповідає території водоемних господарських комплексів. Найменша кількість водних ресурсів формується в місцях концентрації потужних споживачів – Донбасі, Кривому Розі, Автономній Республіці Крим, південному регіоні України.

Головні ріки України [45]:

– Дніпро (загальна довжина 2201 км, у межах України 981 км; середній річний стік $53,5 \text{ км}^3$);

– Дністер (загальна довжина 1362 км, у межах України 705 км; стік $8,7 \text{ км}^3$);

– Південний Буг (довжина 806 км; стік $3,4 \text{ км}^3$);

– Сіверський Донець (загальна довжина 1053 км, у межах України 672 км; стік 5 км^3).

Дунай протікає по території України на ділянці 174 км; середній річний стік 123 км^3 – переважно транзитний.

Всього в Україні налічується понад 70 тис. річок, але лише 117 з них мають довжину понад 100 км. Влітку річки обмілюють, багато з них стікають і навіть пересихають. Для затримання талих снігових вод і регулювання стоку на більшості рік створено водосховища (загальна кількість – 1057; здатні вмістити 55 км^3 води).

Озер у країні понад 20 тисяч, 43 з них мають площу, яка перевищує 10 км^2 . Великі озера розташовані в плавнях Дунаю і на узбережжі Чорного моря (Ялпуг, Сасик та ін.). Найбільше озеро Полісся – Світязь. Синевир – найбільше озеро Карпат. Загальна площа боліт становить 12 тис. км^2 . Розташовані вони переважно в Поліссі. Розрахункові запаси прісних підземних вод дорівнюють $27,4 \text{ км}^3$, з яких $8,9 \text{ км}^3$ не пов'язані з поверхневим стоком.

Існує надзвичайно широкий діапазон підходів до оцінювання гідрографічних рекреаційно-туристських ресурсів.

Наукові пошуки в сфері оцінювання гідрографічних рекреаційно-туристських ресурсів представили в працях: А.Авакян, В.Салтанкін, В.Шарапов, Б.Яковлева (1976); В.Мацола (1997); О.Бейдик (2001); Н.Сажнева (2008); В.Стафійчук (2008); С.Кузик (2010) та ін.

Попри численні наукові напрацювання, універсальної методики оцінювання гідрографічних рекреаційно-туристських ресурсів не існує, оскільки немає чіткого переліку складових для аналізу цієї проблеми, кожен з дослідників пропонує власний комплекс критеріїв оцінювання.

До гідрографічних ресурсів відноситься площа актуальних смуг і рекреаційних акваторій, що розраховується за відповідною методикою. До оцінки включаються такі характеристики водних об'єктів:

- площа актуальних смуг і рекреаційних акваторій річок;
- площа актуальних смуг і рекреаційних акваторій водосховищ;
- площа актуальних смуг та акваторій озер.

Зважаючи на те, що площа акваторій річок, озер, водосховищ повністю використовується для окремих видів рекреації, враховується вся акваторія цих водних об'єктів.

Бал оцінки гідрографічних ресурсів визначається за часткою загальної суми площі актуальних смуг та рекреаційних акваторій зазначених водних об'єктів до площі регіона. При визначенні балу гідрографічних ресурсів виходять з того, що:

- 1 бал – до 10,0%;
- 2 бали – від 11 до 20,0;
- 3 бали – понад 20,0%.

При класифікації річок за розміром, як основний критерій, беруться довжина рік і площа їхнього водозбору.

Виділяють три типи рік:

- малі (площа водозбору до 2 тис. км², довжина від 10 до 100 км);
- середні (площа 2-50 тис. км², довжина від 100 до 500 км);
- великі (понад 50 тис. км², довжина понад 500 м).

Методика дослідження гідрографічної мережі полягає в:

1. Визначення довжини й площі проводиться за допомогою курвиметрів, циркулів-вимірників, планіметрів, палетки.

2. Ширина акваторії рік (для розрахунків приакваторіальних площ – актуальних смуг) визначається виходячи з того, що:

а) мала ріка має ширину 10 м;

б) середня 20 м;

в) велика 50 м.

3. Актуальні смуги визначаються, виходячи з того, що:

а) мала ріка має ширину «актуальних смуг» по ліво- і правобережжю – 100 м;

б) середня ріка – 300 м;

в) велика ріка – 500 м;

г) озера – 100 м;

д) водоймища, які розподіляються залежно від площі водного дзеркала на:

– малі – площею до 200 га;

– середні – від 201 до 1000 га;

– великі від 1001 і більше, для яких актуальні смуги визначаються відповідно як 50, 100 і 200 м.

е) канали магістральні 100 м.

Враховуються тільки магістральні канали.

Оцінка гідрографічних ресурсів території України знаходиться в Додатку А. За розрахунками з'ясовано, що найбільшу площу актуальних смуг річок України має Лівівська область – 6017,79 км², а найменшу – Херсонська (486,5 км²), в той час коли за площею актуальних смуг узбережжя морів Херсонська область посідає перше місце з отриманими результатами 550 км² (Чорне море) та 180 км² (Азовське море). А за розрахунками площ актуальних смуг озер України найбільшу загальну площу має Чернігівська область (74,306 км²).

Лісові ресурси відіграють важливу роль у збереженні навколишнього середовища та господарської діяльності людей, служать важливою сировиною для розвитку галузей економіки.

Україна є однією з країн з низькою лісозабезпеченістю.

Згідно з даними Державного агентства лісових ресурсів України [19] загальна площа її лісового фонду становить – 10, 4 млн. га, із яких вкритих лісом – 9,6 млн. га.

Лісистість території країни становить лише 15,9%, а її рівень територіально досить диференційований: від 43,2% в Івано -Франківську до 1,8% у Запоріжжі . Близьким до оптимального вважається показник на рівні 21 – 22 %, що дає змогу досягти балансу між запасами лісової сировини , обсягами споживання лісу та екологічними вимогами. За 50 років площа лісів зросла на 21%, а запас деревини – майже втричі.

Запас деревини в лісах оцінюється в межах 2102 млн. куб. м . Близько 51% лісів віднесено до захисних, водоохоронних та інших екологічно цінних лісів, решта знаходяться в експлуатації.

Вікова структура лісів України зображена на рисунку 2.1

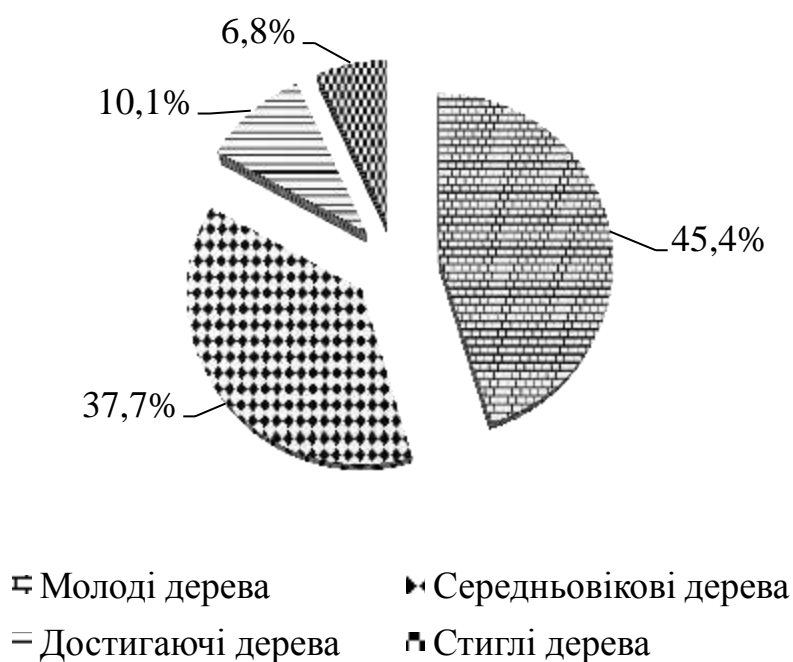

Рис. 2.1 – Вікова структура лісів України

Достаючі та стиглі дерева займають відповідно 10,1% та 6,8% площі, що в 1,5 – 2 рази нижче оптимальних значень.

Для визначення придатності лісів для відпочинку населення використовується рекреаційна оцінка лісів.

Рекреаційна діяльність – комплекс заходів спрямованих на створення та облаштування місць короткотермінового та довготермінового відпочинку. Лісовим кодексом України (ст.18) передбачено можливість використання лісів для рекреаційних цілей.

Результати оцінки території України наведені нижче.

Оцінка лісів для організації рекреаційної діяльності:

- загальна площа лісів на Україні – 10,4 млн. га – 3 бала;
- залісеність території – 15,9 % – 1 бал;
- частка рекреаційних лісів від загальної площі лісів – 15% – 1 бал .

Інтегральний бал оцінки лісових рекреаційних ресурсів – 2 (сума 5 балів)

Із оцінки з'ясовано, що в Україні відносно низький середній рівень лісистості території.

Ліси на території України розташовані дуже нерівномірно. В основному вони зосереджені на Поліссі та в Українських Карпатах. Лісистість різних природних територій має значні відмінності і не досягає оптимального рівня.

Крім того, загальний стан лісів України не відповідає екологічно чистим та економічним вимогам, а функціонування лісового господарства здійснюється в складних економічних умовах.

Рекреаційно-оздоровчі ліси, які виконують переважно рекреаційні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, займають площу понад 1,6 млн. га, що становить майже 15% лісового фонду.

Територія лісового фонду містить унікальні природні комплекси з ландшафтами високої ландшафтної цінності з рідкісними видами тварин і рослин. Лісовий фонд також містить видатні природні об'єкти, водоспади,

карстові печери, лісові озера, поселення птахів і рідкісних тварин, а також об'єкти історико-культурного значення.

Завдання лісівників – утримувати ці речі в природному стані, відновлювати та охороняти цінні природні комплекси.

Традиційно населення використовує значну кількість цінних лісових ділянок для відпочинку. Лісгоспи щорічно розширюють рекреаційні території загальною площею понад 1,9 тис. га (пункти відпочинку вздовж магістралей, водосховищ, пам'яток історії та природи тощо).

Територіальні підрозділи Держлісагентства сприяють розвитку мережі рекреаційних об'єктів у лісах для активного відвідування населення з можливим розширенням інфраструктури обслуговування, спрямування туристичних потоків на спеціально визначені туристичні маршрути.

Найактуальнішими проблемами формування та раціонального використання лісових ресурсів в Україні є: порушення балансу між лісовими ресурсами, споживанням лісу та екологічними потребами; значне виснаження сировинної бази, погіршення стану природних комплексів, погіршення рослинного покриву; обмежені інвестиції в лісове виробництво; зменшення лісокористування та недостатнє покриття попиту на деревину за рахунок місцевих ресурсів.

Вирішення зазначених проблем тісно пов'язане з розширеним відтворенням лісових ресурсів, підвищенням ефективності їх охорони та використання.

Необхідно вживати активні заходи щодо охорони та відновлення лісових насаджень з метою поступової адаптації до потреб країни, особливо за рахунок власних ресурсів, та збереження основних екологічних функцій та лісів. Крім того, принципово важливо збільшити експортні можливості українського лісового господарства.

Вирішуючи проблеми, пов'язані з активним використанням лісу в культурних, рекреаційних, спортивних і туристичних цілях, сприяючи збереженню та відродженню традиційного природокористування – створює

умови для підприємництва у сфері відпочинку та туризму в лісах , залучає інвестиції. і створення робочих місць.

Сьогоднішні природні рекреаційно -туристичні ресурси є основою для реалізації практично всіх видів туризму, тому деякі вчені звертають увагу на методика їх оцінки. Проте різноманітність компонентів, що належать до групи природних ресурсів, значно ускладнює проведення таких досліджень .

При оцінці туристичної придатності рекреаційно-природних туристичних ресурсів слід виділити дві групи методичних підходів. Перше стосується комплексних методів оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів, у тому числі туристичних. Однак такі методологічні підходи мають дуже загальний характер і стосуються переважно якісних властивостей ресурсів, ніж їх кількісних показників. Серед таких методик варто вказати методичні підходи, які запропонували О.Бейдик, В.Мацола , В.М. Клапчук , О.О.Клапчук , М.В.Клапчук та ін. [4].

Другу групу методів складають методологічні підходи , які стосуються саме природних ресурсів і враховують найважливіші якісні туристичні характеристики об'єкта дослідження. Такі методичні підходи запропонували І.Рожко, Н.Фоменко та інші дослідники [55].

Більш детально було розглянуто методика В.М.Клапчук, О.О.Клапчук, М.В.Клапчук. За цією методикою, було визначено коефіцієнти пізнавальної цінності ландшафтно-рекреаційних та бальнеологічних ресурсів і об'єктів природо-заповідного фонду. Автор висвітлює ландшафтно-рекреаційні ресурси: ландшафтне різноманіття, лісистість, водопостачання, водойми, оптимальні плюсові температури для відновлення, похолодання, плювіальний режим та сніговий покрив. Таким чином, ця група по'єднує водні, лісові та кліматичні ресурси. Усі властивості оцінювали за п'ятибальною системою, наприклад, якщо лісистість адміністративного району становить 10 %, то йому присвоювався 1 бал; 10 – 20 % – 2 бали; 20 – 30 % 3 бали; 30 – 50 % – 4 бали; більше 50 % – 5 балів [31].

Слід зазначити, що запропонований метод поряд з кількісними параметрами враховує якісні характеристики досліджуваних ресурсів.

Методика оцінки туристично-рекреаційних ресурсів України для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності В.М.Клапчук, О.О.Клапчук, М.В.Клапчук відображена у Додатку Б.

Результати методики: максимальний коефіцієнт отримали пам'ятки історії та культури – 1 та природно-заповідний фонд – 0,94, що означає унікальний рівень пізнавальної цінності. Трохи менший коефіцієнт у соціально економічних туристично-рекреаційних ресурсів – 0,85, цей показник відноситься до високоатракативного рівня. Та найменший коефіцієнт, але все ще означає високу атракативність ресурсів – природні туристично-рекреаційні ресурси з показником 0,74.

Згідно методики «Оцінки туристично-рекреаційних ресурсів України для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності В.М.Клапчук, О.О.Клапчук, М.В.Клапчук» можна зробити такі висновки, що в Україні унікальні рівні пізнавальної цінності, так як середній показник дорівнює 0,88, а за шкалою методики коефіцієнти в межах 0,86 – 1,00 означають унікальний рівень. За цією схемою оцінюються всі види туристично-рекреаційних ресурсів.

2.2. Історико-культурні ресурси України

Історико-культурні ресурси відіграють важливу роль у формуванні туристичного попиту та створенні привабливого туристичного іміджу для регіону чи країни. Групування цих ресурсів лежить в основі багатьох наукових класифікацій рекреаційних або туристичних ресурсів. Зокрема, відомі класифікації історико-культурних ресурсів А.Я. Бовсуновської, П.О. Масляка, О.О. Бейдика, С.П. Кузика [5;3;40].

Історико-культурні туристичні ресурси складаються з ряду пам'яток матеріальної та духовної культури, що виникли в ході історичного розвитку

відповідної території і які мають соціально-освітнє значення, пізнавальний інтерес та туристичні характеристики. Історико-культурні ресурси користуються великою популярністю у туристів, вони задовольняють їх потребу в знаннях про світ, сприяють змістовному проведенню дозвілля. Основною характеристикою цих ресурсів є те, що вони повсюдно, оскільки кожна територія відрізняється своєю історією та традиціями, їх потенціал можна вважати безмежним.

Понад 500 населених пунктів мають 900-літню історію, 4500 селам України – більш ніж 300 років. В Україні 147 тисяч пам'ятників культури, історії, археології, містобудування й архітектури, палацово-паркового мистецтва, а також близько п'яти тисяч різноманітних музеїв – природничих, літературних, мистецьких, етнографічних, технічних, галузевих тощо, в яких зберігається майже 12 млн. музейних предметів. Створено сім національних історико-культурних заповідників. Найціннішими є пам'ятники епохи держави «Київська Русь» (IX-XII ст.) – 80% пам'ятників цього періоду зосереджено саме на території України. Найвідоміші пам'ятники України – Києво-Печерська лавра, Софійський собор і історичний центр м. Львова – внесені в Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Храми Андрія і Кирила в Києві представляють багату історико-культурну спадщину; історичні пам'ятки, пов'язані з історико-культурною спадщиною запорізького козацтва, а також періодом українських національно-визвольних змагань 1648 – 1654 рр. та Другої світової війни; музеї під відкритим небом про архітектуру та побут Києва; Переяслав-Хмельницький, Лемберг, Ужгород, Чернівці, Галич; Художні галереї в Києві, Одесі, Феодосії, Львові, Харкові та ін. Багато туристів цікавляться пам'ятками архітектури різних періодів і стилів: пам'ятками заповідної архітектури (сила в Луцьку, Меджибожі, Кам'янці-Подільському, Хотині, Білгород-Дністровському, Ужгороді). м. Мукачево, палацові комплекси в Криму, Львівській області та Чернігівській області, дерев'яні пам'ятки

культової та цивільної архітектури в Карпатах.

Важливість історико-культурного потенціалу України полягає в тому, що не лише історико-культурні об'єкти, а й інші міста та селища є також туристичними об'єктами. До списку історичних населених пунктів України входить 401 населений пункт, крім того, налічується 1399 історичних міст і сіл, понад 8 тис. сіл з цінною історико-культурною спадщиною, що містять близько 70 тис. історичних об'єктів [35].

Подорожі є важливою частиною історико-культурного туризму і безпосередньо залежать від економічного становища та добробуту громадян. Нинішня кількість туристів в Україні значно нижча, ніж у 1980-х роках. Негативна тенденція полягає в тому, що невелика кількість туристичних агенцій та підприємців здійснюють туристичну та туристичну діяльність. Так, наприклад, згідно з даними Державної служби статистики України [18] у 2019 р. екскурсійною діяльністю займалося 70 туристичних підприємств та 153 фізичних осіб – гідів; разом це 223 суб'єкта туристичної діяльності. Важливим є підвищення рівня підготовки екскурсоводів з урахуванням потреби в атестації персоналу, урізноманітнення та оновлення змісту та індивідуальних потреб туристів.

Розвиток історико-культурного туризму залежить, серед іншого, від реалізації державної політики щодо розвитку 34 інфраструктури, внутрішнього повітряного транспорту та вдосконалення сфери обслуговування в Україні. Для забезпечення вільного пересування держави необхідним є розширення залізничного та повітряного сполучення, особливо між обласними центрами, радикальне вирішення проблеми незадовільної дорожньої обстановки, яка зараз майже вирішена. Великий потенціал внутрішнього туризму створюється через реалізацію туристичних пакетів, які купують громадяни України.

Згідно з даними Державної служби статистики України [18] у 2020 р. туроператорами та турагентами було реалізовано 141 998 туристичних пакетів внутрішнім туристам для подорожі по Україні.

На сучасному етапі, завдяки діяльності громадських об'єднань, туристичних організацій, професійних об'єднань екскурсоводів та екскурсоводів, інтерес до внутрішнього туризму, особливо історико-культурного, є лише концептуальною та принципово новою українською культурою. Оскільки історико-культурні об'єкти в Україні практично не цінуються як туристичні ресурси, більшість визначних пам'яток не входять до туристичних маршрутів, що призводить до їх обмеженого використання. Усе це має значний вплив на вітчизняний туристичний бізнес, що на прикладі зарубіжних країн може мати значні економічні та соціальні наслідки за відповідної реклами.

Оцінка історико-культурних ресурсів, їх потенціалу, як і в цілому потенціалу всіх туристсько-рекреаційних ресурсів, зонування території ускладнюється у зв'язку з відсутністю чітких методик. У вітчизняній літературі найбільшої уваги заслуговує інтеграційно-географічний підхід, що базується на вирішенні таких завдань, як мотиваційні, ресурсні, територіально-ситуативні та ін.

Уявлення про можливості використання історико-культурного потенціалу в туризмі дає якісний підхід, який взято за основу в методиці С.П.Кузик та З.О.Касянчук. Усі пам'ятки території оцінюються в балах, при чому до уваги беруться їх якісні параметри, але на остаточну оцінку впливають і кількісні. Хоча бальний підхід і не дає точних результатів, але при рекомендаціях для туристичного освоєння отримані результати можуть братись за основу. Автор пропонує враховувати історико-культурні об'єкти, визначаючи їх рекреаційну цінність, а також ступінь їх придатності. Запропонованою методикою представлено 13 підгруп, виділених при структуруванні п'яти дочірніх підприємств історико-культурних туристичних ресурсів. Кожна з підгруп характеризується логічним набором показників, які оцінюються за п'ятибальною шкалою.

Історичні пам'ятки, розташовані в окремому блоці, є важливими об'єктами на туристичних маршрутах, екскурсіях, екскурсіях. Вони

вважаються цінним джерелом інформації, що формує національну ідентичність українського суспільства. У таких умовах дуже важливо визначити привабливість кожної складової історико-культурних туристичних ресурсів.

Наступний етап оцінки пов'язаний з поєднанням окремих компонентів оцінки, отриманих для окремих блоків історико-культурних туристичних ресурсів, у базову цінність. В результаті отримуємо повну кількість балів, яка характеризується знанням історико-культурних туристичних ресурсів конкретного населеного пункту чи місцевості.

Для зручності оцінювання (співставлення і порівняння оціночних параметрів) важливо ввести поняття «коефіцієнта пізнавальної цінності» (K_p), який дорівнює відношенню суми отриманих балів оцінки історико-культурних туристичних ресурсів окремого поселення, місцевості до максимально можливої кількості балів, яка наведена в шкалі оцінок:

$$K_p = \frac{A}{A_{max}} \quad (2.1)$$

де A – сума балів пізнавальної цінності історико-культурних туристичних ресурсів окремого поселення, території (блоку); A_{max} – максимально можлива сума балів за шкалою бальної системи оцінок.

Цей коефіцієнт зручний для визначення рівня привабливості не лише комплексу історико-культурних ресурсів, але й для окремих блоків. Для цього достатньо поділити отриману суму балів на максимально можливу кількість балів у розрізі окремих блоків історико-культурних туристичних ресурсів.

Виходячи із значення K_p , можна провести наступне ранжування рівнів пізнавальної цінності історико-культурних туристичних ресурсів:

0,86 – 1,00 – унікальні;

- 0,65 – 0,85 – високоатраактивні;
- 0,45 – 0,64 – середньоатраактивні;
- 0,25 – 0,44 – малоатраактивні;
- менше 0,25 – неатраактивні.

Коефіцієнт пізнавальної цінності, зважаючи на його механічність, певним чином ігнорує художню та історичну цінність об'єкта.

Результати бальної шкали оцінки історико-культурних туристичних ресурсів Вінницької області та загалом інших областей України за методикою С.П.Кузик та З.О.Касянчук наведені нижче [33].

Вінницька область:

I. Археологічні об'єкти:

- території первісного заселення (2 шт) дорівнює 2 бали;
- стоянки, поселення (381 шт) дорівнює 762 бали;
- кургани (602 шт) дорівнює 1806 балів ;
- городища (прості) (12 шт) дорівнює 48 балів;
- городища (складні) (12 шт) дорівнює 60 балів

Максимально можлива сума балів – 5 045.

Отримані бали – 2 678.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,53.

II. Меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, війнами, бойовими і культурними традиціями:

– пам'ятні місця, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, бойовими традиціями, які підтверджуються історичними джерелами (3 шт) дорівнює 3 бали;

– окремі пам'ятки, меморіальні дошки, пам'ятні знаки простих форм (100 шт) дорівнює 200 бали;

– окремі пам'ятки, меморіальні дошки, які мають високу художню цінність (83 шт) дорівнює 249 бали;

– групи пам'яток, меморіальні, парки, споруди, дошки, пам'ятні знаки

простих форм (63 шт) дорівнює 252 бали;

– група пам'яток, меморіальні музеї, парки, споруди і пам'ятні знаки, які мають високу художню цінність (54 шт) дорівнює 270 балів.

Максимально можлива сума балів – 1515.

Отримані бали – 974.

Коефіцієнт пізнавальної цінності = 0,64.

III. Пам'ятники та пам'ятні місця, пов'язані з життям і творчістю діячів історії, культури:

– пам'ятні місця, пов'язані з учасниками історичних подій національно-визвольних змагань, війн, діячам історії та культури, які підтверджуються історичними джерелами (20 шт) дорівнює 20 балів;

– окремі пам'ятники учасникам історичних подій, національно-визвольних змагань, війн, діячам історії та культури спрощені (з обмеженою інформацією) (28) дорівнює 56 балів;

– окремі пам'ятники учасникам історичних подій, національно-визвольних змагань, війн, діячам історії та культури, які мають високу художню цінність (39 шт) дорівнює 117 балів ;

– групи пам'ятників учасникам історичних подій, національно-визвольних змагань, війн, діячам історії та культури простих форм (з обмеженою інформацією) (24 шт) дорівнює 96 балів;

– групи пам'ятників учасникам історичних подій, національно-визвольних змагань, війн, діячам історії та культури, які мають високу художню цінність (8 шт) дорівнює 40 балів.

Максимально можлива сума балів – 595

Отримані бали – 329.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,55.

IV. Пам'ятники оборонного будівництва (земляні, або кам'яні укріплення, замки з бастіонними укріпленнями, монастирі, новітні фортифікаційні споруди XIX – XX століть):

– частково збереженні елементи оборонних споруд (1 шт) дорівнює 1

бал

- середнього збереження елементи оборонних будівель або окремих архітектурних комплексів (3 шт) дорівнює 6 балів;
- повністю збережені елементи, або окремі комплекси пам'яток оборонного будівництва (1 шт) дорівнює 3 бала;
- відреставровані пам'ятки оборонного будівництва без музейної експозиції (5 шт) дорівнює 20 балів;
- добре збережені і оновлені пам'ятки оборонного будівництва з музейною експозицією (5 шт) дорівнює 25 балів.

Максимально можлива сума балів – 75.

Отримані бали 55.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,73.

V. Сакральні споруди (церкви, костели, синагоги тощо):

- фрагменти культових споруд (200 шт) дорівнює 200 балів;
- окремі культові різностильові споруди (300 шт) дорівнює 600 балів;
- комплекс культових різностильових споруд (250 шт) дорівнює 750 балів ;
- окремі культові стильові споруди (300 шт) дорівнює 1200 балів;
- комплекс культових стильових споруд (280 шт) дорівнює 1400 балів.

Максимально можлива сума балів – 6650.

Отримані бали – 4150.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,62.

VI. Пам'ятки народної архітектури (поселення, двори, господарські і житлові будівлі , дерев'яні церкви і т.п.):

- окремі будівлі з елементами народної архітектури (273 шт) дорівнює 273 бали;
- окремі будівлі , що є пам'ятниками народної архітектури (121 шт) дорівнює 243 бали;
- церкви, садиби , що є пам'ятниками народної архітектури (96 шт)

дорівнює 288 бали;

– окремі вулиці, або групи будівель, що є пам'ятниками народної архітектури (44 шт) дорівнює 176 балів;

– поселення, що визнані як пам'ятники народної архітектури, або спеціально зведені (музеї під відкритим небом) (40 шт) дорівнює 200 балів.

Максимально можлива сума балів 2870.

Отримані бали – 1180.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,41.

VII. Громадські споруди (народні школи, народні доми, шпиталі, корчми, млини і т.п.:

– частково збережені елементи громадських споруд (18 шт) дорівнює 18 балів;

– середньої збереженості елементи громадських споруд (189 шт) дорівнює 378 бала;

– повної збереженості елементи громадських споруд (105 шт) дорівнює 315 балів;

– реставровані пам'ятки громадських споруд (188 шт) дорівнює 752 бала;

– добре збереженні пам'ятки громадських споруд (32 шт) дорівнює 160 балів.

Максимально можлива сума балів – 2660.

Отримані бали – 1623.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,61.

VIII. Палацово-паркові ансамблі:

– кремні залишки палацово-паркових ансамблів (4 шт) дорівнює 4 бала;

– кремні фрагменти палацово-паркових ансамблів (10 шт) дорівнює 20 балів;

– порядковані фрагменти палацово-паркових ансамблів (1 шт) дорівнює 3 бала;

– добре збережені палацово-паркові ансамблі (3 шт) дорівнює 12 балів;

– добре збережені і впорядковані палацово-паркові ансамблі (9 шт) дорівнює 45 балів.

Максимально можлива сума балів – 135.

Отримані бали – 84.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,62.

XIX. Сучасні пам'ятки архітектури:

– окремі пам'ятки архітектури, що збудовані з використанням сучасних будівельних матеріалів, технологій, композиційних вирішень (60 шт) дорівнює 180 балів;

– окремі сучасні пам'ятки архітектури, що зведені з використанням найновіших технічних засобів (11 шт) дорівнює 44 бала;

– група сучасних пам'яток архітектури, що зведені з використанням найновіших технічних засобів (13 шт) дорівнює 65 бала.

Максимально можлива сума балів 420.

Отримані бали – 289.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,69.

X. Професійні художні промисли:

– наявність музейних експозицій, що побудовані на базі зібраних зразків професійних народних майстрів (184 шт) дорівнює 552 бали;

– наявність окремих майстрів з експозицією власних творів (95 шт) дорівнює 380 балів;

– наявність декількох професійних майстрів та музейних експозицій, складених із художніх творів професійних майстрів (18 шт) дорівнює 90 балів.

Максимально можлива сума балів – 1485.

Отримані бали – 1 022 бала.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,69.

XI. Народні художні промисли (ткацтво, килимарство, вишивка,

художня обробка шкіри, художнє плетіння, деревообробка, гончарство тощо):

– наявність музейних експозицій, що побудовані па основі зібраних зразків народних умільців (193 шт) дорівнює 579 бала;

– наявність окремих народних умільців з експозицією власних творів (168 шт) дорівнює 672 бали;

– наявність декількох народних умільців та музейних експозицій, складених із художніх творів народних умільців (27 шт) дорівнює 135 бали.

Максимально можлива сума балів – 1940.

Отримані бали – 1386.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,71.

XII. Пам'ятки матеріальної культури:

– індивідуальні музейні експозиції (16 шт) дорівнює 48 балів;

– відомчі музеї пам'яток матеріальної культури (53 шт) дорівнює 212 балів;

– етнографічні музеї, музеї народної архітектури і побуту (8 шт) дорівнює 40 балів.

Максимально можлива сума балів – 385.

Отримані бали – 300.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,78.

XIII. Пам'ятки фольклору:

– наявність окремих традицій, що збереглися у родинному і громадському побуті (50 шт) дорівнює 150 балів;

– поширення окремих жанрів, або видів фольклору (24 шт) дорівнює 96 балів;

– наявність різножанрового та різновидового складу фольклору (40 шт) дорівнює 80 балів.

Максимально можлива сума балів – 570.

Отримані бали – 326.

Коефіцієнт пізнавальної цінності дорівнює 0,57.

Бальна шкала оцінки історико-культурних туристичних ресурсів областей України наведена в таблиці 2.1

За даними таблиці 2.1 побудовано гістограму (див. рис. 2.2), де видно схематично яка область має найбільший коефіцієнт пізнавальної цінності, це – Волинська область.

Таким чином коефіцієнт пізнавальної цінності України становить 0,65. Тобто середній показник 24 областей України.

Таблиця 2.1 – Бальна шкала оцінки історико -культурних туристичних ресурсів областей України

Область України	Коефіцієнт пізнавальної цінності
Вінницька	0,63
Волинська	0,86
Дніпропетровська	0,59
Донецька	0,5
Житомирська	0,61
Закарпатська	0,8
Запорізька	0,4
Івано-Франківська	0,77
Київська	0,67
Кіровоградська	0,57
Луганська	0,57
Львівська	0,83
Миколаївська	0,57
Одеська	0,6
Полтавська	0,6
Рівненська	0,69
Сумська	0,66
Тернопільська	0,76
Харківська	0,58
Херсонська	0,58
Хмельницька	0,62
Черкаська	0,61
Чернівецька	0,71
Чернігівська	0,73

За бальною оцінкою пізнавальної цінності історико-культурних туристичних ресурсів (ІКТР) Кузик С.П., Касянчук З.О. це означає, що Україна відносить до рівня 0,65 – 0,85 – високоатракативні.

Оцінка атрактивності дозволила визначити найатракативніші області України. Беззаперечними лідерами є Волинська, Львівська та Закарпатські області. Київська область має коефіцієнт 67, що також є гарним результатом.

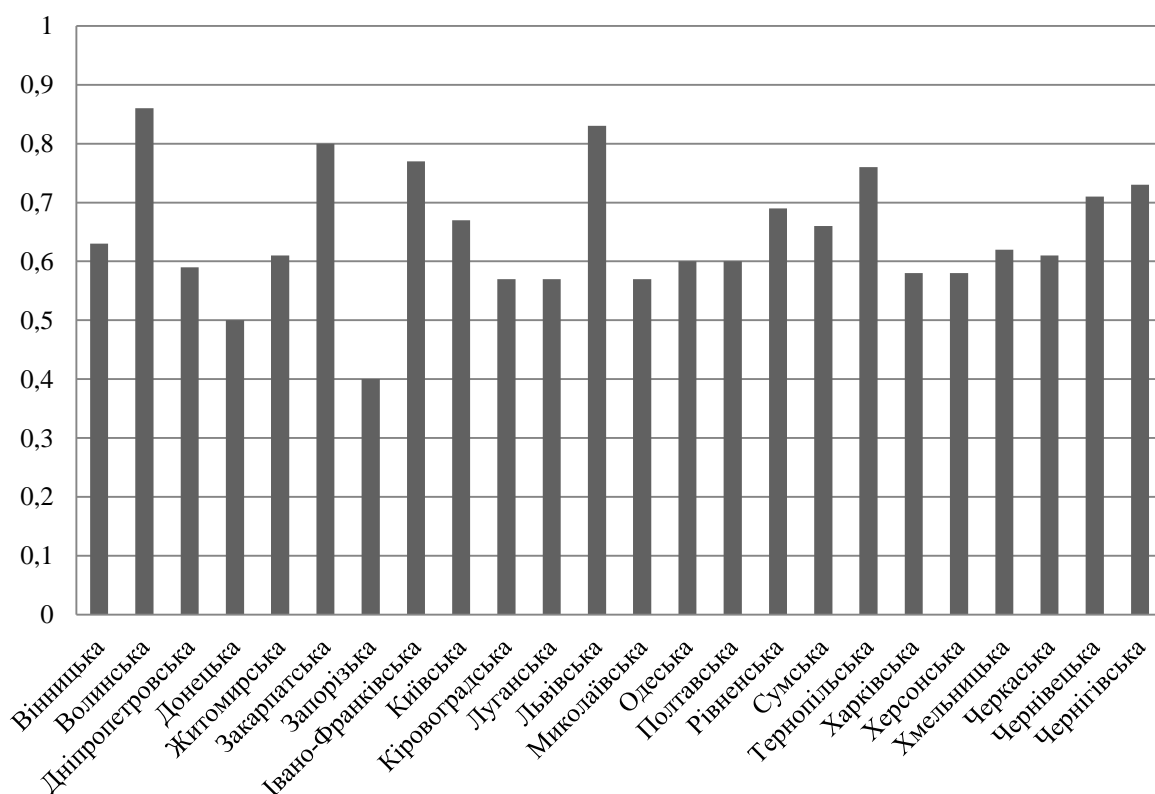

Рис. 2.2 – Коефіцієнт пізнавальної цінності областей України

Також виявилось, що більше половини областей мають незначну кількість привабливих об'єктів. Це говорить про недостатнє використання та вивчення історико-культурних ресурсів. Основною проблемою є у багатьох випадках неналежна збереженість історико-культурних пам'яток, недостатнє фінансування, відсутність реставраційних робіт, подекуди невисока транспортна доступність, відсутність інформації про об'єкти тощо. Для покращення ситуації необхідно популяризувати ІКТР, особливо

маловідомі, різноманітними шляхами збільшувати фінансування існуючих історико-архітектурних заповідників, залучати інвесторів та меценатів для реставрації різноманітних об'єктів, популяризувати їх серед широких верств населення.

Так у 2021 року в країні вже стартувала «Велика реставрація» проекту «Велике будівництво». За три роки буде відновлено 150 об'єктів по всіх областях України. Пріоритет надається об'єктам ЮНЕСКО та збереженню національної спадщини України.

Слід пам'ятати, що історико-культурні ресурси мають велике значення не тільки для організації туризму, а й в соціальній галузі країни. Через те, що вони являють собою не тільки додаткову туристську привабливість, а і є національним надбанням, духовною спадщиною народу, оцінка історико-культурних ресурсів є завданням важливим як для туризмологів, так і для працівників культури.

2.3. Рекреаційні ресурси та туристична інфраструктура України

Рекреаційні ресурси забезпечують використання життєвих сил під час роботи, тобто служать відновленню та підтримці здоров'я та підтримці працездатності населення. До рекреаційних ресурсів належать об'єкти та явища природного походження, які можуть бути використані для лікування, оздоровлення, відпочинку та туризму. До них належать бальнеологічні ресурси (мінеральні води, грязі), кліматичні, ландшафтні, пляжні та пізнавальні ресурси. Вони розташовані майже по всій Україні, але їх територіальний розподіл дуже нерівномірний.

Найбільша концентрація рекреаційних ресурсів створена в південних областях України – в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій та Донецькій областях, а також в Автономній Республіці Крим. У Карпатах зосереджені унікальні рекреаційні ресурси. Значні запаси мінеральних вод розташовані у Львівській (Трускавець, Моршин, Східниця, Великий

Любень, Немирів), Полтавській (Миргород), Вінницькій (Хмельник) областях. Україна має великі запаси лікувальних грязей в Івано-Франківській областях, Одеській та Автономній Республіці Крим.

Поєднуючи найкращі природні фактори та ресурси, створюється потужний комплекс дозвілля. База відпочинку забезпечить територіальну структуру рекреаційних комплексів (окремі санаторії, пансіонати тощо), рекреаційних закладів (різноманітні інфраструктурні бази відпочинку та санаторії), засобів розміщення (групи та засоби розміщення).

В Україні функціонує 45 центрів загальнодержавного та міжнародного значення та 13 центрів місцевого значення з понад 400 санаторно-курортними закладами, які можуть прийняти понад 600 тисяч відпочиваючих [56].

Разом з тим, в останні роки спостерігається тенденція до скорочення мережі та потужності організованих рекреаційних закладів, мережі туристичних закладів, що значно зменшило можливості ефективного використання рекреаційних ресурсів.

Вся територія України характеризується наявністю різноманітних рекреаційних ресурсів для відпочинку та лікування населення.

Україна має величезні рекреаційні ресурси міжнародного значення. Природний потенціал України включає Чорне та Азовське моря, рельєф, воду (понад 70 тисяч річок, понад три тисячі природних озер і 22 тисячі штучних водойм), ліси, рослини та тварини. Родовища лікувальних грязей, а також мінеральні та радонові води є частиною рекреаційного ресурсу країни, який є не лише національним, а й міжнародним. В Україні до заповідних територій належать одинадцять національних природних парків, п'ятнадцять державних заповідників, заказників, дендропарків, пам'яток садово-паркового мистецтва [40].

Географічне положення України створює об'єктивні умови для виділення лісового туризму як одного з перспективних напрямків в економіці України.

Територія Карпат, Волині, Криму є унікальними по формах рельєфу, рік, озер, рідкому сполученню виду рослин і тварин і їхніх співтовариств.

Рекреаційний потенціал території лісового фонду України поки ще цілком не вивчений і не розрахований.

Для визначення цінності природних туристсько-рекреаційних ресурсів застосовується комплексна оцінка. Методика комплексної оцінки рекреаційної цінності окремих об'єктів і ділянок територій на основі їх візуального обстеження була розроблена Науковим центром комплексних досліджень Донецького інституту туристичного бізнесу (ДІТБ) [5].

Методика створена на основі методу експертних оцінок.

Сенс методу експертних оцінок – на основі певної градації (кількісної або якісної) якої-небудь ознаки досліджуваного об'єкта (явища) дається його «якісна» оцінка у вигляді відповідного бала, який і відображає його місце в загальному ряді градації даної ознаки.

Оскільки бальну оцінку градації ознаки визначають експерти, тобто фахівці в цій галузі, такий спосіб вимірювання ознак досліджуваного об'єкта або явища отримав назву «методу експертних оцінок».

Кінцевий результат використання методу експертних (бальних) оцінок будь-яких об'єктів або явищ багато в чому залежить від масштабу досліджень, що проводяться. Масштаб територіального охоплення насамперед визначає точність і детальність досліджуваних об'єктів (явищ).

Методика дозволяє – визначити рекреаційну цінність (значимість) окремого об'єкта або ділянки території безпосередньо для їх використання рекреантами, тобто щодо фізичного (психофізичного) їх сприйняття людьми.

В якості видів туристично-рекреаційних об'єктів обрані:

- об'єкти природно-заповідного фонду (ПЗФ);
- відносно великі лісові масиви;
- узбережжя моря;
- водосховища;

- великі водойми;
- річки.

В оцінці рекреаційної цінності виділених територіальних підрозділів використовується:

– кількісний показник (кількість об'єктів природних туристично-рекреаційних ресурсів (ТРР) кожного виду, що припадають на оцінювану територію);

– якісна характеристика природних ТРР, що відображає їх природну і рекреаційну значимість (наприклад, займана площа, довжина берегової лінії, статус об'єктів ПЗФ).

Якісна характеристика оцінюється по-бально по кожному конкретному об'єкту.

Якісні характеристики окремих природних об'єктів (площа, довжина річок і морської берегової лінії) можна визначити інструментально (через копіювання на кальку і підрахунок мм² по контурах об'єктів і вимір кривих ліній курвиметром) на основі географічної карти області масштабу 1:400000.

Сумарна цінність кожного виду природних об'єктів на досліджуваній території визначається як сума окремих об'єктів даного виду з їх якісною характеристикою за бальною шкалою.

Підсумкова природно-рекреаційна цінність всієї території (адміністративного району, міста) визначається як сума рекреаційних цінностей за кожним видом природних об'єктів:

Всі досліджені території по загальній сумі набраних балів розбиваються на п'ять рангів:

- I – дуже слабкий потенціал – 0 – 30;
- II – слабкий потенціал – 31 – 60 ;
- III – середній потенціал – 61 – 90;
- IV – високий потенціал – 91 – 120;
- V – дуже високий потенціал - від 121 бали.

За методикою Донецького інституту туристичного бізнесу комплексна оцінка рекреаційної цінності будь-якої області України відповідає V рангу, тобто дуже високий потенціал. Це виходить так, тому що рангове розподілення досліджених територій здійснюється за спільною оцінкою їх природно-ресурсного потенціалу, після підрахунку суми отриманих результатів за кожним критерієм. До V рангу методики потрапляють території, які набрали більше 121 бала [5]. Але між собою області звісно відрізняються кількістю об'єктів ПЗФ, водосховищ, річок, наявністю морського узбережжя та лісових ділянок. І по підрахунку балів за всі критерії перше місце займає Івано-Франківська область, вона переважає у наявності об'єктів ПЗФ і річок [34]. Зважаючи на це та на специфіку гірських територій, туризм є пріоритетним напрямком області, що сприяє економічному розвитку міста і країни в цілому. Результати комплексної оцінки за методикою ДІТБ наведені в таблиці 2.2.

Комплексна оцінка території необхідна для обґрунтування прийняття рішень щодо розвитку туризму та курортно-рекреаційної індустрії на довгостроковий період. Для Івано-Франківської області це можуть бути такі рішення:

- розвиток медико-оздоровчого туризму через створення бальнеологічних курортів у місті Долина, селищах Ланчин (Надвірнянщина) та Делятин (Яремчанщина), передумови – соляні родовища та джерела;

- спортивно-тренувальний та спортивно-рекреаційний туризм через покращення спортивної інфраструктури – гірськолижних комплексів у селищі Ворохта (турбаза Заросляк, тренувальний центр з фрістайлу), в місті Косів, селах Криворівня на Верховинщині та Вишків на Долинщині (гірські лижі). Потрібне відновлення доріг.

Тому комплексна оцінка території є важливим передплановим документом плану соціально-економічного розвитку регіону. Вона служить основою для вибору планувальних рішень, розробки моделей їх можливого

економічного розвитку і зазвичай є істотною частиною економічної оцінки об'єктів нерухомості.

Таблиця 2.2 – Оцінка рекреаційної цінності природних туристично - рекреаційних ресурсів областей України

Область	Об'єкти ПЗФ	Морське узбережжя	Лісові ділянки	Водосховища	Річки	Сума	Ранг потенціалу
Вінницька	1195	–	19	136	204	1554	V
Волинська	1717	–	84	21	130	1952	V
Дніпропетровська	527	–	32	252	146	957	V
Донецька	563	140	61	275	246	1285	V
Житомирська	848	–	94	149	220	1311	V
Закарпатська	420	–	37	26	9429	9912	V
Запорізька	1293	300	18	60	109	1780	V
Івано - Франківська	1619	–	54	11	8321	10005	V
Київська	679	–	48	168	177	1072	V
Кіровоградська	639	–	10	177	438	1264	V
Луганська	594	–	26	146	57	823	V
Львівська	1166	–	61	40	216	1483	V
Миколаївська	567	60	57	90	23	797	V
Одеська	509	300	16	198	225	1248	V
Полтавська	1629	–	16	155	145	1945	V
Рівненська	1303	–	51	30	170	1554	V
Сумська	783	–	31	110	209	1133	V
Тернопільська	1649	–	31	71	120	1871	V
Харківська	891	–	33	161	51	1136	V
Херсонська	356	650	33	33	19	1091	V
Хмельницька	1424	–	68	145	120	1757	V
Черкаська	1308	–	6	95	1037	2446	V
Чернівецька	975	–	32	6	75	1088	V
Чернігівська	3196	–	95	59	1200	4550	V

Основними проблемами ефективного використання рекреаційних ресурсів України є: повне задоволення потреб населення у повному оздоровленні та лікуванні; охороняти та відновлювати рекреаційні ресурси; підвищити якість послуг у цій сфері.

Перспективами розвитку українського рекреаційного комплексу є залучення додаткових інвестицій для покращення інфраструктури, що відповідає потребам рекреаційного комплексу; інтенсивний розвиток туризму та рекреаційно-оздоровчої економіки в цілому; збільшення частки сектору дозвілля у зростанні національного доходу.

Без належної туристичної інфраструктури, яка забезпечує відповідні та технічні складові туризму та відіграє важливу роль у задоволенні туристичних потреб, туристична галузь не може успішно розвиватися.

Слід зазначити, що туристична інфраструктура є одним із ключових факторів ефективного використання рекреаційних ресурсів у туристичних об'єктах

Наявність туристичної інфраструктури підвищує якість обслуговування та збільшує обсяги туристичних потоків.

Для того, щоб туристичні дестинації задовольнили запити туристів, необхідно вкладати великі кошти в туристичну інфраструктуру. У зв'язку з цим кожна країна повинна максимально заохочувати використання свого туристичного потенціалу, який може залучити значну кількість туристів. Зі збільшенням кількості туристів туристичні напрямки стають все більш конкурентоспроможними та привабливими для інвестицій у розширення туристичної інфраструктури.

У Законі України «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про туризм» [8]: «Туристичну інфраструктуру визначають, як сукупність певних суб'єктів туристичної діяльності (готелі, туристичні комплекси, кемпінги, мотелі, пансіонати, підприємства харчування, транспорту, заклади культури, спорту тощо), які забезпечують прийом, обслуговування та перевезення туристів». Отже, це різного призначення споруди, транспортні

шляхи, засоби комунікації, які беруть участь у наданні туристичних послуг.

В Енциклопедичному словнику-довіднику з туризму подано таке тлумачення туристської інфраструктури – «сукупність додаткових галузей і закладів, котрі організують та обслуговують індустрію туризму та туристську діяльність в цілому» [22].

Крім того, туристичну інфраструктуру можна розглядати як комплекс заходів щодо створення умов для реалізації туристичних послуг. Під туристичною інфраструктурою також доречно розуміти сукупність різних речей, які використовуються для задоволення потреб туристів.

Структуру туристичної ринкової інфраструктури можна представити у вигляді трьох складових [29]: інституційної; інформаційної; регламентуючої.

Інституційну складову складають загальні установи (транспорт, готелі, банки, страхові компанії, митниця, інвестиційні фонди тощо) та спеціалізовані установи (турфірми, рекламні компанії, спеціальні страхові компанії, маркетингові служби тощо).

Інформаційна складова містить такі елементи як:

- розповсюдження інформації (Інтернет, засоби масової інформації);
- інформаційний та рекламний бізнес;
- інформаційно-туристичний ресурс (необхідність створення образу романтичної подорожі, що залучатиме туристів, стимулюватиме туристичну діяльність та ефективно використовує туристичний потенціал регіону).

Регламентуюча складова туристичної інфраструктури включає нормативні акти, які регулюють відносини в цій сфері суспільства. Правова регламентація розвитку туристичної інфраструктури здійснюється:

- на державному рівні – Верховною Радою, Кабінетом Міністрів, Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства;
- на регіональному рівні – місцевими органами влади та самоврядування.

Інфраструктура, у свою чергу, певною мірою створює туристичні регіони, сприяє туристичній спеціалізації та управлінському профілю,

оскільки наявність інфраструктурних зв'язків між окремими товарами визначає якість обслуговування на тій чи іншій території.

Отже, у широкому розумінні туристична інфраструктура – це сукупність підприємств, установ і закладів, діяльність яких спрямована на задоволення потреб людей, котрі беруть участь в оздоровленні або відпочинку, а також шляхів сполучення і транспорту та об'єктів розміщення туристів, що забезпечують умови стабільного функціонування.

Туристична інфраструктура обумовлена туристським споживанням, яке у вартісному вимірі складається із сукупності туристських витрат. А основними туристськими витратами є:

- комплексні тури (пакет послуг);
- послуги розміщення (короткотермінового проживання);
- харчування та напої;
- послуги пасажирського транспорту, екскурсійне обслуговування;
- послуги перекладача ;
- організаційні послуги туроператора , турагента;
- рекреаційні, культурні , розважальні, спортивні заходи ;
- придбання сувенірної продукції , фототоварів, відвідання магазинів ;
- страхування;
- інші (у т.ч. фінансові послуги, оренда транспортних засобів тощо).

Туристична інфраструктура виконує такі функції:

– забезпечення, функціонування та взаємодії суб'єктів туристичної сфери ;

- регулювання матеріальних, фінансових та інформаційних потоків.

Кількість туроператорів та турагентів в Україні подана на рисунках 2.3 та 2.4.

За даними Державної служби статистики України у 2020 році в Україні налічується 1561 туроператорів та турагентів - юридичних осіб (з них 452 туроператори , 1109 туристичних агентів) та 2306 турагентів - фізичних осіб – підприємців. Беззаперечним лідером за кількістю

туроператорів та турагентів – юридичних осіб в Україні є місто Київ (750 туроператорів та турагентів – юридичних осіб), а за кількістю турагентів – фізичних осіб – підприємців – є місто Дніпро (322 турагентів фізичних осіб – підприємців) [21].

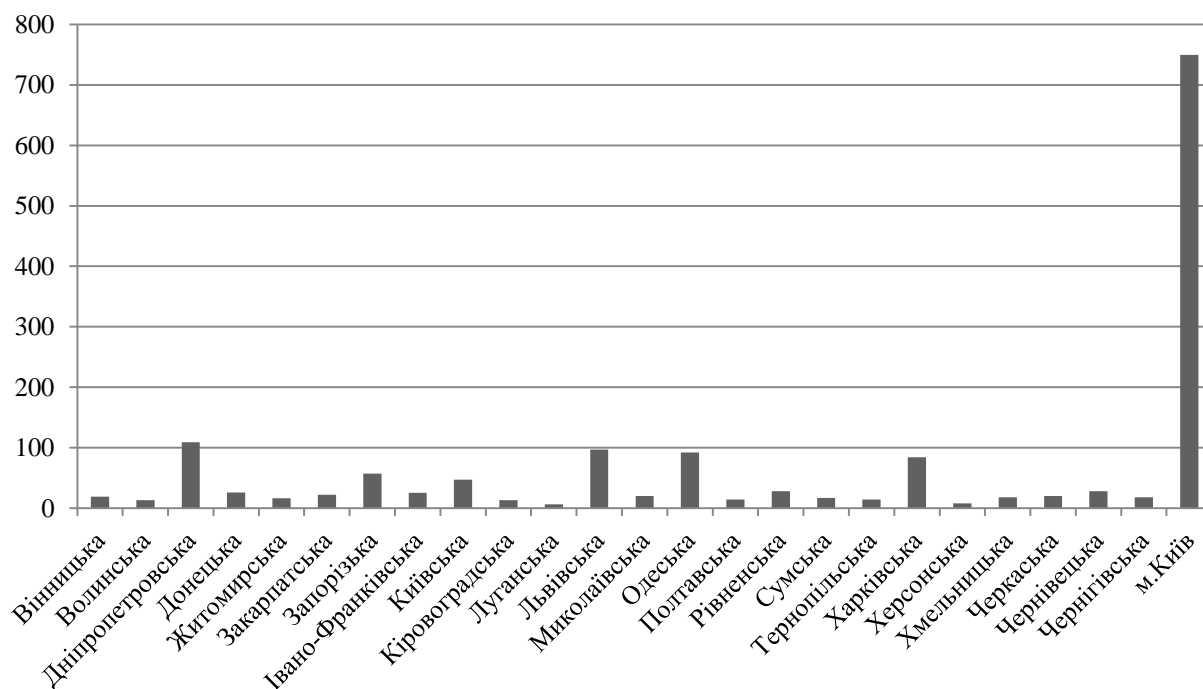

Рис. 2.3 – Кількість туроператорів та турагентів - юридичних осіб

Інфраструктура туризму має такі ознаки:

- елементи інфраструктури не виробляють матеріальних цінностей, а лише створюють необхідні передумови для їх виробництва;

- ефективність структурно-функціональних об’єктів і споруд інфраструктури тісно пов’язана з безперервним розвитком та вдосконаленням матеріального виробництва;

- інфраструктура сприяє повному і раціональному господарському використанню території з відповідними природними, економічними і рекреаційними ресурсами, географічним положенням, що можна розглядати як суттєвий ресурс соціально-економічного розвитку.

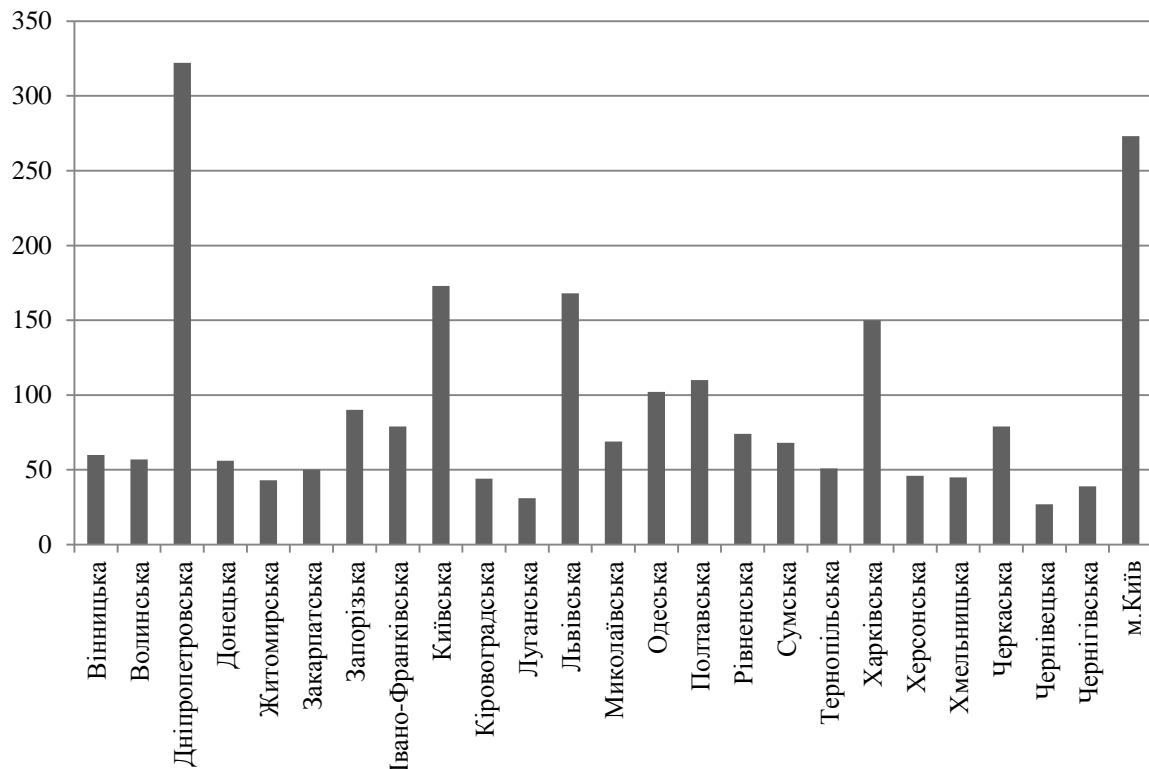

Рис. 2.4 – Кількість турагентів фізичних осіб – підприємців

За функціональним призначенням інфраструктуру туристських послуг прийнято поділяти на такі групи:

- об’єкти виробничої сфери (транспорт, зв’язок, будівельна індустрія, водопостачання, енергопостачання);
- об’єкти соціальної сфери (торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, культурні, дитячі та медичні установи і т.д.);
- об’єкти інфраструктури, пов’язані з охороною навколишнього середовища та рекреаційних ресурсів [47].

Розвиток сфери туризму у будь-якій країні залежить від інфраструктури, а саме від кількості закладів розміщення, харчування, розвиненості транспортної мережі.

Згідно з даними Державної служби статистики України в країні станом на 2020 рік функціонувало 1337 колективних закладів розміщування

(з них 728 готелів та аналогічних засобів розміщування, 320 – мають спеціально обладнані номери для осіб з інвалідністю та 609 інших засобів розміщування). За загальною кількістю колективних засобів розміщування та місць у колективних засобах розміщування у 2020 році в Україні лідером є Одеська область – 147 засобів розміщування та 21707 місць (з них 6462 місця у готелях і аналогічних засобах розміщування та 15245 – в інших засобах розміщування) [21] (див. рис. 2.5).

Також нараховується 1 641 спеціалізованих засобів розміщення, з яких 169 санаторіїв, 103 – дитячих, 12 оздоровлюючих пансіонів, 14 оздоровлюючих центрів для дітей, 55 санаторіїв-профілакторіїв, 3 бальнеологічні лікарні (включаючи дитячі), будинків відпочинку – 14, пансіонатів відпочинку – 53, баз відпочинку – 1 212, оздоровчих закладів денного перебування – 6.

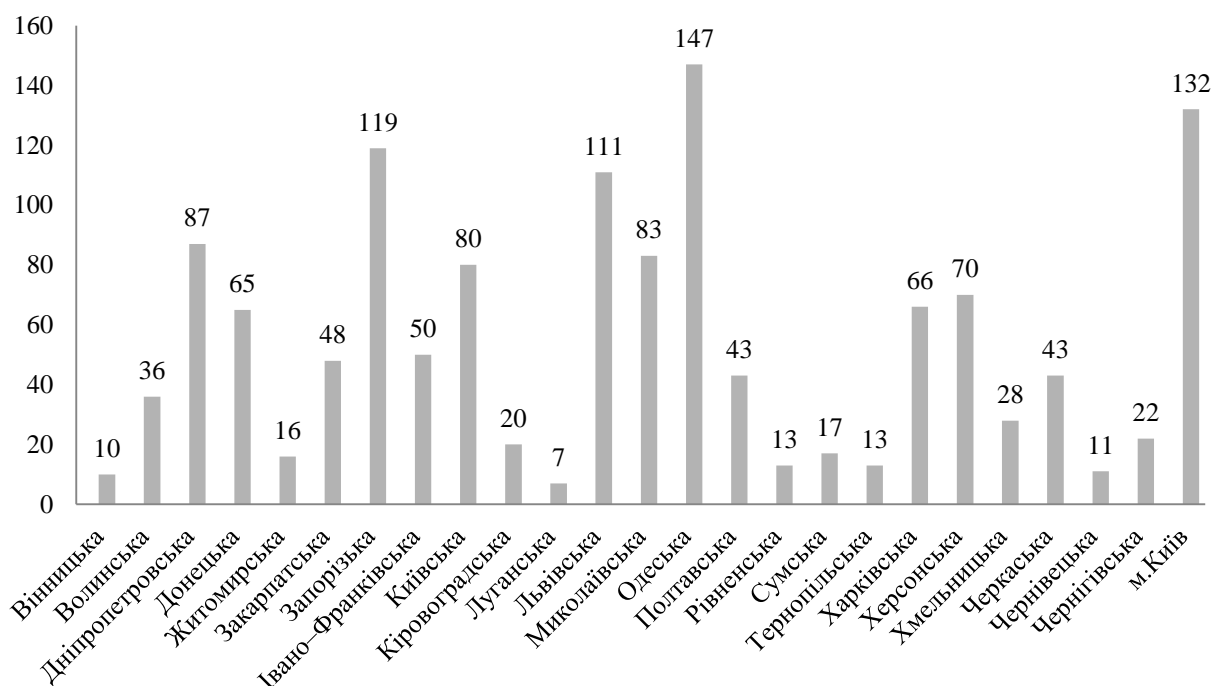

Рис. 2.5 – Кількість колективних засобів розміщування за регіонами України

Загалом український туристично-оздоровчий комплекс та санаторно-курортний центр налічує понад 4,5 тисячі закладів розміщення туристів, які

одночасно можуть прийняти понад 600 тисяч осіб. (Державна служба статистики України 2017 рік).

В Україні добре розвинена транспортна система: автомобільний, повітряний і залізничний, річковий і морський транспорт.

В Україні надають авіатранспортні послуги 11 аеропортів. Бориспіль, Львів, Одеса, Харків, Жуляни – головні міжнародні аеропорти. Столичні аеропорти України: Бориспіль, Жуляни. Бориспіль – найбільший аеропорт України, що забезпечує в середньому 163 рейси за день.

Вже згаданий проект «Велике будівництво» – масштабна розбудова якісної інфраструктури України. Основне завдання проекту у 2021 році – будівництво чи реконструкція 6,6 тис. км доріг, 74 шкіл, 54 дитсадків, 28 медичних закладів та ін. 2021 року до програми «Велике будівництво» долучаються 16 проектів культурного напрямку та 10 об'єктів культурної спадщини. Все буде відтворено до кінця року [24].

У 2020 році відремонтовано та побудовано 6556 км доріг:

- 4056 км – державного значення;
- 2500 км – місцевого значення.

Плани на 2021 рік – 6500 км доріг:

- 4500 км – державного значення;
- 2000 км – місцевого значення.

Проаналізувавши сучасний туристичний потенціал України можна зробити такі висновки, що туристичний потенціал складається з природних, історико-культурних, рекреаційних ресурсів та туристичної інфраструктури.

Наявність природних ресурсів на території є чи не найважливішою вимогою для розселення продуктивних сил регіону. Україна є однією з країн з найбільшим споживанням природних ресурсів через її багатство та доступність, а також зростаючу потребу у відпочинку населення. Важливу роль у розвитку туризму та дозвілля відіграють цілі заповідника – організовані місця масового відпочинку та екскурсії. В Україні створено одинадцять національних природних парків, чотири біосферні заповідники,

шістнадцять заповідників, багато дендропарків, пам'ятників садово-паркового мистецтва.

Історико-культурні ресурси відіграють важливу роль у формуванні туристичного попиту та створенні привабливого туристичного іміджу для регіону чи країни.

В Україні 147 тисяч пам'ятників культури, історії, археології, містобудування й архітектури, палацово-паркового мистецтва, а також близько п'яти тисяч різноманітних музеїв – природничих, літературних, мистецьких, етнографічних, технічних, галузевих тощо, в яких зберігається майже 12 млн. музейних предметів. Створено сім національних історико-культурних заповідників. Найціннішими є пам'ятники епохи держави «Київська Русь» (IX-XII ст.) – 80% пам'ятників цього періоду зосереджено саме на території України. Найвідоміші пам'ятники України – Києво-Печерська лавра, Софійський собор і історичний центр м. Львова – внесені в Список всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Рекреаційні ресурси забезпечують відновлення і розвиток життєвих сил, витрачених під час трудової діяльності, які служать відновленню здоров'я та підтримують працездатність населення. Поєднання певних факторів і природних ресурсів створює потужні рекреаційні комплекси.

Туристична інфраструктура є основою для розвитку туризму та використання наявних ресурсів дестинації. Він включає різноманітні послуги, необхідні для задоволення потреб туристів та збільшення їх кількості, а також комфортне перебування в пункті призначення, зокрема транспортування, проживання та харчування та інші допоміжні послуги. Певною мірою інфраструктура створює туристичні регіони, сприяє розвитку туристичної спеціалізації та профілю управління, оскільки інфраструктурні зв'язки між окремими об'єктами визначають якість обслуговування на даній території.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми та перспективи розвитку внутрішнього туризму в Україні

Сьогодні туризм займає особливе місце в житті кожної людини.

Тема розвитку внутрішнього туризму в Україні активно досліджується українськими науковцями такими як Л. Коржилов, О. Мельниченко, В. Шведун, В. Пестушко, А. Шевченко [12] та ін. Україна має всі можливості для розвитку вітчизняного туризму як пріоритетної галузі економіки. Розвиток та створення туристичної галузі України є доволі перспективними, адже практично кожна область має туристично-краєзнавчі ресурси, які є привабливими для туристів.

Обсяги внутрішнього туризму в різних країнах неоднакові. На їх показники впливають розміри країни, наявність на її території унікальних туристичних ресурсів, що систематично приваблюють туристів, і навіть державний устрій.

У багатьох зарубіжних країнах внутрішній туризм займає провідні місця, оскільки туристи в першу чергу прагнуть вивчити свою країну, а вже після цього знайомитися з культурою і історією інших країн.

В Україні ж ситуація трохи інша. Населення прагне виїхати за межі країни, вважаючи більш престижним подорожувати за кордоном, ніж всередині власної країни.

Часто можна спостерігати парадокс, коли іноземні туристи, що приїжджають до України, знають про її історію і видатні місця набагато більше, ніж її жителі. Також інколи можна зіткнутися з ситуацією, коли українські туристи із захопленням обговорюють курорти і пам'ятки інших країн в той час, як про свою країну практично нічого не можуть розповісти [25].

І це враховуючи, що Україна має величезний потенціал та абсолютно

всі умови: і географічне розташування, і наявність величезної кількості культурних та природних заповідників, і відносно невелику, але розвинену туристичну інфраструктуру, яка на даний час налічує 4500 засобів розміщення, шість природних курортних територій України, що мають унікальні природні лікувальні ресурси, – це Хмільник, Миргород, Бердянськ, Скадовськ та ін., сім культурно-архітектурних та природних об'єктів, які включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО (з них шість – культурних та один природний).

Згідно з даними Державної служби статистики України [21] (див. табл. 3.1) можна сказати, що протягом 2015–2019 рр. кількість туристів, обслуговуваних туроператорами та турагентами, зросла на 4,1 млн осіб. Відповідно кількість іноземних туристів, які відвідали Україну збільшилась на 71,7 тис. осіб, а туристів, які виїжджали за кордон — на 3,9 млн осіб. Внутрішні туристичні потоки у 2019 р. зросли на 163,4 тис. осіб порівняно з 2015 р., що свідчить про зростання попиту на внутрішній туризм, як пріоритетної форми туризму.

Таблиця 3.1 – Динаміка туристичних потоків України, осіб

Показники	Роки					Відхилення (+/-) 2019 р. до 2015 р.
	2015	2016	2017	2018	2019	
Кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, усього	2019576	2549606	2806426	4557447	6132097	4112521
У тому числі :						
В'їзні (іноземні) туристи	15159	35071	39605	75945	86840	71681
Виїзні туристи	1647390	2060974	2289854	4024703	5524866	3877476
Внутрішні туристи	357027	453561	476967	456799	520391	163364

А вже в 2020 році кількість внутрішніх туристів, обслугованих туроператорами та тур агентами становить 222612 осіб, що більше ніж у два рази менше ніж було обслуговано в попередньому 2019 році. Причиною такого падіння є пандемія COVID-19.

Але експерти, і туристичні оператори, і навіть компанії мобільного зв'язку, які фіксують аномально велику кількість абонентів на українських курортах, стверджують, що за останні два роки через карантинні обмеження у світі українці подорожують своєю країною значно більше, ніж раніше. Такі розбіжності між думками експертів та державною статистикою можуть пояснюватись тим, що для українців ціни на морських і карпатських курортах є завищеними, тому вони подорожують у відомі їм мальовничі місця самостійно: на своїх автівках, з власними наметами замість готельних номерів.

За останніми розрахунками, проведеними внутрішніми експертами міжнародних структур (ВТО, ЮНВТО), частка туризму в Україні становить близько 9 % ВВП [50].

Економіка, пов'язана з туризмом в Україні, сильно залежить від внутрішнього туризму, а також від внутрішньої частини іноземного туризму. Приплив із-за кордону становить незначну частину загального обсягу внутрішнього туризму. Переважна більшість українців (67 %) відпочивають в Україні і лише третина (33%) за кордоном. Для туристичних поїздок в Україну до переліку туристичних номерів входять Одеська, Львівська, Київська, Херсонська, Запорізька, Івано-Франківська та Миколаївська області. Скільки саме українців їде в Україну, підрахувати неможливо. Причина в тому, що українці часто самі організують свою поїздку, не звертаючись до туристичних агенцій. Крім того, українці часто ігнорують офіційні готелі на відпочинку, вважаючи за краще відпочивати в наметах чи приватних садибах [10].

Найпопулярніші види туризму, що користуються великим попитом серед українських мандрівників показано нижче [35].

Лікувально-оздоровчий туризм. У нього входять поїздки в санаторії, профілактики та санаторії для оздоровлення. Зазвичай туристи вибирають курорт, який надає найбільш сприятливий вплив на організм і пропонує широкий спектр оздоровчих процедур для лікування хронічних захворювань.

Лижний туризм. Це одна з найпопулярніших форм спортивного туризму, який передбачає перетин маршрутів різного рівня складності. У цю категорію також входять лижні траси на спеціальних трасах. Ці види туризму вимагають спеціальної підготовки учасників та наявності високоякісного обладнання.

Рекреаційний туризм. Один з найпопулярніших видів масового туризму. Виконується для реабілітації та відновлення фізичних, емоційних та розумових сил. У цю категорію входять подорожі різними способами, участь у різноманітних розважальних і розважальних заходах, а також фестивалях.

Водний туризм. Це свого роду активне або навіть екстремальне проведення часу. Подорожі водного туризму здійснюються на різних видах плавзасобів – човнах, байдарках, катамаранах, плотах тощо. Сплав по річці практикується на спеціальному обладнанні.

Етнічний туризм. Частіше зустрічається серед людей похилого віку, які хочуть поїхати на попереднє місце проживання. Він уявляє, що має так багато історичних пам'яток і меморіалів, кладовищ тощо.

Паломницький туризм. Це одна з найпопулярніших форм релігійного туризму. Паломники виконують різні конфесії та конфесії. Зазвичай це поїздки до священних місць, відвідування монастирів та різноманітних історико-археологічних об'єктів, культових місць.

Пригодницький туризм. Він передбачає здійснення спеціальних поїздок у незвичайні місця країни, а також екологічно чисті заказники, здійснення турпошуків. Такі поїздки часто здійснюються з використанням нетрадиційних видів транспорту. Найпопулярніші види пригодницького

туризму – поїздки на незвичайну риболовлю, полювання, подорожі на яхтах та інших кораблях, різноманітні прогулянки з наметом і багаттям.

В умовах економічної кризи та у зв'язку з карантинном COVID-19, який продовжується вже другий рік (початок коронакризи – березень 2020 рік), спостерігається збільшення кількості туристів, мандруючих по території України, що можна розглядати як позитивний факт в розвитку внутрішнього туризму.

Пандемія обмежила вибір відпочинку за кордоном для українських громадян, що в свою чергу значно збільшило потік туристів на внутрішньому ринку туристичних послуг. Сьогодні внутрішній туризм є основною формою туризму та сприяє підтримці та поживленню туристичної галузі в Україні в цілому.

Однак експерти визнають, що така ситуація триватиме лише до припинення обмежень на закордонні поїздки, оскільки український туризм не в змозі конкурувати з найпопулярнішими закордонними туристичними напрямками. Тому можна сказати, що зараз відбувається підйом внутрішнього туризму в Україні через COVID-19.

Але все ж, голова Всеукраїнської асоціації туроператорів, Ігор Голубаха говорить про ситуативний сплеск внутрішнього туризму в Україні, який, проте, не може у повній мірі замінити закордонний через у середньому вищі ціни та досить часто гірший сервіс, ніж в популярних туристичних країнах [64].

Враховуючи ситуацію з поширенням вірусу, було розроблено заходи з реагування на кризу COVID-19 і максимізації економіки туризму України. У поточній ситуації пріоритетними є наступні напрями [2]:

- підтримка внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та цін на квитки з можливими субвенціями;
- забезпечення підтримки внутрішнього туризму за рахунок впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній для певного виду туризму;

- регулювання термінів податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;

- постійна оптимізація й оновлення робочих інструкцій для туристичної галузі на період пандемії.

Експерти та фахівці, виділяють цілу низку проблем, які обмежують та гальмують розвиток внутрішнього українського туризму, навіть попри карантинне закриття кордонів та пандемію [64]:

- українські готелі, перевізники та туроператори не можуть налагодити постійного партнерства, як це роблять закордонні гравці ринку. Відтак немає «гуртових» знижок, спеціальних цін та взаємного інтересу поліпшувати сервіс;

- невідповідність ціни і якості;

- в Україні мало готелів, здатних приймати туристів та забезпечувати сервіс на ту кількість «зірок», яку вони формально мають. І загалом українська туристична галузь – вкрай маленька в порівнянні з країнами-сусідами. Так, місто Краків у Польщі щороку приймає 14 мільйонів туристів. Для порівняння – український Львів приймає трохи більше від двох мільйонів гостей на рік. Тобто це невідповідність більшості туристичних закладів міжнародним стандартам;

- чистота пляжів, безпека, якість доріг та води у водоймах – все це в Україні зазвичай гірше, ніж на популярних закордонних курортах;

- в Україні значно гірший інвестиційний клімат для туристичної галузі, ніж в інших країнах регіону;

- коронавірус став фактором невизначеності не лише для зовнішнього, але й для внутрішнього туризму;

- відсутність цілісної системи державного управління туризмом у регіонах;

- недостатність методичної, організаційної, інформаційної та матеріальної підтримки суб'єктів підприємництва туристичної галузі з боку держави;

– незадовільний стан туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури в зонах автомобільних доріг та міжнародних транспортних коридорів;

– недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами;

– недосконалість бази даних стосовно об'єктів туристичної сфери;

– корумпованість державної влади та місцевих органів влади.

З метою визначення туристичного потенціалу України та його ролі в розвитку внутрішнього туризму було проведено анкетування (Додаток В), за допомогою інтернет-порталу Onlinetestpad, в якому прийняло участь 11 осіб, анкета складалась з 9 питань, час проведення – вересень-жовтень 2021 року. За відповідями на питання «Які ключові проблеми в Україні, що перешкоджають розвитку туризму?» було отримано такі результати: 90,91 % опитаних відповіли, що проблемою є погана транспортна інфраструктура (дороги, станції техобслуговування, громадський транспорт) та відсутність або слабо розвиненість туристичної інфраструктури (готелів, ресторанів, санаторіїв і т.п.).

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної галузі в Україні, слід підкреслити, що сучасний туризм – це економічна та життєва сфера суспільства в цілому, яка певним чином інтегрується практично в усі галузі. Це одне з перших місць, де туризм захоплює світову економіку. Цей фактор має полягати насамперед у новому державному підході до туризму як галузі, пріоритетний розвиток якої може позитивно вплинути на економічну та соціальну ситуацію всієї країни з метою стимулювання низки важливих галузей економіки.

Перспективний розвиток туризму в Україні суттєво вплине на зайнятість населення [63].

Вирішення всіх цих проблем потребує значних бюджетних ресурсів, що загрожує зробити бездіяльність України непривабливою для туристів і, таким чином, не отримувати потенційних доходів від туризму.

Ситуація, що склалася в туристичній сфері останнім часом, потребує активного пошуку засобів подолання кризових явищ та збільшення виробництва туристичного продукту, із забезпеченням необхідної його якості.

На шляху реалізації туристичного потенціалу України є певні економічні, соціальні, екологічні та інші чинники. Фактори, які впливають на розвиток туристичної сфери в Україні описані у таблиці 3.2.

Тематика туристичної індустрії України є актуальною, оскільки в багатьох країнах світу ця сфера забезпечує значні валютні надходження до бюджету, створює нові робочі місця та покращує економічне становище країни в цілому.

Таблиця 3.2 – Фактори, які впливають на розвиток туризму та туристичний ринок України

Позитивні фактори	Негативні фактори
Потужна база туристичних ресурсів.	Неповне використання наявних туристичних ресурсів : природних, культурно-історичних .
Зміцнення позицій України на міжнародному туристичному ринку.	Відсутність чіткої стратегії розвитку сфери туризму та чіткого її регулювання.
Представлення України у світі , як демократичної європейської країни.	Недостатньо розвинена інфраструктура та транспортна система
Наявність фахівців сфери туризму.	Відсутність комплексної стратегії розвитку туризму
Наявність великої кількості туристичних атракцій для інвестування.	Неефективний менеджмент
Розвиток комунікацій	Недостатня представленість країни відсутність позитивного іміджу країни, як перспективного туристичного напрямку.
Позитивна екологічна ситуація більшої частини країни, що сприятиме розвитку зеленого туризму.	Пошкодження, занедбання чи навіть знищення туристичних об'єктів та культурної спадщини України.
Наявність транскордонного співробітництва.	Недостатні вкладення , як іноземних
Велика історична, культурна та архітектурна спадщина України .	Високі податкові ставки

В першу чергу українському туристичному бізнесу потрібно

застосовувати різні шляхи залучення місцевих туристів та покращувати якість обслуговування.

До найважливіших антикризових заходів із розвитку внутрішнього туризму можна віднести [38]:

1. Створення ефективного законодавства і сильного органу влади. Ефективне державне управління може бути досягнуто лише завдяки ефективному законодавству, яке робить чіткою та зрозумілою для всіх залучених сторін нормативну базу для туристичної компанії, яка сприяє прибутковій діяльності вітчизняних туристичних компаній та створює нові робочі місця, податки та інші соціальні надходження. В Україні на законодавців та урядовців тиснуть, щоб вони ухвалювали рішення, які принесуть користь зацікавленим сторонам, які можуть зашкодити галузі. У той час як уряди інших країн всіляко підтримують туристичну галузь через важливість вирішення національних проблем і рентабельність цього розділу бюджету, наша держава збільшує податковий тиск на суб'єктів туристичної підприємницької діяльності та не виділяє належного фінансування.

2. Розвиток готельного сектору. Центральне місце у сфері внутрішнього туризму займають готельні підприємства. Будучи однією з основних послуг туристичного продукту, вони можуть впливати на конкурентоспроможність, якщо пропонують якісні послуги та мають деякі відмінні риси.

Зарубіжний досвід показує, що основною метою управління взаємовідносинами з клієнтами в індустрії гостинності та туризму на даний момент є побудова взаємовигідних відносин між клієнтом та індустрією гостинності. Важливість таких відносин визначається тим, що придбати нового клієнта для готелю стає все важче. Процес вивчення потреб клієнтів і швидкого реагування на їх зміни сьогодні є основою для досягнення високих цілей багатьох успішних готельних компаній. Продаж готельних послуг у цьому випадку є не кінцем відносин між продавцем і покупцем, а часто навпаки – його початком.

Однією з найсильніших тенденцій в еволюції управління взаємовідносинами з клієнтами є зміщення уваги з задоволення потреб усіх споживачів до повноцінних відносин і створення споживчих мереж, орієнтованих на задоволення кожного окремого клієнта. Цей процес насамперед орієнтований на довгострокове та взаємовигідне співробітництво як для готельної компанії, так і для клієнта. Така взаємодія зосереджується на більш глибокому дослідженні клієнтів готельної компанії з метою надання їм довгострокової цінності. Критерієм успіху є високий рівень задоволеності клієнтів протягом тривалого періоду часу.

3. Розвиток внутрішнього туризму, насамперед санаторно-курортного напрямку. Йдеться про відновлення бренду України як «всесоюзної здравниці» і «всесоюзного піонертабору», а також про формування пакету пропозицій для ринку медичного й оздоровчого туризму, який набуває все більшого значення в кризових умовах як основний мотив подорожі [59].

В Україні практично відсутні відомості про природний та культурно-історичний рекреаційний потенціал окремих регіонів і населених пунктів. Місцева влада, засоби масової інформації, підприємці та місцеве населення повинні працювати разом, щоб створити інший імідж своєї території, ніж деінде. Це, звичайно, сприяє підвищенню інтересу до району та стимулює туризм. Рекомендується туристичній галузі зосередитися на одноденних групових турах, які принесуть користь як туристичній галузі, так і приймаючим регіонам або регіонам.

Україна має дуже низьку інвестиційну привабливість, тому майже не будуються нові готелі та не реалізуються нові, перспективні проекти. Інвестиції в туризм дуже вигідні на міжнародних ринках, вони мають довгострокову перспективу.

Об'єкти культурно-історичної спадщини знаходяться в поганому стані. Із загальної кількості замків лише 75 можна використовувати для туризму. 200 фортифікаційних споруд та їх руїни були взяті під охорону держави. Наявність цих споруд є дуже важливою для розвитку в Україні

замкового туризму. (Про стан збереження культурної спадщини України. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань) [36].

Недостатнє фінансування музеїв також є проблемою, оскільки 85% загального фінансування виплачується, 15% виділяється на комунальні послуги, а в країнах Європейському Союзі лише 5 – 10 відсотків від загальної суми платежів. Як наслідок, матеріально-технічні основи музеїв застаріють і практично не оновляться. В Європейському Союзі музеї є важливою частиною туризму, новітніми за змістом і технологіями, наявністю виставкових площ, використанням інновацій, реконструкцією історичних пам'яток, архітектурою. Усі ці чинники сприяють високій популярності зарубіжних музеїв серед туристів та значним надходженням до національних бюджетів [52].

На 40 відсотків завантажені санаторно-курортні заклади, це спричиняє відсутність оновлення фондів, які б відповідали європейським вимогам та стандартам. Заповідні території, екосистеми страждають від надмірного антропогенного тиску, що призводить до значної втрати їх функціонального призначення [60].

Отже, можна зробити висновок, що туристична галузь накопичила багато проблем, які ускладнюють її функціонування, найгостріші з яких необхідно визначити та спрямовувати державну політику на їх вирішення.

Актуальні поради щодо розвитку та розвитку внутрішнього туризму надала також експерт з розвитку туризму Анна Романова [49]:

1. Нарешті, настав час подолати всі недоліки на державному рівні: оновити стандарти обслуговування, створити комфортну та прозору систему категоризації готелів (особливо напередодні азартних спорів, коли зали та казино дозволені лише в готелях), створення електронного довідника туристичної діяльності кожного закладу з метою забезпечення прозорого фінансового покриття втрати туристів.

2. Податки. Держава обов'язково повинна їх зменшити. Необхідно ввести податкові пільги для житла, внутрішнього транспорту та сфери

культури: існує ризик втрати квартирного карантину, невеликих транспортних компаній та туристичних компаній. Нагадаю, що Україна – чи не єдина країна в Європі, де не запроваджено зниженого ПДВ для індустрії гостинності, культури та спорту. Нині низка країн запровадили знижені податки та компенсацію втрат у туристичній галузі (Австралія, Великобританія, Італія, Китай). Україні також потрібні економічні зони з особливими умовами для інвесторів у туристичній галузі, як це було у Грузії.

3. Інфраструктура та комунікація. У багатьох туристичних місцях зв'язку немає, навіть у центрі столиці він порушений. Карантин покликаний сприяти модернізації зв'язку та Інтернету в країні.

4. Навчання. Громади потрібно навчати, як правильно створювати та просувати туристичний продукт. Окремим напрямом є університетська освіта. Навчальні програми потребують оновлення та вдосконалення практики у сфері гостинності в Україні: не лише направляти студентів на практику аніматорів у Туреччину, а заохочувати домашній бізнес залучати молодих людей, створювати для них практичні програми.

5. Спокій і сприйняття всього як можливості. Після коронавірусу багато країн «обнуляться». У нас є реальний шанс підтягнутися до лідерів.

Графськька Орислава Іванівна, Підвальна Оксана Григорівна та Боднарчук Христина Павлівна [14] визначають три сценарії розвитку внутрішнього туристичного ринку в Україні у 2021 році – оптимістичний, реалістичний та песимістичний (див. табл. 3.3).

Розвиваючи внутрішній туризм важливо враховувати певні застереження, зокрема, на думку Ф. Пірета «розвиток внутрішнього туризму не слід розглядати як антагонізм або альтернативу міжнародному туризму – ці дві форми туризму відрізняються, і не варто нехтувати одним на користь іншого», а друге застереження стосується «відсутності єдиної формули розвитку внутрішнього туризму» [33], тому варто враховувати й використовувати національні та регіональні специфічні риси, середовище.

Таблиця 3.3 – Сценарії розвитку туризму в Україні у період виходу із пандемії

Сценарії	Основні характеристики	Очікувані результати (у порівнянні з 2020 роком)
Оптимістичний	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка з боку органів влади і місцевого самоврядування; – розвиток туристичної інфраструктури; – впровадження соціальних програм розвитку туризму ; – налагоджена співпраця туроператорів з перевізниками, засобами розміщення та закладами харчування; – створення нового якісного внутрішнього тур продукту; – покращити показники на 25%. 	Підвищення показників на 25 %
Реалістичний	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка з боку органів влади ; – невелика варіативність подорожей ; – збереження цін (на рівні минулого року). 	Підвищення показників на 10%
Песимістичний	<ul style="list-style-type: none"> – відсутність державної підтримки; – обмеження транспортного сполучення; – підвищення цін на тур продукти. 	Показники залишаються без змін

Також можна сказати, що індустрія гостинності в Україні є більш розвиненою, ніж послуги внутрішнього туризму, це демонструють дані кількості розміщення. У 2018 році лише 7,6% внутрішніх туристів були у загальній кількості клієнтів закладів розміщення. Таким чином, встановлено диспропорцію української індустрії туризму та гостинності, а саме відсутність її єдності, коли туристи в середині країни формують менше 10% клієнтів колективних засобів розміщення. Тому першочерговим завданням ефективного розвитку внутрішнього туризму в Україні в аспекті пропозиції туристичного продукту є синхронізація діяльності туристичних фірм та

колективних засобів розміщення на рівні регіональної соціально-економічної політики, а також підприємницького суспільства [24].

Україна є туристично привабливою країною і має всі можливості для розвитку вітчизняного туризму як пріоритетної галузі економіки. У Стратегії розвитку туризму і курортів на період до 2026 року сфера туризму визначена однією з основних галузей, що впливають на загальний стан і тенденції світової економіки. Тому можливість прискорення економічного зростання країни завдяки туристичній галузі підтверджено світовим досвідом.

«Оскільки зазначена сфера пов'язана з діяльністю більш як 50 галузей, її розвиток сприяє підвищенню рівня зайнятості, диверсифікації національної економіки, збереженню і розвитку культурного потенціалу, збереженню екологічно безпечного навколишнього природного середовища, а також підвищує рівень інноваційності національної економіки, сприяє гармонізації відносин між різними країнами і народами. Україна розташована у центрі Європи та має всі умови для належного розвитку економіки за рахунок туризму, проте суттєво відстає від провідних держав світу за рівнем розвитку туристичної інфраструктури та якості туристичних послуг» – зазначено в Стратегії розвитку туризму і курортів України на період до 2026 року [57].

Отже, в умовах нестабільності зумовлених пандемією COVID-19 внутрішній туризм отримує нові можливості для розвитку, які у більшості країн світу, у тому числі і в Україні, намагаються успішно використати для популяризації традиційних і нових дестинацій, підвищення якості послуг та розбудови інфраструктури. Конкурентна боротьба за споживача туристичного продукту стає ще більш жорсткою, це спонукає суб'єктів галузі переглянути підходи та інструменти щодо якості та наповнюваності своїх туристичних послуг, знайти нові дієві форми та способи зацікавленості туриста в інноваційній, сучасній, конкурентоспроможній, такій, що відповідає вимогам сьогодення туристичній послугі.

Президент громадської спілки «Національна туристична організація України» Іван Ліптуга підкреслює, що саме зараз, у час карантинних обмежень, необхідно створювати нові туристичні продукти та відпрацьовувати якість сервісу, щоб увійти в завтрашній день конкурентоспроможними. Експерт наголошує, що період, коли робота туристичної галузі поставлена на паузу, можна використати для внесення змін до «Закону України» про туризм, затвердивши єдині стандарти якості для надання туристичних послуг та регламентувавши систему фінансового забезпечення туристичних операторів [66].

Україна має значний туристичний потенціал і можливості для розвитку внутрішнього туризму, стимулювання та підтримання якого сприятиме покращенню іміджу країни на міжнародному рівні, допоможе привабити іноземних туристів та мінімізувати втрати, спричинені пандемією COVID-19.

Наслідки світової економічної кризи можна подолати за допомогою низки ефективних антикризових заходів у туристичній сфері в державному та приватному секторах економіки. Ефективні механізми подолання кризи туристичної галузі включають державну допомогу та підтримку законодавчої та виконавчої влади, а також створення вертикалі влади для стратегічного планування та оперативних рішень на підтримку національного туристичного продукту. Фактором виходу туристичної галузі з кризи є реалізація суб'єктами туристичного ринку антикризових заходів та стратегій.

3.2. Розробка туру «Привабливий Київ»

З метою визначення туристичного потенціалу України та його ролі в розвитку внутрішнього туризму було проведено анкетування (Додаток В), за допомогою інтернет-порталу Onlinetestpad, в якому прийняло участь 11 осіб, анкета складалась з 9 питань, час проведення – вересень – жовтень

2021 року.

За результатами відповідей на питання: «Яке місто України Ви хотіли б відвідати?», 63,6 % опитаних відповіли м.Київ (див. рис. 3.1). Саме тому для розробки туру було обрано це місто.

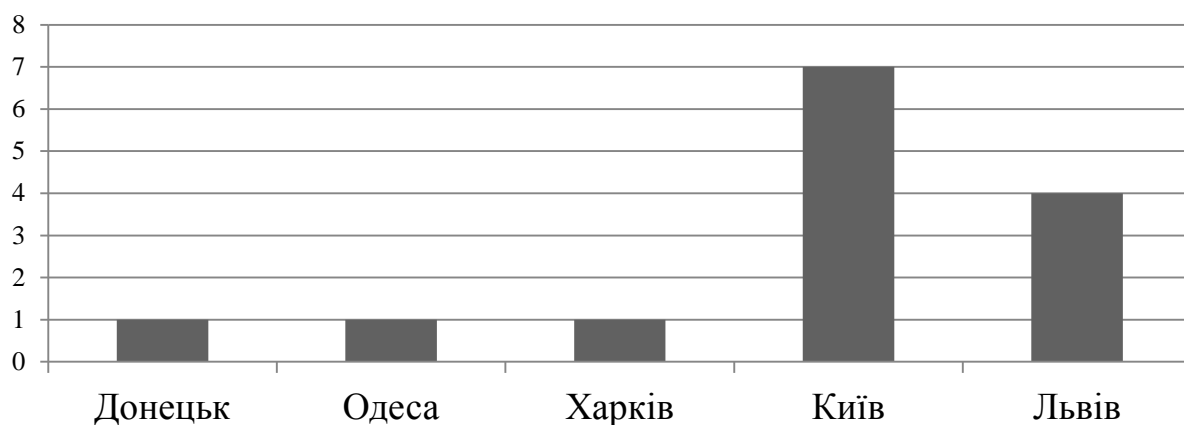

Рис. 3.1 – Результати опитування на питання «Яке місто України Ви хотіли б відвідати?»

За даними Управління туризму та промоцій КМДА, внаслідок перекриття кордонів у зв'язку з поширенням COVID-19 у квітні – червні 2020 року кількість туристів у Києві зменшилась на 90%. У 2019 році Київ відвідало 1 млн 550,3 тис. осіб, у 2020 році – 377,5 тис. осіб (зменшення в понад 4 рази). Туристичний збір за 11 місяців 2020 року у столиці становить 34 млн грн проти 62 млн минулого року [42].

Київ – столиця та найбільше місто України, одне з найстаріших міст Європи. Місто має високий туристичний потенціал.

Мобільний оператор компанія «Київстар» здійснила аналіз знеособлених даних мобільності різних груп абонентів із травня до серпня 2020 року, згідно з яким кількість внутрішніх туристів серед абонентів оператора за цей час становила лише 7,3 млн, що на 17% менше, ніж за аналогічний період 2019 року [28].

За перше півріччя 2021 року кількість внутрішніх туристів, які

відвідали Київ, за оцінками туристичних організацій, склала понад 500 тис. осіб [29].

Тур «Привабливий Київ».

Київ – місто, яке захоплює своїми пейзажами і багатющою історією. У столиці України величезна кількість пам'яток, тут кожен будинок і камінь має свою дивовижну історію.

1. Розробка програми туру

Тур – груповий.

Кількість туристів в групі – 10. Вікова категорія – молодь.

Кількість днів мандрювання – 5.

Мета подорожі – пізнавальна (екскурсійна).

По сезонності дії тур – круглорічний.

Маршрут тура : Запоріжжя – Київ – Запоріжжя.

Транспорт: потяг.

Розміщення в «Міні-готелі на Житомирській», двомісні номери.

Тип харчування : повний пансіон (сніданок + обід + вечеря).

Перелік послуг: трансфер, екскурсії, розважальні заходи.

«Міні-готель на Житомирській» розташований в Києві, в 500 м від станції метро «Житомирська». Кожен номер обладнаний двоспальним або двома окремими односпальними ліжками, кондиціонером, холодильником, телевізором, а також зручним меблевим гарнітуром. На території готелю є цифрове телебачення і безкоштовний доступ до інтернету Wi-Fi. Поруч з міні-готелем знаходиться ресторан, міні-маркет, сауна, перукарня, спортивний клуб. На території готелю є цілодобова платна (під охороною) і безкоштовна парковка. «Міні-готель на Житомирській» знаходиться в 10,9 км від центрального залізничного вокзалу, в 16,4 км від автовокзалу і в 45,1 км від аеропорту «Бориспіль».

Програма туру розроблена для більшого пізнання столиці України – Києва. Турист познайомиться ближче з історіями міста, з його кухнею та визначними місцями.

Перевагою туру є поєднання різних за тематикою екскурсій, для того щоб людина могла побачити Київ з різних сторін, проникнутись історіями та подіями, які відбувались раніше.

Конкурентоспроможність туру полягає у тому що він наповнений різними екскурсіями, які будуть цікаві для молоді та відносно невеликою ціною згідно з цінами столиці.

Програма перебування наведена у Додатку Г.

2. Визначення собівартості туру «Привабливий Київ» на одного туриста.

2.1. Визначаємо вартість проживання, (враховуючи 10% знижку, т.к. тур є груповим, кількість туристів 10 осіб і термін проживання більше 2 діб).

Вартість двомісного номеру на 1 добу – 640 грн.

Знижка – 10%.

Вартість двомісного номеру зі знижкою 10% складає 576 грн.

Вартість мешкання включає сніданок.

Вартість мешкання на 1 туриста в двомісному номері за одну добу дорівнює 288 грн.

Кількість ночівель – 4. Усі туристи будуть проживати в двомісних номерах по даному туру. Вартість проживання на одного туриста в межах даного туру становить 1152 грн

2.2. Визначаємо вартість харчування.

По даному маршруту тільки сніданок входить у вартість мешкання, тому інші види харчування оплачуються додатково. Тому необхідно розрахувати вартість обідів та вечерь. Харчування буде здійснюватись в кафе та міні-готелі на Житомирській, де будуть жити туристи під час своєї поїдки.

Усі розрахунки вартості харчування зведені в таблицю 3.4.

Вартість з одного туриста на харчування становить 1095 гривень.

Таблиця 3.4 – Розрахунок вартості харчування по маршруту

День	Харчування	Підприємство харчування	Вартість з 1 туриста , грн.
1	сніданок	–	–
	обід	Кафе «Crazy Family»	200
	вечеря	«Міні-готель на Житомирській»	90
2	сніданок	«Міні-готель на Житомирській»	–
	обід	Кафе «Вері Велл »	115
	вечеря	Кафе караоке-клуба «Cedra»	200
3	сніданок	«Міні-готель на Житомирській»	–
	обід	Піцерія «Domino's Pizza»	150
	вечеря	«Міні -готель на Житомирській »	90
4	сніданок	«Міні-готель на Житомирській»	–
	обід	Експерсія «Смачний Київ» мастер клас	100
	вечеря	Кафе боулінг-клуба	150
5	сніданок	«Міні-готель на Житомирській»	–
	обід	–	–
	вечеря	–	–
Разом			1095

2.3. Проводимо розрахунки витрат на проїзд.

Витрати на проїзд:

- переїзд за маршрутом Запоріжжя – Київ – Запоріжжя (потяг, плацкарт);
- трансфер (автобус Mercedes; зустріч, проводи).

Трансфер – заздалегідь замовлена поїздка за маршрутом. Організація трансферу – невід’ємна частина комфортної поїдки.

Усі інші перевезення зараховуються до вартості екскурсій.

Усі розрахунки витрат на транспортні послуги зведені в таблицю 3.5.

Вартість з одного туриста на транспортні послуги становить 732 гривні.

Таблиця 3.5 – Розрахунки витрат на транспортні послуги

Маршрут	Вартість, з 1 туриста, грн .	Примітки
Запоріжжя – Київ	207	Поїзд 116П , відправлення 23:40 , прибуття 11:00
Київ – Запоріжжя	475	Поїзд 732К Інтерсіті , відправлення 07:07 , прибуття 14:25
Трансфер (зустріч, проводи)	50	Оренда автобуса 1 година – 250 грн. Два трансфера – 500 грн на групу. На одного туриста – 50 грн .
Разом	732	

2.4. Визначаємо витрати на екскурсійне обслуговування та розважальні заходи.

Екскурсійне обслуговування, вхідні квитки в музеї, анімаційні програми, відвідування інших заходів – це все відноситься до додаткових туристсько-екскурсійних послуг.

Кількість туристів у групі – 10 .

Для розрахунку вартості екскурсійного обслуговування та розважальних заходів складемо список усіх заходів та їх вартості по маршруту «Привабливий Київ» (див. таб. 3.6).

Всі види витрат по маршруту «Привабливий Київ » зведені в загальну таблицю 3.7 – розрахунок собівартості туру на одного туриста .

*Витрати на керівника групи розраховуються, як сума витрат на одного туриста (проживання + харчування + транспортні послуги + екскурсійне обслуговування та розважальні заходи + страхування): кількість туристів в групі.

Витрати на керівника групи становлять 379,54 грн

Отже, собівартість туру «Привабливий Київ », на одного туриста складає 4174,94 грн.

Таблиця 3.6 – Розрахунок витрат на екскурсійне обслуговування та розважальних заходів

Захід	Вартість, з 1 туриста, грн .	Примітки
Оглядова екскурсія	50	Екскурсія на групу – 500 грн . На одного туриста – 50 грн.
Екскурсія по Хрещатику	110	Екскурсія на групу – 1100 грн. На одного туриста – 110 грн.
Караоке-клуб "Cedra"	42	Вхідний квиток – 42 грн .
«Дуже страшна екскурсія »	100	Екскурсія на групу – 1000 грн . На одного туриста – 100 грн.
Екскурсія «Містичний трамвайчик»	200	Екскурсія на групу – 2000 грн. На одного туриста – 200 грн.
Екскурсія «Смачний Київ»	150	Вартість повної екскурсії – 250 грн (150 грн сама екскурсія, 100 грн обід мастер клас).
Боулінг-клуб	14,4	Одна доріжка – 72 грн . Дві доріжки – 144 грн. На одного туриста – 14,4 грн.
Разом	666 ,4	

3.Визначаємо винагороду туроператора.

Відсоток винагороди , що закладається в ціну пакету туру на покриття інших витрат, відрахування до фондів, на заробітну плату і чистий прибуток, коливається в межах від 15 до 30 %.

У нашому випадку винагорода складає 15 % від собівартості туру.

Винагорода становить 626,2 грн.

4. Визначаємо ПДВ.

Суми податку на додану вартість (ПДВ), сплачені туристичним оператором у складі витрат на придбання товарів (послуг) для формування туристичного продукту включаються у витрати і не враховуються при

визначенні бази обкладення ПДВ, тобто не включаються у базу оподаткування. Ставка ПДВ – 20%.

Таблиця 3.7 – Розрахунок собівартості туру на одного туриста

Стаття витрат	Сума, грн.
Проживання	1152
Харчування	1095
Транспортні послуги	732
Екскурсійне обслуговування та розважальні заходи	666,4
Страхування	150
Витрати на керівника групи*	379,54
Разом	4174,94

Винагорода (база обкладення ПДВ) визначена в сумі 626,2 грн, тому податкові зобов'язання по ПДВ по такому туристичному продукту у туроператора дорівнюватимуть 125,2 грн.

5. Розраховуємо ціну розробленого туру.

Загальна вартість туру складає витрати (собівартість) + винагорода + ПДВ : $4174,94 + 626,2 + 125,2$ дорівнює 4926,34 грн.

Тому, аналізуючи перспективи розвитку туристичної галузі в Україні, слід підкреслити, що сучасний туризм – це сфера економіки та життя суспільства в цілому, яка певною мірою інтегрується практично з усіма галузями. Саме це і визначає одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці.

Україна має значний туристичний потенціал і можливості для

розвитку внутрішнього туризму, стимулювання та підтримання якого сприятиме покращенню іміджу країни на міжнародному рівні, допоможе привабити іноземних туристів та мінімізувати втрати, спричинені пандемією COVID-19.

Наслідки світової економічної кризи можна подолати через комплекс ефективних антикризових заходів у туристичній галузі державного і недержавного секторів економіки.

Одним із шляхів підвищення туристичної привабливості України було розроблено культурно -пізнавальний тур до Києва, тривалістю 5 днів/4 ночі. Загальна вартість туру «Привабливий Київ», що підлягає сплаті туристом складає 4926 грн . Українській столиці – понад 1500 років. І вже за це її варто відвідати. Більш стародавнього міста в Україні, Росії, Білорусі немає. Даний тур покаже місця, де народжувався Київ, звідки почалася історія. Тому розроблений тур буде користуватися попитом серед жителів України.

ВИСНОВКИ

У роботі досягнуто основну мета та здійснено оцінку туристичного потенціалу України, а також визначена його роль в розвитку внутрішнього туризму. Одержані результати дають підстави для формулювання загальних висновків.

Туристичний потенціал є базовим фактором формування та розвитку внутрішнього туризму України. Створення туристичного потенціалу регіону зумовлено можливістю використання туристичних ресурсів в організації і розвитку туристичної діяльності України. До туристичних ресурсів можна віднести: природні, історико-культурні, рекреаційні ресурси та туристичну інфраструктуру.

Перевагами внутрішнього туризму є:

- збільшення місцевих доходів;
- створення нових робочих місць в секторі туризму і в суміжних з ним галузях та зниження рівня безробіття в країні;
- розвиток всіх галузей, пов'язаних з виробництвом туристичних послуг;
- розвиток соціальної та виробничої інфраструктури у туристичних центрах;
- активізація діяльності народних промислів і розвиток культури;
- забезпечення зростання рівня життя місцевого населення;
- формування престижу регіону і країни в цілому.

Проведено аналіз туристичного потенціалу України, який довів, що країна має величезний та потужний потенціал і можливості для розвитку внутрішнього туризму: географічне розташування, наявність величезної кількості культурних та природних заповідників, природні курортні території, що мають унікальні природні лікувальні ресурси – Хмільник, Миргород, Бердянськ, Скадовськ та ін., культурно-архітектурні та природні об'єктів, які включені до списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, загальну

площу природних комплексів, придатних для рекреації і туризму, яка становить понад 9 млн. га, що складає близько 15% від загальної площі країни. Але Україна реалізує свій потенціал недостатньо.

Виділено головні проблеми, які гальмують та перешкоджають розвитку внутрішнього туризму:

- неефективне та нераціональне використання природних ресурсів;
- відсутність розвиненої інфраструктури з новими видами послуг (в Україні дуже низький рівень інвестиційної привабливості, через це майже не будуються нові готелі, не реалізуються нові перспективні проекти);
- необхідність реконструкції архітектурних та історичних пам'яток (об'єкти культурно-історичної спадщини перебувають не в належному стані. Наприклад, з загальної кількості замків, лише 75 можна використати в туристичних цілях. Під охорони держави взято 200 фортифікаційних споруд чи їх руїн. Наявність цих споруд є дуже важливою для розвитку в Україні замкового туризму);
- неякісне надання туристичних послуг (на 40% завантажені санаторно-курортні заклади, це спричиняє відсутність оновлення фондів, які б відповідали європейським вимогам та стандартам; недостатня забезпеченість туристичної галузі висококваліфікованими спеціалістами);
- неналежне виконання своїх обов'язків з боку держави.

Вирішення всіх зазначених проблем потребує значних бюджетних ресурсів, бездіяльність загрожує зробити Україну привабливою для туристів, а отже, без потенційних доходів від туризму.

Аналізуючи перспективи розвитку туристичної індустрії в Україні, слід виділити, що сучасний туризм, який об'єднує майже всі галузі, є економічною та життєво важливою сферою суспільства в цілому. Це одне з перших місць, яке займає туризм у світовій економіці. Цей фактор має стати найважливішим чинником формування нової урядової концепції туризму як галузі, пріоритетний розвиток якого може позитивно вплинути на економічне та соціальне становище країни в цілому, щоб стимулювати

низку важливі галузі економіки.

Визначено найважливіші антикризові заходи та поради щодо розвитку та вдосконалення внутрішнього туризму:

- створення ефективного законодавства і сильного органу влади;
- розвиток туристичних ресурсів;
- розвиток внутрішнього туризму.

Зазначено, що в умовах нестабільності зумовлених пандемією COVID-19 внутрішній туризм отримує нові можливості для розвитку, які у більшості країн світу, у тому числі і в Україні, намагаються успішно використати для популяризації традиційних і нових дестинацій, підвищення якості послуг та розбудови інфраструктури (насамперед можна сказати, що за останні два роки Україна відремонтувала майже всі дороги, що було чи не найголовнішою проблемою транспортної інфраструктури).

Розроблено культурно-пізнавальний тур до Києва, тривалістю 5 днів/4 ночі у третьому розділі кваліфікаційної дипломної роботи з метою покращення та підвищення туристичної привабливості України. З метою визначення маршруту та програми туру розроблено анкету, яка складалась з 9 питань. Анкетування проведено за допомогою інтернет-порталу Onlinetestpad. Результати відповідей на питання: «Яке місто України Ви хотіли б відвідати?» свідчать, що 63,6 % опитаних бажали відповісти м.Київ. Саме тому для розробки туру було обрано це місто. Загальна вартість туру «Привабливий Київ», що підлягає сплаті туристом складає 4926 грн. Київ має високий туристичний потенціал, тому даний розроблений тур буде користуватися попитом.

Отже Україна є туристично привабливою країною і має всі можливості для розвитку вітчизняного туризму, як однією галуззю економіки.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Pierret F. Some points on domestic tourism. URL: <http://unwto.com> (дата звернення: 18.10.2021).
2. Бабушко С.Р., Гаркавенко О.В. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «*Регіональний туризм: сучасний стан та шляхи оптимізації*» (м. Київ, 2 квітня 2021 р.). К.: КРОК, 2021. С.70-72.
3. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування К. : ВПЦ «Київ. ун-т», 2001. С. 395.
4. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: *Методологія та методика аналізу, термінологія, районування*: ВПЦ «Київ, ун-т», 2001. 298 с.; Клапчук О.О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області: монографія: Фоліант, 2012. 192 с.; Мацола В.І. Рекреаційно-туристський комплекс України: монографія «*Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону*» ІРД НАН України, 1997. С. 259.
5. Бовсуновская А.Я., Блэкберн А.А. Оценка природных туристско-рекреационных ресурсов Донецкой области // *Вісник ДІТБ*. 2006. № 10 С. 123-129.
6. Велике будівництво програма президента України. URL: <http://www.bigbud.kmu.gov.ua> (дата звернення: 29.10.2021).
7. Верховна Рада України, Законодавство України Про природо-заповідний фонд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12#Text> (дата звернення: 18.09.2021).
8. Верховна Рада України. Офіційний вебпортал парламенту України. «Законодавство України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 21.09.2021).
9. Вільна енциклопедія Вікіпедія. *Природні ресурси*. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%>

BE%D0%B4%D0%BD%D1%96_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8 (дата звернення: 25.09.2021).

10. Внучко С., Тимошенко Т. COVID-19 та соціальний діалог в туристичній галузі: практика ЄС та українські реалії. *Вплив карантину на туристичну галузь Євросоюзу та України*. 2020. С. 18. URL: COVID-19-TA-SOTSIALNIY-DIALOG-V-TURISTICHTNIY-GALUZI-PRAKTIKA-YES-TA-UKRAYINSKI-REALIYI.pdf (дата звернення: 18.10.2021).

11. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. URL: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/69-4-34> (дата звернення: 20.09.2021).

12. Географічна енциклопедія України: [у 3-х т.] / [редкол. : О. М. Маринич (відп. ред.) та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1989–1993. Т. 3: П-Я. 480 с.

13. Горин Г.В. Рекреаційно-туристичний потенціал Західного регіону України у контексті транскордонного співробітництва. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2014. Вип. 2. С. 106.

14. Графська О.І., Підвальна О.Г., Бондарчук Х.П., Економіка та суспільство «Перспективи розвитку внутрішнього туризму в умовах пандемії». URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/306/294> (дата звернення: 15.10.2021).

15. Дашук Ю.Є. Рекреаційний потенціал регіону як об'єкт наукових досліджень. *Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства*. Економічні науки. 2012. Вип. 126. С. 125.

16. Данилов Ю.Е. *Экономическая оценка стоимости предупрежденного ущерба в результате проведенного санаторно-курортного лечения* / Ю. Е. Данилов // Сов. здравоохранение. 1971. № 1. С. 26-29.

17. Держава: природні умови та ресурси // Енциклопедія історії України: Україна—Українці. Кн. 1 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. - К.: В-во «Наукова думка», 2018. -

608 с. URL: [http://www.history.org.ua/?termin=1. 2. 3](http://www.history.org.ua/?termin=1.2.3) (дата звернення: 16.10.2021).

18. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.10.2021).

19. Державне агентство лісових ресурсів. URL: <https://forest.gov.ua> › [zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini](#) (дата звернення: 15.09.2021).

20. Державне агентство розвитку туризму. «*Верховна Рада в першому читанні ухвалила новий Закон “Про туризм”: що зміниться?*» URL: <https://www.tourism.gov.ua/blog/verhovna-rada-v-pershomu-chitanni-uhvalila-noviy-zakon-pro-turizm-shcho-zminitsya> (дата звернення: 28.09.2021).

21. Держстат України, 1998-2021. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2019/tyr/tyr_dil/arch_tyr_dil.htm (дата звернення: 10.10.2021).

22. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / [авт.-уклад. В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух]. К. : Слово, 2006. 372 с.

23. Закон України «Про туризм» від 18.11.2003 р. № 1282. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1282-15 (дата звернення: 23.09.2021).

24. Збарський В.К. , Грибова Д.В., «*Регіональні особливості інфраструктурного забезпечення розвитку туризму в Україні*». URL: http://www.agrosvit.info/pdf/8_2020/5.pdf (дата звернення: 20.10.2021).

25. Зелений туризм URL: http://www.zeleniyturizm.com.ua/ua/zelenyy_turyzm/vnutrishniy_turyzm/ (дата звернення: 26.10.2021).

26. Зікеєва С. Г. *Туристична галузь України в період євроінтеграції: соціально-економічний аспект*, 2013. №1. С.74 – 82.

27. Іноземні туристи – з яких країн з початку року прибуло найбільше туристів до Києва – новини Києва. URL: <https://biz.nv.ua/ukr/markets/inozemni-turisti-z-yakih-krajn-z-pochatku-roku-pribulo-naubilshe-turistiv-do-kiyeva-novini-kiyeva-50173064.html> (дата звернення: 18.10.2021).

28. Інформаційне агентство. *«Кількість внутрішніх туристів в Україні в травні-серпні 2020 року зменшилася на 17% - «Київстар»»*
URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/telecom/694086.html> (дата звернення: 10.10.2021).

29. Інфраструктура туризму: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладачі: О. В. Поступна, Н. А. Леоненко (теми 1, 6, 11, 12). Х.: НУЦЗУ, 2020. 233 с. URL: INFRASTRUKTURA_TURIZMU_KONSPEKT_LEKCIJ.pdf (дата звернення: 15.09.2021).

30. Карпенко І. О. Олішевська Ю. А. к.геогр.н., асистент. Матеріали наукової конференції *«Молоді науковці – географічній науці»* 27 -28 жовтня, Київ 2006.

31. Клапчук О. О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області : [монографія] / Клапчук Оксана Орестівна ; Львів. ін-т економіки і туризму. - Івано-Франківськ : Фоліант, 2012. - 192 с.

32. Клапчук О.О. Туристично-рекреаційні ресурси Львівської області: Територіальна диференціація, оцінка, напрямки використання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук.: спец. 11.00.02 *«Економічна та соціальна географія»* Львів, 2011. 20 с.

33. Клименко А.В. Міжнародна науково-практична конференція: *«Формування сучасного економічного простору: реалії та перспективи на майбутнє»* 19 грудня, Дніпро 2020. С.34 – 38.

34. Клименко А.В. Щорічна науково-практична конференція викладачів, науковців, молодих учених, аспірантів та студентів *«Тиждень науки-2021»* 19–23 квітня, Запоріжжя 2021. С. 90 – 92.

35. Коваленко О.В. Тези Міжнародної науково-практичної конференції. *«Туристичний, готельний і ресторанний бізнес: інновації та тренди»*. (м. Київ, 7 квітня 2016 р.). К.: КНТЕУ, 2016. 362 с. С.151-153.)

36. Корнієнко О.М., Цвілий С.М. Посткоронавірусне відновлення

бізнес-активності мікропідприємств сфери гостинності регіону. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління.* Том 32(71). Київ : ВД «Гельветика», 2021. № 3. С.73 – 79.

37. Кот С.І. Про стан збереження культурної спадщини України. Інформаційно-аналітичні матеріали до парламентських слухань «*Стан, проблеми та перспективи охорони культурної спадщини України*» 18 квітня 2018 р.). К.: Інститут історії України НАН України, 2018. URL: [file:///C:/Users/Usr/Downloads/0013740%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Usr/Downloads/0013740%20(1).pdf) (дата звернення: 15.10.2021).

38. Кретинина Л.В. Механизмы и факторы стабилизации туристической индустрии Украины в период мирового экономического кризиса. *Вісник ДІТБ.* Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. 2009. № 13. С. 212 – 219.

39. Кривенкова Р.Ю. Поняття та сутність туристичного потенціалу: державно-управлінський аспект. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/9_2019/72.pdf (дата звернення : 15.09.2021).

40. Кузик С.П. Географія туризму. К.: Знання, 2011. С. 281.

41. Кусков А. С. Курортология и оздоровительный туризм / А.С. Кусков, О. В. Лыскова. Ростов н / Д: Феникс, 2004. 320 с.

42. Мультимедійна платформа іномовлення України. «*Київ туристичний втратив 1 мільярд доларів внаслідок карантинних обмежень – КМДА*». URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3150689-kiiv-turisticij-vtrativ-1-milard-dolariv-vnaslidok-karantinnih-obmezen-kmda.html>

43. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 чинний від 01.01. 2012 р. № 457. URL: <http://www.zakon.nau.ua> (дата звернення: 20.09.2021).

44. Нестерова И.А. Внутренний туризм // Энциклопедия Нестеровых. URL: https://odiplom.ru/lab/vnutrennij_turizm.html (дата звернення: 05.10.2021).

45. Новини ПрАТ Укргідроенерго, URL:
https://uhe.gov.ua/media_tsentr/novyny (дата звернення: 18.10.2021).

46. Оксенюк К. І. Економічний зміст стратегічного потенціалу регіону [Електронний ресурс] / К. І. Оксенюк. URL:
http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_re/2008_5_3/zbirnuk_RE_3_41.pdf.
(дата звернення: 15.09.2021).

47. Орлова М.Л. Функціональні складові інфраструктури туризму України [Електронний ресурс] / Серія Економіка. Випуск 2. Геополітика і екогеодинаміка регіонів. 2014. URL:
<http://geopolitika.crimea.edu/arhiv/2014/tom10-v-2/0125orlova.pdf> (дата звернення: 15.10.2021).

48. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. Одеса : ОНЕУ, 2016. 262 с.

49. П'ять порад, як рятувати український туризм під час пандемії. URL:
<https://nv.ua/ukr/opinion/koronavirus-i-turizm-yak-ukrajini-vryatuvati-industriyuostanni-novini-50075544.html> (дата звернення: 27.09.2021).

50. Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні (Оновлення до документу «дорожня карта конкурентоспроможного розвитку сфери туризму в Україні») // Національна туристична організація України. 23.06.2020. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf> (дата звернення: 29.10.2021).

51. Попович С.І. Туристично-екскурсійні ресурси України: вступ до проблеми / С.І. Попович // Збірник "Туристичні ресурси України". К.: Тип. ФІГУ, 1996. 352 с.

52. Про музеї та музейну справу сайт «Верховна Рада України». – URL:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.10.2021).

53. Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 13. С. 180.

54. Просторова організація туристично-рекреаційної сфери регіону:

монографія / за заг. ред. В. В. Паппа. Мукачево: Редакційно-видавничий центр МДУ, 2016. 268 с.

55. Рожко І.М. Рекреаційна оцінка гірських природно-територіальних комплексів для потреб туризму: *«Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів»*/ Львів, 2000. 198 с.); Фоменко Н.В. *«Рекреаційні ресурси та курортологія»* – К.: Центр навчальної літератури, 2007. 312с.

56. Розміщення продуктивних сил: Підручник / В. В. Ковалевський, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенов та ін. К.: Знання, КОО, 1998. С. 139-179.

57. Розпорядження КМУ від 16 березня 2017 р. № 168-р *«Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80> (дата звернення: 30.10.2021).

58. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. – К.: ВД «К-М Академія»; 1999. 568 с.

59. Самаров Е. Туризм: антикризисные рецепты. Гостиничный и ресторанный бизнес. 2009. № 1. С. 8-13.

60. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок та туризм в Україні. Статистичний бюлетень. URL: http://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_sk1_bl.htm (дата звернення: 18.10.2021).

61. Смаль І.В. Основи географії рекреації і туризму : навчальний посібник. Запоріжжя, 2002. 347 с.

62. Смаль І.В. Туристичні ресурси світу. Ніжин : Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, 2010. 336 с.

63. Смольнікова К.А. *«Розвиток туризму в Україні: проблеми та перспективи»*. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції *«Актуальні проблеми управління соціально-економічними системами»* (м. Луцьк, 8 грудня 2016 р.) Луцьк: Луцький НТУ, 2016. Ч.1. 476 с. С.344-346.

64. Солонина Євген, Кучірка Дмитро, Внутрішній туризм в Україні –

на підйомі через COVID-19. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/vnytrishniy-turyzm-v-ukraini-covid19/30726545.html> (дата звернення: 16.10.2021).

65. Ткаченко Т.І., Соколова К.О. Теоретичні аспекти формування туристичного потенціалу підприємств. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія «Економіка». 2011. Вип.1. С. 107-112.

66. Херсонська Обласна Державна Адміністрація 2021. Перспективи розвитку туристичної галузі під час та після карантину обговорили на «TAVRIAN ONLINE HORIZONS». URL: <https://khoda.gov.ua/perspektivi-rozvitku-turistichno%D1%97-galuz%D1%96-p%D1%96d-chas-ta-p%D1%96slja-karantinu-obgovorili-na-%C2%ABtavrian-online-horizons%C2%BB> (дата звернення: 19.10.2021).

67. Школа І.М. Менеджмент туристичної індустрії: навчальний посібник / За ред. проф. І.М.Школи. - Чернівці: ЧТЕІКНТЕУ, 2003. 662 с.

ДОДАТКИ

Розрахунки площ актуальних смуг озер України

Область	Площа акваторії, км ²	Довжина берегової лінії, км	Площа актуальної смуги, км ²	Загальна площа, км ²
Вінницька	24,9	16	4,8	29,7
Волинська	16,4	16	4,8	21,2
Дніпропетровська	3,5	11,5	3,45	6,95
Донецька	27,5	35	10,5	38
Житомирська	24,2	28,5	8,55	32,75
Закарпатська	16,4	16	4,8	21,2
Запорізька	24,2	35	10,5	34,7
Івано-Франківська	36	3	0,9	36,9
Київська	16,4	6,1	1,83	18,23
Кіровоградська	13,79	17,2	5,16	18,95
Луганська	26,22	30	9	35,22
Львівська	16	6,1	1,83	17,83
Миколаївська	24,2	35	10,5	34,7
Одеська	21,35	16	4,8	26,15
Полтавська	32	24	7,2	39,2
Рівненська	25,01	16	4,8	29,81
Сумська	32	24	7,2	39,2
Тернопільська	24,2	35	10,5	34,7
Харківська	22,5	16	4,8	27,3
Херсонська	13	17,2	5,16	18,16
Хмельницька	31,98	12,3	3,69	35,67
Черкаська	27,5	30,2	9,06	36,56
Чернівецька	26,22	30	9	35,22
Чернігівська	65,246	30,2	9,06	74,306
Загалом				742,606

Розрахунки площ актуальних смуг узбережжя морів

Область	Назва моря	Площа акваторії, км ²	Довжина берегової лінії, км	Площа актуальної смуги, км ²	Загальна площа, км ²
Вінницька	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Волинська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Дніпропетровська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Донецька	Чорне, Азовське	0;280	140	28	168
Житомирська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Закарпатська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Запорізька	Чорне, Азовське	0;600	300	60	360
Івано-Франківська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Київська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Кіровоградська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Луганська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Львівська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Миколаївська	Чорне, Азовське	60;0	60	6	66
Одеська	Чорне, Азовське	300;0	300	30	330
Полтавська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Рівненська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Сумська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Тернопільська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Харківська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Херсонська	Чорне, Азовське	500;300	500;150	50;30	550; 180
Хмельницька	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Черкаська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Чернівецька	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Чернігівська	Чорне, Азовське	-	-	-	-
Загалом	Чорне, Азовське			86;118	946;708

Додаток Б

Методика оцінки туристично-рекреаційних ресурсів України для стратегічних потреб розвитку туристично-рекреаційної діяльності В.М. Клапчук, О.О. Клапчук, М.В. Клапчук

ПРИРОДНІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Строкатість ландшафтів	Строкатість рельєфу	Рослинне різноманіття	Лісистість	Ріки (загальна кількість)	Щільність рік	Водозабезпеченість поверхневими водами	Водозабезпеченість підземними водами	Площа водного дзеркала природних водойм	Кількість штучних водойм (ставків)	Площа водного дзеркала штучних водойм (ставків)	Оптимальні для рекреації позитивні температури	Холодний (морозний) період	Плювіальний режим	Плювіальний режим у холодну пору року	Сніговий покрив	Бальнеологічні ресурси	Всього балів	Коефіцієнт
3	5	5	2	5	1	1	2	5	5	5	5	2	5	5	2	5	63	0,74

ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИЙ ФОНД

Об'єкти ПЗФ	Заповідність території	Археологічні об'єкти	Сакральні комплекси	Пам'ятки оборонного будівництва	Громадські споруди	Житлові будівлі	Всього	Коефіцієнт
5	3	5	5	5	5	5	33	0,94

ПАМ'ЯТКИ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

Палацово-паркові ансамблі	Музеї та музейні експозиції	Меморіальні пам'ятки, пов'язані з історичними подіями, національно-визвольними змаганнями, війнами, бойовими та культурними традиціями	Пам'ятні місця, пов'язані з учасниками історичних подій національно-визвольних змагань, війн, діячами історії та культури	Всього	Коефіцієнт
5	5	5	5	20	1

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ

Готелі та інші заклади для тимчасового проживання	Одноразова місткість готелів та інших закладів для тимчасового проживання	Санаторно-курортні заклади	Одноразова місткість санаторно-курортних закладів	Об'єкти ресторанного господарства	Щільність автомобільних доріг	Автостанції	Автозаправні станції	Станції технічного обслуговування автомобілів	Щільність залізниць	Залізничні станції	Всього	Коефіцієнт
5	5	5	2	5	2	5	5	5	3	5	47	0,85

Додаток В
Анкета опитування

«Туристичний потенціал України та його роль в розвитку внутрішнього туризму»

1 1. Яким Ви вважаєте є туристичний потенціал України?

- Високий
- Середній
- Низький

2 2. Чи вважаєте Ви перспективним напрямком економічного розвитку України туризм, відпочинок і оздоровлення?

- Вважаю, що туристично-рекреаційне господарство може стати однією з ключових галузей економіки моєї країни;
- Вважаю, що рекреаційне господарство в моїй країні може розвиватися, але в основному для задоволення потреб у відпочинку населення України;
- Туристично-рекреаційне господарство для України не перспективно;
- Важко відповісти.

3 Як на Вашу думку розвинені туристичні ресурси України?

- Достатньо розвинені;
- Частково розвинені;
- Не розвинені взагалі.

4 4. Назвіть найзначний природний об'єкт України

5 5. Назвіть найзначний історико-культурний об'єкт України

6 6. Назвіть найзначний рекреаційний об'єкт України

7. Які ключові проблеми в Україні, що перешкоджають розвитку туризму? (Можливо декілька варіантів відповіді):

- В країні немає перешкод для розвитку туризму;
- В країні немає яскравих туристичних визначних пам'яток / мало ресурсів для відпочинку та оздоровлення;
- Відсутня / слабо розвинена туристична інфраструктура (готелі, ресторани, санаторії і т.п.);
- Погана транспортна інфраструктура (дороги, станції техобслуговування, громадський транспорт);
- Місцеве населення не готове до напливу туристів;
- Важко відповісти.

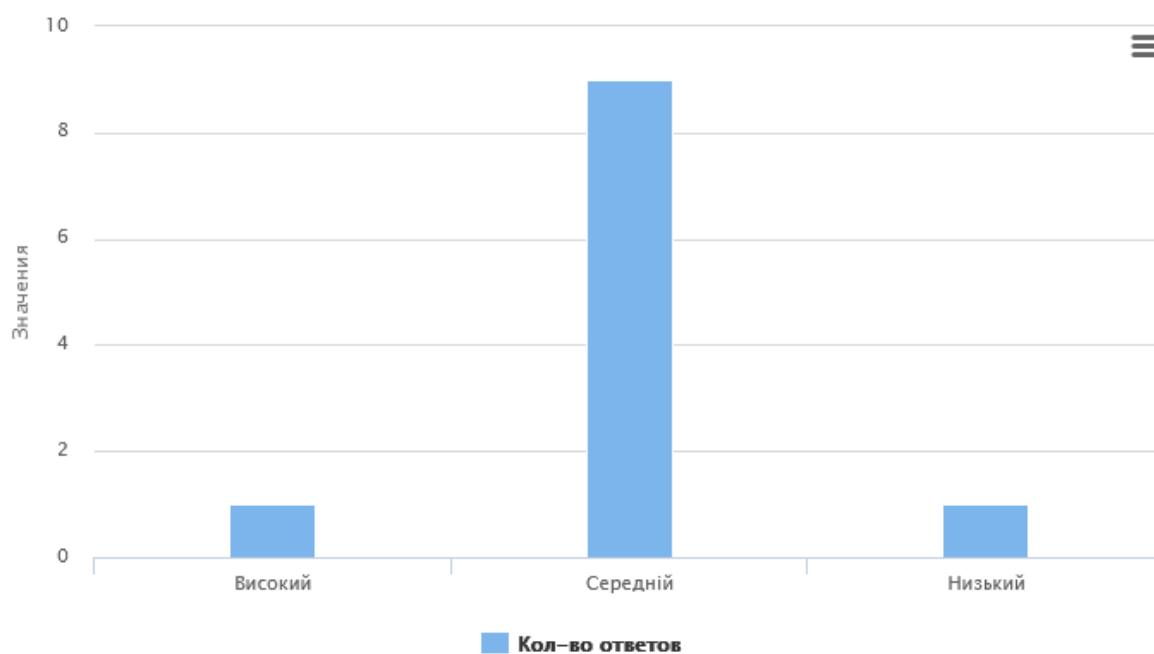
8. Яке місто України Ви хотіли б відвідати?

9. Встановіть пріоритетність ресурсів від 1 до 4 (1-найголовніший, 4-найменш головний)

	Природні ресурси	Історико-культурні ресурси	Рекреаційні ресурси	Туристична інфраструктура
1	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐

Результати опитування анкети:

1. Яким Ви вважаєте є туристичний потенціал України?

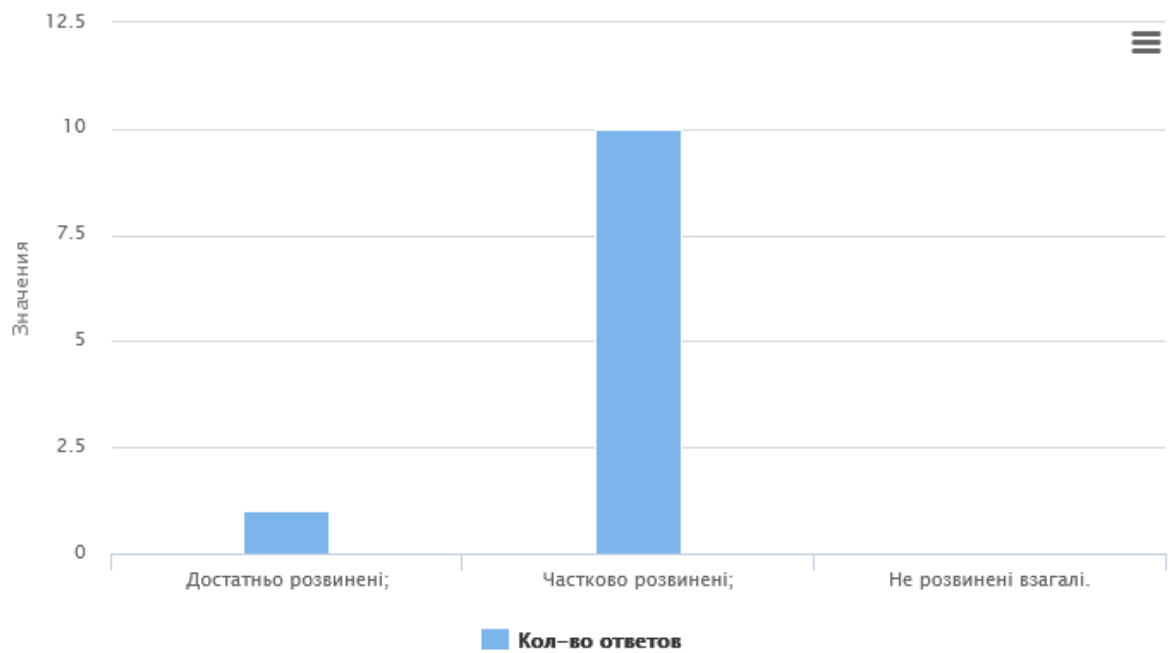
Вариант ответа	Кол-во ответов	Процент
Високий	1	9.09%
Середній	9	81.82%
Низький	1	9.09%

2. Чи вважаєте Ви перспективним напрямком економічного розвитку України туризм, відпочинок і оздоровлення?

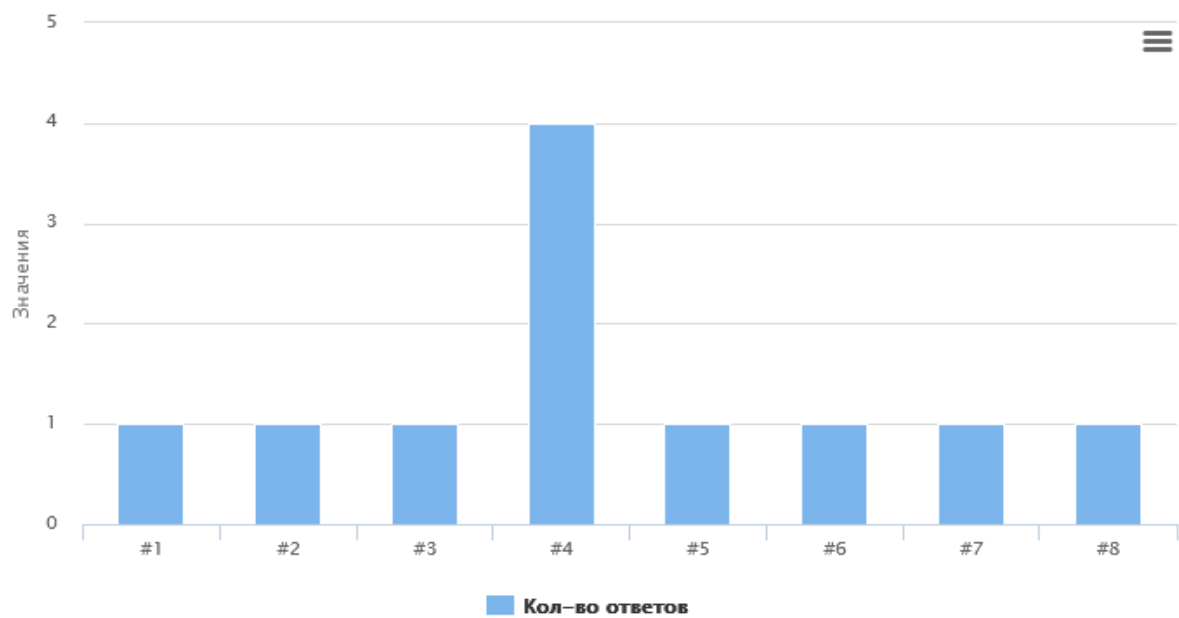
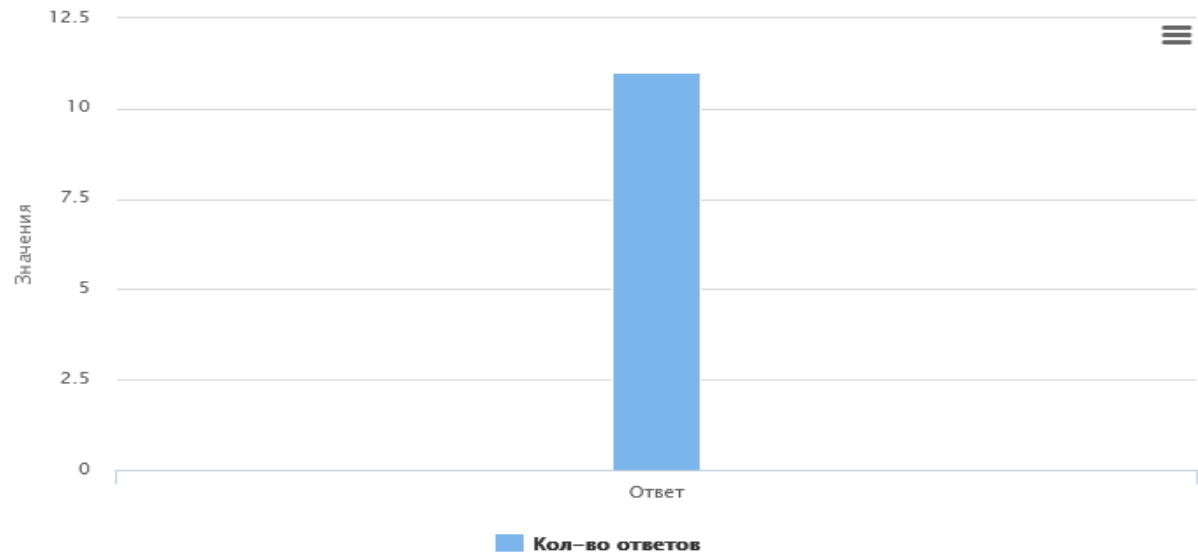
Вариант ответа	Кол-во ответов	Процент
Вважаю, що туристично-рекреаційне господарство може стати однією з ключових галузей економіки моєї країни;	4	36.36%
Вважаю, що рекреаційне господарство в моїй країні може розвиватися, але в основному для задоволення потреб у відпочинку населення України;	6	54.55%
Туристично-рекреаційне господарство для України не перспективно;	0	0%
Важко відповісти.	1	9.09%

Як на Вашу думку розвинені туристичні ресурси України?

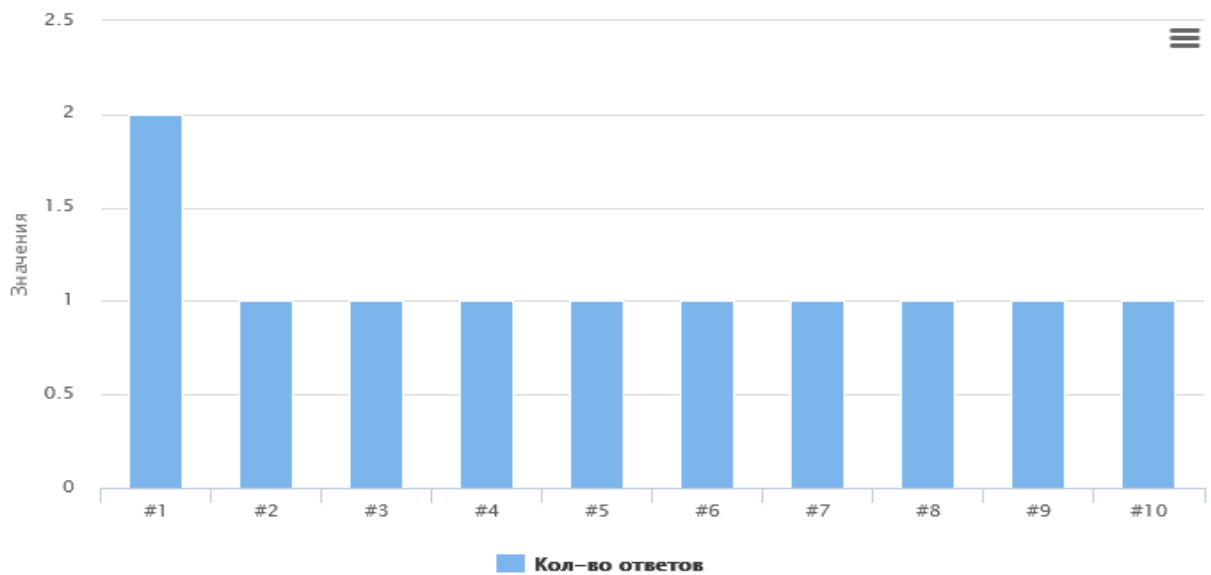
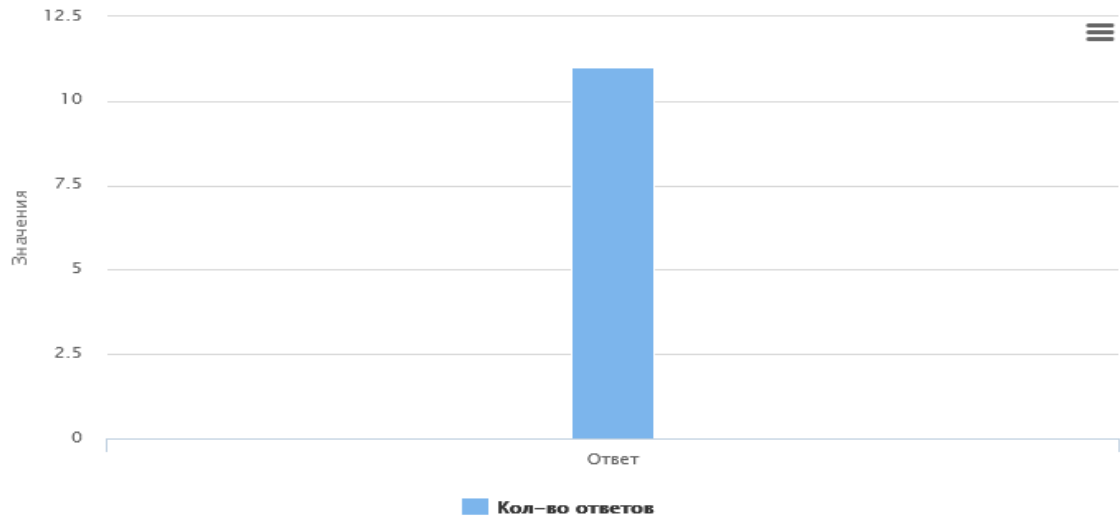
Вариант ответа	Кол-во ответов	Процент
Достатньо розвинені;	1	9.09%
Частково розвинені;	10	90.91%
Не розвинені взагалі.	0	0%

4. Назвіть найзначний природний об'єкт України

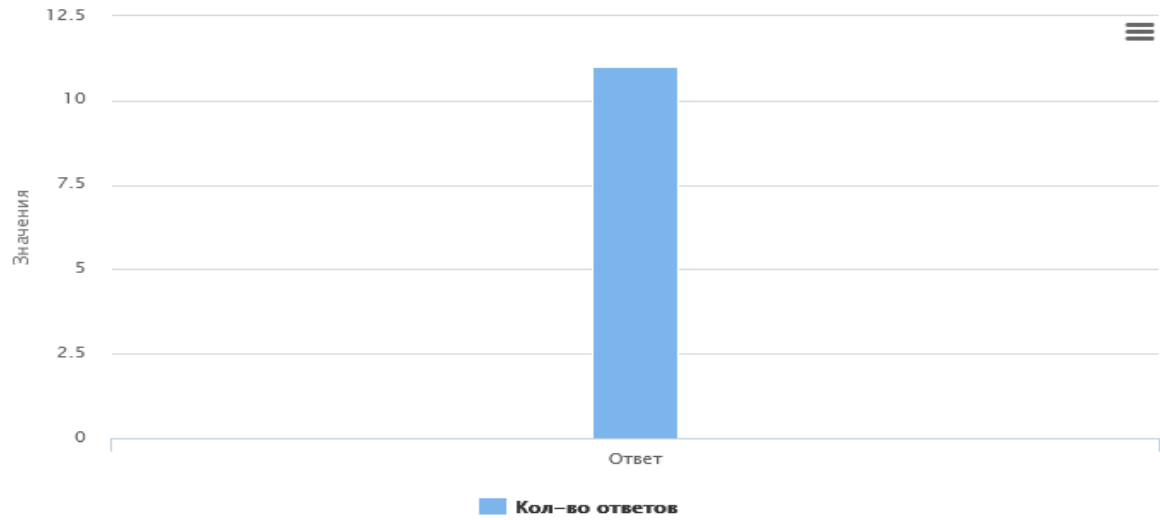
Ответ	Кол-во ответов	Процент
Хортиця, Карпати	1	9%
Аскания нова	1	9%
Карпати	1	9%
Карпати	4	36%
Синевир	1	9%
Хортиця	1	9%
Хортиця	1	9%
Озеро Синевир	1	9%

5. Назвіть найзначніший історико-культурний об'єкт України

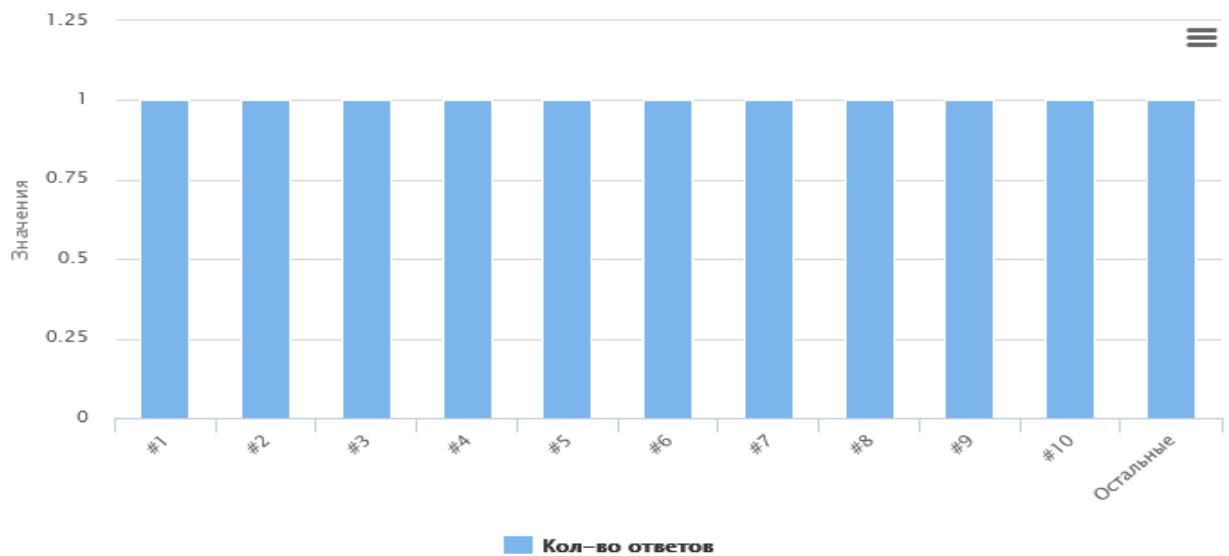

Ответ	Кол-во ответов	Процент
Собор Святої Софії	2	18%
Софиевский собор	1	9%
Запорожская сечь	1	9%
Києво-Печерська лавра	1	9%
Хортиця	1	9%
Киево Печерская лавра	1	9%
Каменная могила	1	9%
Замок Любарта	1	9%
Київський собор	1	9%
Києво-Печерська лавра	1	9%

6. Назвіть найзначніший рекреаційний об'єкт України

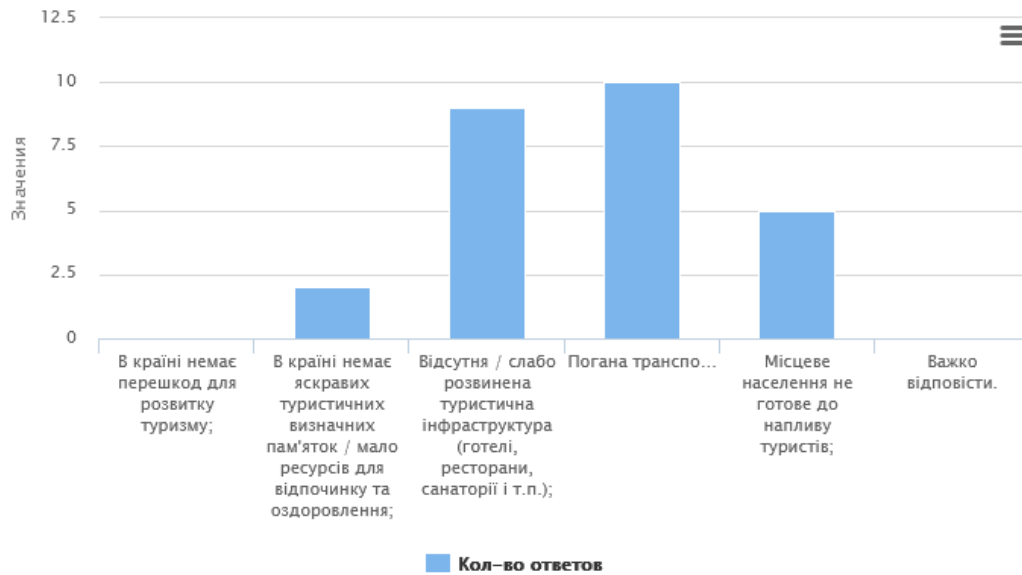

Вариант ответа	Кол-во ответов	Процент
Ответ	11	100%

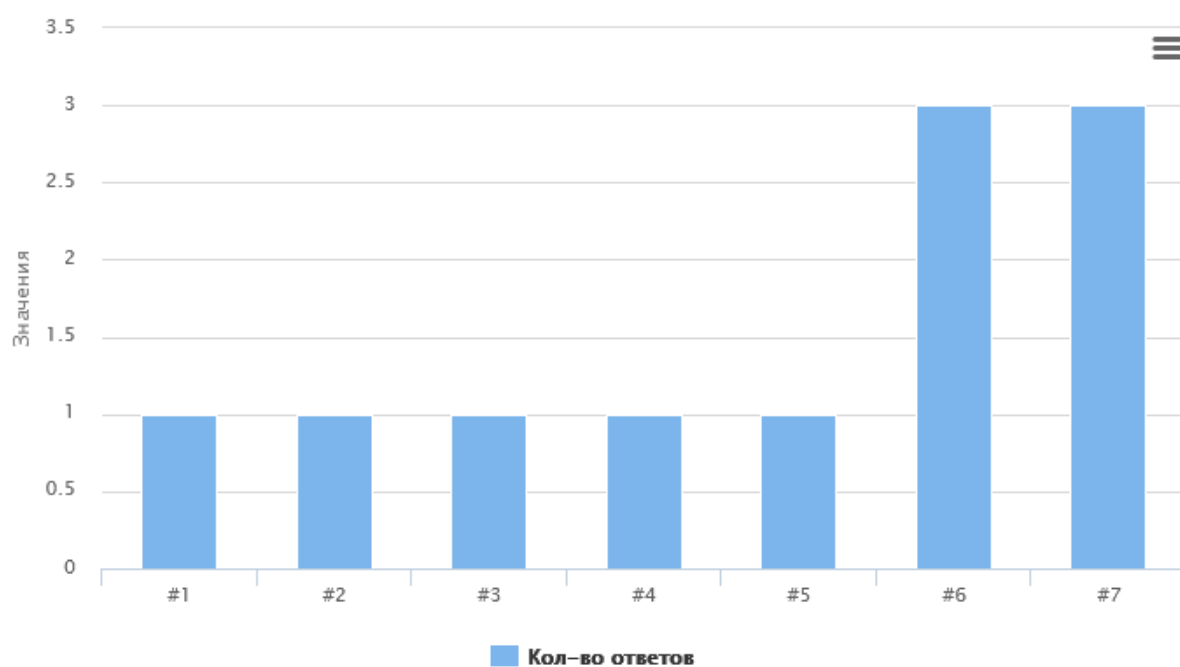
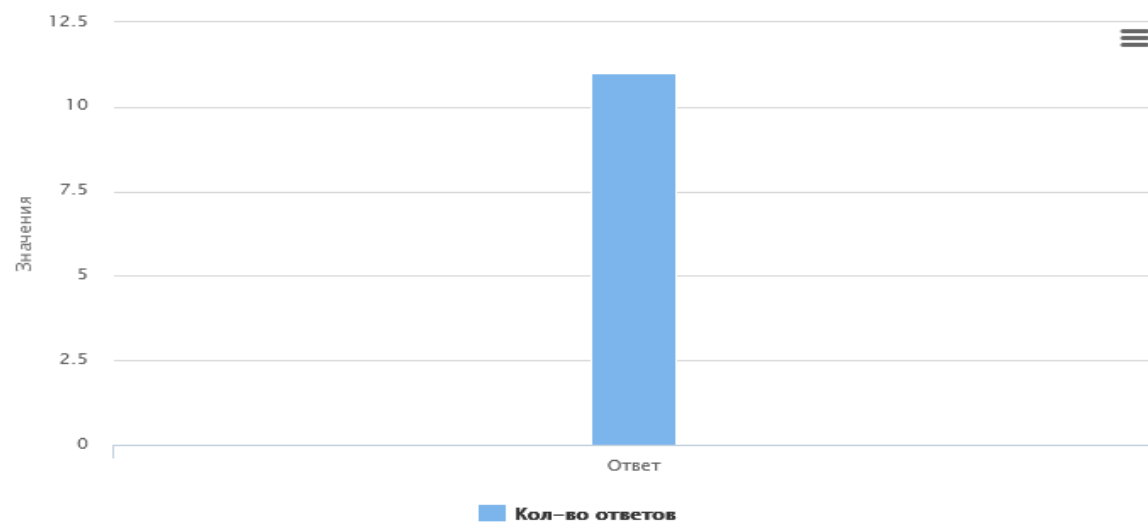
Ответ	Кол-во ответов	Процент
Не знаю	1	9%
Карпаты	1	9%
Карпаты	1	9%
Національний заповідник "Хортиця"	1	9%
Карпати	1	9%
Моршин	1	9%
Трускавець	1	9%
хмельник	1	9%
Хмельник	1	9%
Трускавець	1	9%

7. Які ключові проблеми в Україні, що перешкоджають розвитку туризму? (Можливо декілька варіантів відповіді):

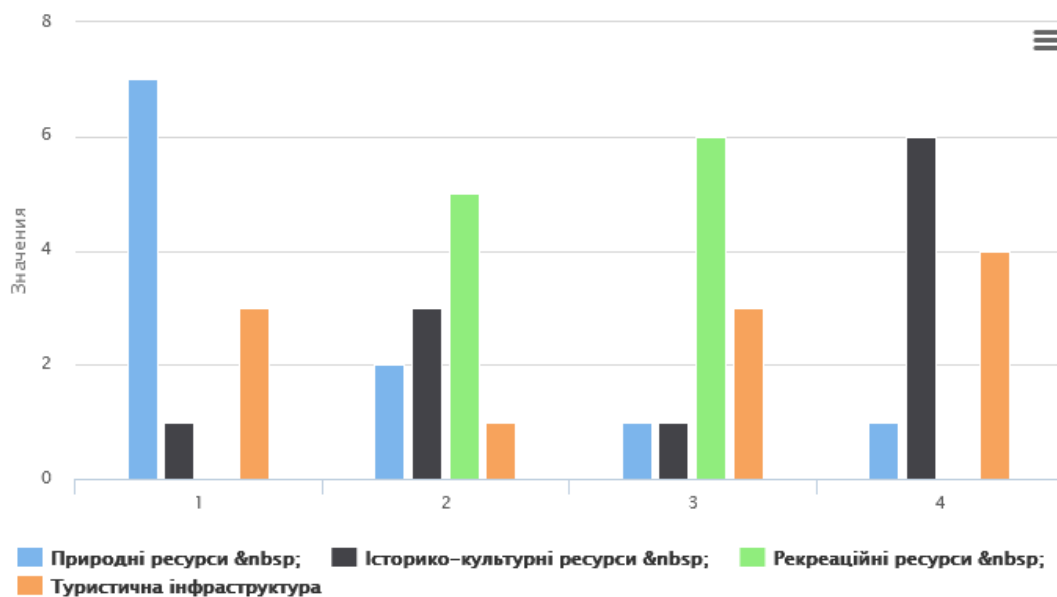
Вариант ответа	Кол-во ответов	Процент
В країні немає перешкод для розвитку туризму;	0	0%
В країні немає яскравих туристичних визначних пам'яток / мало ресурсів для відпочинку та оздоровлення;	2	18.18%
Відсутня / слабо розвинена туристична інфраструктура (готелі, ресторани, санаторії і т.п.);	9	81.82%
Погана транспортна інфраструктура (дороги, станції техобслуговування, громадський транспорт);	10	90.91%
Місцеве населення не готове до напливу туристів;	5	45.45%
Важко відповісти.	0	0%

8. Яке місто України Ви хотіли б відвідати?

Ответ	Кол-во ответов	Процент
Донецьк	1	9%
Одесса. Харьков, Киев, Львов	1	9%
Львов	1	9%
Львів	1	9%
Львів	1	9%
Киев	3	27%
Київ	3	27%

9. Встановіть пріоритетність ресурсів від 1 до 4 (1-найголовніший, 4-найменш головний)

	Природні ресурси	Історико-культурні ресурси	Рекреаційні ресурси	Туристична інфраструктура	Кол-во ответов
	7 (63.64%)	1 (9.09%)	0 (0%)	3 (27.27%)	11
	2 (18.18%)	3 (27.27%)	5 (45.45%)	1 (9.09%)	11
	1 (9.09%)	1 (9.09%)	6 (54.55%)	3 (27.27%)	11
	1 (9.09%)	6 (54.55%)	0 (0%)	4 (36.36%)	11

Додаток Г

Програма туру «Привабливий Київ»

23:00 – збір групи біля центрального входу залізничного вокзалу Запоріжжя 1.

23:40 – відправлення потяга 116П Запоріжжя – Київ.

1 -й день:

11:00 – прибуття в м. Київ. Трансфер: залізничний вокзал – «Міні-готель на Житомирській».

13:00 – поселення в «Міні-готелі на Житомирській».

13 :30 – обід в кафе «Crazy Family».

15:00-18 :00 – оглядова екскурсія.

19:00 – вечеря в «Міні-готелі на Житомирській».

Вільний час, ночівля в «Міні-готелі на Житомирській».

2-й день:

9:00 – сніданок, в «Міні -готелі на Житомирській».

11:00-13:00 – екскурсія по Хрещатику. Пам'ятник Паніковському - герою «Золотої теляти» на перетині Хрещатика і Прорізної вулиці, знаменитий київський Пасаж – старовинний прототип сучасного торгового центру і звичайно ж численні дворики Хрещатика - все це побачимо і дізнаємось під час екскурсії Хрещатиком .

13:00 – обід в Вері Велл Кафе.

14:00 – повернення до готелю , вільний час.

18:00 – караоке-клуб «Cedra».

Ночівля в «Міні-готелі на Житомирській».

3-й день:

9:00 – сніданок, в «Міні -готелі на Житомирській».

11:30 – екскурсія «Дуже страшна екскурсія». Багато фактів і чуток про місто Київ.

14:30 – обід в піцерії «Domino's Pizza».

16:00 – екскурсія «Містичний трамвайчик». Театралізована екскурсія на трамваї в світ таємниць і легенд Києва . Під час екскурсії ви дізнаєтесь:

- чому Київ називали зміїв містом;
- які обряди робили київські відьми на Лисій горі;
- станемо свідками таємного ритуалу, проведеного жерцями Бога Сонця за часів давніх аріїв.

17:45 – повернення до «Міні-готелю на Житомирській».

18:30 – вечеря в «Міні-готелі на Житомирській».

Вільний час, ночівля в «Міні-готелі на Житомирській».

4-й день:

9:00 – сніданок, в «Міні-готелі на Житомирській».

11:00 – екскурсія «Смачний Київ». Маршрут : Житноторзька – Хорива – Микільсько-Притиська – Фролівська – Спаська – Костянтинівська – Хорива – Контрактовий будинок – вул.Сагайдачного 4.

Екскурсивод захоплює і зі смаком розповідь:

- чому сало вважають українською національною стравою;
- чи дійсно монастирська їжа прісна і нудна, або ми чогось про неї не знаємо;
- чому київські виробники цукерок не хотіли називатися кондитерами;
- яке блюдо поляки готують , щоб показати свій достаток і багатство;
- що спільного між детективом, кава і київської біржею.

14 :00 – обід на екскурсії (мастер-клас).

15:00 – повернення до «Міні-готелю на Житомирській». Вільний час.

18:00 – боулінг-клуб.

Ночівля в «Міні-готелі на Житомирській».

5 -й день:

6 :00 – сніданок, в «Міні-готелі на Житомирській».

07:07 – відправлення потяга 732К Інтерсіті Київ-Запоріжжя .

14:25 – прибуття групи в м . Запоріжжя, вокзал Запоріжжя 1.

